

**T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HATAY'DA
SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Ahmet GÜLEÇ**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. İsa KALAYCI**

Hatay-2016

ONAY

AHMET GÜLEÇ tarafından hazırlanan “**DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HATAY’DA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **TARİH ANABİLİM DALI’NDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

10/ 02 /2016

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Bülent ARI (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU (Üye)	
Yrd. Doç. Dr. İsa KALAYCI (Danışman-Başkan)	

Ahmet Güleç Tarafından Hazırlanan “Demokrat Parti İktidarında Hatay’da Sosyal ve Ekonomik Hayat” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Prof. Dr. Ali ACARAVCI
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çok partili hayata geçiş döneminin en önemli hamlesi olarak değerlendirilen Demokrat Parti (DP), Türk parlamenter sistemine damgasını vurmuş bir oluşumdur. İktidara geldiği 1950 yılından itibaren uygulamış olduğu sosyal ve ekonomik politikaların da etkisiyle Türkiye hızlı bir kalkınma sürecine girmiştir. Partinin siyasi kriterleri, değerleri ve liberal ekonomi politikaları 2000’li yıllarda dahi siyasi partiler ve seçmenler açısından önemini korumaktadır. Öyle ki DP iktidarı sonrasında ve hatta günümüzde birçok parti, DP’nin halka mal olmuş politikalarına ve değerlerine sahip çıktıkları iddialarında bulunmaktadır.

Sahip olduğu coğrafi konumdan dolayı tarih boyunca askeri, ekonomik ve idari açıdan büyük bir öneme sahip olan Hatay bu önemini bugün de sürdürmektedir. İl ticari hayatın canlılığının yanında sebze, narenciye ve endüstri bitkilerinin üretildiği mühim bir tarım bölgesidir. Ayrıca inanç ve kültür turizmi konusunda önde gelen şehirlerinden biri olması Hatay’ı adeta ülkemizin dünyaya açılan yüzü haline getirmiştir.

Geçmişten başlayarak günümüze kadar süregelen bu seçkin özellikleri Hatay’ı birçok çalışmanın konusu haline getirmiştir. Türk siyasi hayatının en önemli dönemlerinden birini teşkil eden DP döneminin Hatay ölçeğindeki politikalarını yansıtan bir çalışmanın yapılmamış olması bizi böyle bir araştırmayı yapmaya yöneltti. Bunun için biz bu dönemi ele alarak 1950 ile 1960 yılları arasında Hatay’ın sosyal ve ekonomik yapısını ortaya koymaya çalıştık.

Bu çalışmada, 1950-1960 yılları arasındaki TBMM zabıt ceridelerinden, resmi ve özel kurum ve kuruluşların yayınlarından, dönemin yerel gazetelerinden, bu dönemle ilgili yazılmış tetkik eserlerden, yayınlanmamış yüksek lisans ve doktora tezlerinden yararlandık.

Bu kaynaklara erişmek için Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Milli Kütüphane, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Antakya Cemil Meriç Kütüphanesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Kütüphanesi’nde çalışmalar yapılmış, burada bulunan eserlerden istifade edilmiştir.

Çalışma üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde: Kuruluştan İltihaka Hatay Tarihi adı altında; Selevkoslar Dönemi, Romalılar Dönemi, İslam Devletleri Dönemi, Osmanlı Devleti Dönemi ve Hatay'ın Türkiye'ye katılımı incelenmiştir. İkinci bölümde: DP İktidarında Hatay'da Sosyal Hayat başlığı altında; dönemin sosyal ve kültürel ortamı her yönüyle analiz edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise: DP İktidarında Hatay'da Ekonomik Hayat adı altında ilin ekonomik atmosferi ve o dönemde yapılan yatırım çalışmaları irdelenmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında değerli katkılarından yararlandığım danışman hocam Yrd. Doç. Dr. İsa KALAYCI'ya rehberliğinden ve vermiş olduğu büyük desteklerinden ötürü teşekkürlerimi ve minnettarlığımı ifade etmek isterim. Ayrıca konunun aydınlatılmasında bilimsel desteğini her daim yanımda bulduğum Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU'na şükranlarımı sunarım. Çalışmalarım esnasında, gerekli her türlü kolaylığı gösteren Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret Sicil Müdürlüğü çalışanlarına teşekkür ederim. Kaynak temini konusunda ve metnin incelenmesinde yardımlarını esirgemeyen değerli meslektaşım Nazlı Pınar TAZEARSLAN hanımefendiye müteşekkirim. Çalışmamın en başından itibaren vermiş olduğu manevi desteğinden ve sabrından ötürü kıymetli eşim Burcu GÜLEÇ'e teşekkürlerimi sunarım.

Hatay-2016

Ahmet GÜLEÇ

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HATAY'DA SOSYAL VE EKONOMİK HAYAT

Ahmet GÜLEÇ

Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016

Danışman: Yrd. Doç. Dr. İsa KALAYCI

ÖZET

Türk siyasî tarihinin en tartışmalı ve en önemli partilerinden biri olan Demokrat Parti'nin iktidarda bulunduğu 1950 ile 1960 yılları arasındaki sosyal ve ekonomik alana yönelik icraatlarının Hatay'a özgü yansımaları tezin ana konusunu oluşturmaktadır.

Sahip olduğu coğrafi, tarihî ve kültürel özelliklerinden dolayı Hatay, birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmayla Hatay'ın, Türk siyasi tarihine damga vurmuş ve ülke genelinde hızlı bir kalkınma hamlesi gerçekleştirmiş DP iktidarları dönemindeki sosyo-ekonomik yapısı her yönüyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylece daha önce bilimsel manada bu yönde eksik bırakılmış olan bir hususun tamamlanması amacına hizmet edilmesi düşünülmüştür. Zira daha önce söz konusu dönemi Hatay özelinde bütüncül bir şekilde yansıtan bir araştırmanın yapılmamış olması, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmada; dönemin sosyal ve ekonomik yapısını güncel olarak yansıtması bakımından yerel gazetelerden azami derecede istifade edilmiştir. Periyodik olarak çıkan yerel gazetelerin incelenmesi neticesinde sosyal ve ekonomik alana dair gelişmelerin seyri tespit ve tahlil edilmiştir. Bu işlemler sırasında mümkün olduğunca farklı kaynaklardan, özellikle gazetelerden yararlanma yoluna gidilmiştir. Zira kaynak çeşitliliği tarihi olayların aydınlatılmasında muhakeme ve mukayese mefhumlarını artıran bir unsurdur. Ayrıca Ticaret ve Sanayi Odası gibi yerel kurum arşivleri aracılığıyla konunun aydınlatılmasına çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Hatay'da yapılan sosyal, kültürel ve ekonomik çalışmalar, DP döneminde artarak devam etmiştir. Söz konusu dönemde bölgeye sanayileşme konusunda çok önemli yatırımlar yapılmış, devlet-vatandaş işbirliği neticesinde tekstil, elektrik ve maden sanayi tesisleri kurulmuştur. Tarımda modern

tekniklerin kullanılması ve Amik Gölü'nün planlı bir şekilde kurutulup tarıma açılması ile tarımsal üretimde artış sağlanmıştır. Bölgenin en önemli ticaret limanı durumundaki İskenderun Limanı'nın kapasitesinin arttırılmasıyla ilin ticari hacmi genişletilmiştir. Yine bu dönemde eğitimin yaygınlaşması yanında spor ve sanat faaliyetlerinin geniş halk kitlelerine ulaşması için çaba gösterilmiştir. Bunun yanında sivil toplum örgütlerinin kurulması hız kazanmıştır. Özellikle Bulgar göçleri neticesinde gelen göçmenlere gösterilen büyük ilgi toplumsal bütünleşmeye önemli katkılar sağlamıştır.

Hatay halkının büyük çabası ve devletin katkısı ile ekonomik, sosyal ve kültürel alanda gerçekleştirilen kalkınma hamlesi DP döneminde bir hayli artmış, bu ise müteakip yıllarda Hatay'ın her bakımdan gelişmesine imkân sağlamıştır. Tezde her yönüyle ele alınan bu konular, hem bilim adamlarının hem de Hatay konusuna ilgi duyanların beğenisine arî bir şekilde sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

Amik Gölü, Antakya, Celal Bayar, Demokrat Parti, Hatay, Menderes.

SOCIAL AND ECONOMICAL LIFE IN HATAY DURING THE DEMOCRAT PARTY SUPREMACY

Ahmet GULEC

The Main History of Science, Master Thesis, 2016

Supervisor: Asist. Prof. Isa KALAYCI

ABSTRACT

The main subject of the thesis is the peculiar reflections to Hatay, of the social and economical activities of the most controversial and important party of the Turkish political history, the Democratic Party's (henceforth DP) supremacy between 1950-1960s.

Because of its geographical, historical and cultural features, Hatay has been the subject of several investigations. With this work , the socio-economic structure of Hatay has been tried to put forward in every aspect during the period of the DP, which marked the Turkish political history and carried out rapid development spurt across the country. In this way, it has been considered to be served to complete the purpose of the issue that in scientific sense was left incomplete in that direction. Because of the lack of research reflects that period in a holistic way but in private of Hatay reveals the importance of the work.

In this study; in terms of reflecting of social and economic structure of that period, local newspapers has maximally been used. As a result of the investigation of the periodical local newspaper the course of developments in the social and economic fields determined and analyzed. During this process as much as possible from different sources, especially from the newspapers have been utilized. Because the diversity of sources is a factor boosting the clarification of historical events and comparison. It has also tried to clarify the issue through local organizations such as the Chamber of Commerce archives.

The social, cultural and economical works in Hatay, in the early years of the Republic, it has continued to increase during the period of DP. In this period, it has been significantly invested in industrialization in this region, as a result of state-citizen cooperation the textile, electrical and mining industry have been established.

The use of modern techniques in agriculture and the opening of Lake Amik by drying it have been achieved in crease in agricultural production. It has been expanded the volume of trade capacity of the province by increasing capacity of the region's most important commercial port of Iskenderun Port. Yet in this period, the spread of education, sports and arts activities as well have been made efforts to reach the great masses. Besides, it has accelerated the establishment of non-governmental organizations; especially the great interest in immigrants coming as a result of Bulgarian migration it has contributed significantly to the social integration.

With great effort and contribution of the state's population of Hatay, the development initiative in economic, social and cultural areas has increased considerably during the DP, this has provided the opportunity to develop all aspects of Hatay in subsequent years. These issues are dealt with every aspect of the thesis, are presented in a free way to the appreciation of both scientists and those are interested in the subject of Hatay.

KEYWORDS

Amik Lake, Antioch (Antakya), Celal Bayar, the Democrat Party, Hatay, Turkey, Menderes

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
ÖZET	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
EKLER LİSTESİ	XIII
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURULUŞTAN İLTİHAKA HATAY TARİHİ

1.1. Selevkoslar Dönemi (MÖ.300-MÖ.83)	4
1.2. Romalılar Dönemi (MÖ.64-MÖ.638)	6
1.3. İslam Fethinden Osmanlılara Antakya (638-1516)	8
1.4. Osmanlı'dan İltihaka Hatay (1516-1939)	10

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HATAY'DA SOSYO-KÜLTÜREL HAYAT

2.1. Türkiye'de Demokratik Atılım	14
2.1.1. Ekonomik Gelişmeler	17
2.2. Nüfus	18
2.3. İdari Yapı	20
2.3.1. İskenderun 'u Vilayet Yapma Tartışmaları	23
2.4. Göçmenlerin İskânı	24
2.4.1. Bayır-Bucak Türklerinin Hatay'a Göçleri	26
2.4.2. Hatay Halkının Göçmenlerle Dayanışması	29

2.5. Demokrat Parti Döneminde Hatay Basını	31
2.5.1. Gazetecilik Faaliyetleri	31
2.5.2. Dergiler	35
2.6. Sağlık Alanındaki Gelişmeler	36
2.6.1. Hastaneler	37
2.6.2. Eczaneler	39
2.6.3. Salgın Hastalıklar İle Mücadele	39
2.6.4. Hastalık ve Analık Sigortasının Uygulanması	41
2.6.5. Aşılama Çalışmaları	42
2.6.6. Sıtma İle Mücadele	42
2.7. Sosyal Dayanışma	44
2.8. Sivil Toplum Kuruluşları	49
2.8.1. Kulüpler	49
2.8.1.1. Samandağ Şehir Kulübü	49
2.8.1.2. Kırıkhan Çiftçi ve Tüccar Kulübü	49
2.8.1.3. Kırıkhan Kulübü	50
2.8.1.4. Antakya Şehir Kulübü	50
2.8.2. Dernek ve Sendikalar	50
2.8.2.1. Hatay Halkevi	50
2.8.2.2. Hatay Turizm Derneği	51
2.8.2.3. Göçmenlere Yardım Derneği	51
2.8.2.4. Hatay Hayırsever Cemiyeti	51
2.8.2.5. Reyhanlı'yı Güzelleştirme Derneği	51
2.8.2.6. Tarım İşçileri Sendikası	52
2.8.2.7. Hatay Şoförleri Yardımlaşma Derneği	52
2.8.2.8. Gazeteciler Cemiyeti	52
2.8.2.9. Terziler Derneği	52
2.8.2.10. Antakya Bakırcılar Derneği	52
2.8.2.11. Antakya Şekerciler Derneği	53
2.8.2.12. Reyhanlı Ortaokulu Koruma Derneği	53
2.8.2.13. Tenekeçiler Esnaf Derneği	53
2.8.2.14. Antakya Avcılar ve Atıcılar Cemiyeti	53
2.8.2.15. Antakya Kasaplar Derneği	54
2.8.2.16. Kuvayı Milliye Mücahitleri Cemiyeti Antakya Şubesi	54

2.8.2.17. <i>Hatay Kültür Derneği</i>	54
2.8.2.18. <i>Reyhanlı Örnek Orman Yetiştirme Cemiyeti</i>	55
2.8.2.19. <i>Atatürk Anıtı Yaptırma Derneği</i>	55
2.9. Eğitim ve Kültür Faaliyetleri	55
2.9.1. Okullaşma Durumu	56
2.9.2. Kültürel Faaliyetler	57
2.9.2.1. <i>Tiyatro ve Konserler</i>	57
2.9.2.2. <i>Konferanslar</i>	58
2.9.2.3. <i>Kütüphane</i>	59
2.10. Sportif Faaliyetler	60
2.11. Devlet Erkânının Hatay'ı Ziyaretleri	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HATAY'DA EKONOMİK HAYAT

3.1. Tarım ve Hayvancılık	67
3.1.1. Toprak Dağıtımı	70
3.1.2. Zararlılar ile Mücadele	71
3.1.3. Taşkın Önleyici Tesisler ve Sulama Çalışmaları	72
3.1.3.1. <i>Aşkarbeyli Taşkın, Rusubat ve Erozyon Kontrol Kuruluşları</i>	73
3.1.3.2. <i>Şekere Deresi</i>	73
3.1.3.3. <i>Habib-i Neccar Dereleri Bendi</i>	73
3.1.3.4. <i>Kavâsiye Bendi</i>	74
3.1.3.5. <i>Delibekirli Tersip Bendi</i>	74
3.1.3.6. <i>Muratpaşa Taşkın Kanalı</i>	74
3.1.3.7. <i>Curcurun ve Sarısu Taşkın Kanalı</i>	74
3.1.3.8. <i>Afrin Taşkın Kanalı</i>	74
3.1.3.9. <i>Reyhanlı-Asi Kooperatifi Sulama Kanalı</i>	75
3.1.3.10. <i>Hatay Sulama Kanalı</i>	75
3.2. Ormanlar ve Madenler	75
3.3. Sanayi ve Ticaret	78
3.3.1. Ticari Kuruluşlar	79
3.3.1.1. <i>Antakya Ticaret ve Sanayi Odası</i>	79
3.3.1.2. <i>Finans Kuruluşları</i>	82

<i>3.3.2. Enerji Yatırımları</i>	83
<i>3.3.3. Bölgenin Dünyaya Açılan Kapısı İskenderun Limanı</i>	85
3.4. Turizm Faaliyetleri	86
SONUÇ	89
BİBLİYOGRAFYA	91
DİZİN	99
EKLER	101

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo-1: 1950-1960 Dönemi GNS'ye Göre Hatay Nüfusu	20
Tablo-2: Hatay'da Dağıtılan Arazi Miktarları	26
Tablo-3: 1945 GNS'ye Göre Türkiye'deki Suriye Doğumlular	27
Tablo-4: Hatay'da Göçmenlere Dağıtılan Arazi Miktarları	28
Tablo-5: DP Hükümetleri Döneminde ATSO'ya Kaydolan Şirketler	79
Tablo-6: 1950-1955 Yıllarında İskenderun Limanı'ndan Yapılan İthalat İtracat	86
Şekil-1: Antakya'nın Antik Çağdaki Şehir Planı	5

EKLER LİSTESİ

Ek-1: Akiş Fabrikası'nın Kurulmasına İzin Verilmesi İle İlgili Bakanlar Kurulu Kararı	102
Ek-2: Su Baskınına Uğrayan 40 Aileye Kereste Yardımı Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı	103
Ek-3: İş Bankası'nın Antakya'ya Şube Açmasına İzin Verilmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	104
Ek-4: Gilliland Oil Corporation SA Şirketi'nin Arsuz Sahasında Yapacağı Petrol Sondajının Açılışına Başbakan Menderes'i Daveti	105
Ek-5: Hatay İlinin Eğitim İhtiyaçları İle İlgili Başbakan Menderes'e Sunulan İstekler	106
Ek-6: Antakya Halkevi Binasının Doğumevi Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı	107
Ek-7: Başbakan Adnan Menderes'in 1960 Yılında Hatay'ı Ziyareti Sırasında Yaptığı ve Kendi El Yazısı İle Yazdığı Konuşma Metni	108

KISALTMALAR

ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi Müdürlüğü
ATSO.	:Antakya Ticaret ve Sanayi Odası
BCA.	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BİGM.	: Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü
BİUM.	: Başbakanlık İstatistik Umum Müdürlüğü
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇEK.	: Çocuk Esirgeme Kurumu
DİE.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DP.	: Demokrat Parti
E.T.	: Erişim Tarihi
GNS.	: Genel Nüfus Sayımı
İİBF.	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
MC.	: Milletler Cemiyeti
MP.	: Millet Partisi
MTAE.	: Maden Tetkik Arama Enstitüsü
THK.	: Türk Hava Kurumu
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
TÜİK.	: Türkiye İstatistik Kurumu
URL.	: Uniform Resource Locator (Tekdüzen Kaynak Bulucu)
VGM.	:Vakıflar Genel Müdürlüğü

GİRİŞ

Demokrat Parti İktidarında Hatay'da Sosyal ve Ekonomik Hayat konulu bu çalışma, 14 Mayıs 1950'de Demokrat Parti (DP)'nin iktidara gelişinden, 27 Mayıs 1960 darbesine kadar olan dönemi içermektedir.

Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprölü ve Celal Bayar Cumhuriyet Halk Partisi içinde bir muhalefet grubu oluşturmuşlardır. Bu kişiler CHP'nin bazı uygulamalarına karşı gelerek, demokratik kaygılarla bazı isteklerde bulunmuşlardır. Bu isteklerin hazırlandığı belge tarihte "*Dörtlü Takrir*" olarak adlandırılmış olup, bu takrirden kısa bir süre sonra 1946 yılında Demokrat Parti kurulmuş ve Türk siyasi hayatında çok partili hayata geçilmiştir (Toker, 1970: 22).

DP'nin kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye'de genel seçimler yapılmış, fakat bu seçimlere yeterince hazırlanamamış olan parti, beklediği başarıyı yakalayamamıştır. DP asıl başarısını 1950 genel seçimlerinde elde etmiş ve bu başarısını 1954, 1957 seçimlerinde de devam ettirmiştir. 1950 seçimleriyle yalnızca iktidar partisi değişmemiştir. Yeni kurulan ve seçimlerde büyük başarılar elde eden DP 10 yıl boyunca iktidarda kalmıştır. Bu süre zarfında sosyal ve ekonomik alanlarda büyük değişiklikler gözlenmiştir. Nasıl ki Avrupa ülkeleri almış oldukları kredilerle gelişip ilerlemişlerse, Türkiye'de de geç kalınmış olmasına rağmen bu devletlerin uygulamış olduğu sosyo-ekonomik politikaların hayata geçirilmesiyle ilerlenebileceği anlayışı DP'lilerce benimsenmiştir (Başkaya, 1994: 106).

CHP'ye oranla daha liberal bir ekonomi anlayışı güden DP iktidara geldikten sonra halkın, büyük toprak sahiplerinin ve savaş dönemi zenginlerinin desteğini alarak Türkiye'yi çağdaş medeniyetler düzeyine ulaştırmayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda ABD'den *Marshall Yardımları* olarak bilinen ekonomik yardımlar alınmıştır. Bu yardımları iyi bir şekilde değerlendirmek isteyen DP tarım, sanayi ve ticaret alanında önemli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ekonomide bireysel teşviki artırmak için üreticilere büyük miktarlarda düşük faizli krediler verilmiştir. Bu bağlamda Türkiye ciddi bir gelişim sürecine girmiştir (Han, 1978: 56).

1950 seçimlerinde tek başına iktidara gelen DP, halkın güvenini ve sevgisini kısa süre içerisinde kazanma başarısı göstererek 1954 seçimlerinde daha büyük bir farkla iktidarda kalmayı başarmıştır. Yapılan araştırmalara göre; DP'nin bu önlenemez yükselişinin temel nedenlerinden birisi, bu dönemde izlenen ekonomi

politikaları ve bu politikalar neticesinde halkın ekonomik refah düzeyinin yükselmiş olmasıdır (Erer, 1994: 288-289).

Demokrasi açısından çok partili hayata geçiş ne kadar önemliyse DP iktidarı da bu açıdan son derece önemlidir. DP öncesi 27 yıl süresince iktidarı elinde bulunduran CHP, iktidarının son döneminde dünyada gelişen olaylar neticesinde parti içi bölünmelere ve kendi içerisinde bir muhalefetin doğuşuna, aynı zamanda çok partili yaşamın doğuşuna neden olmuştur (Aydoğan, 2008: 142).

1930'lu yılların devletçi ve 1940'lı yılların savaş ekonomisi, uygulamaları ve savaşın getirmiş olduğu tahribat toplumda yeni arayışları gündeme getirmiştir. 1924 ve 1930'da tekrarlanan çok partili demokratik sürece geçiş denemeleri, cumhuriyet karşıtı güçlerin muhalefet partileri içinde toplanma eğilimi göstermesi sebebiyle başarısız olmuştur. Halbuki 1946 yılında kurulan DP kadroları CHP içinden ayrılarak ve Cumhuriyet'in değerlerine sahip çıkarak yeni bir dönemin başlamasını sağlamışlardır. DP 1950'de iktidar olunca 20 yıllık devletçi gelenek yerine liberal eğilimlerin olduğu yeni bir dönem başlamıştır (Erkan, 2008: 12). DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte hemen her alanda önemli gelişmeler yaşanmıştır. 10 yıllık Demokrat Parti iktidarı süresince ekonomik kalkınma sahasında devletçi kalkınma anlayışından özel girişimci, serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisi ile kalkınma fikri yerleştirilmeye başlanmış, demokratikleşme konusunda birçok önemli atılımlar yapılmıştır.

Demokrat Parti'nin liberal ekonomi anlayışının, 2000'li yıllarda dahi ülkenin gelişmesi için önemli bir alternatif olarak kabul edilmesi, bu partinin ekonomi politika anlayışının günümüzde dahi referans alındığının bir göstergesidir. XXI. yüzyılda sıkça dillendirilen “özelleştirme”, “özel sektöre verilen önem”, “devlet işletmelerinin özel sektöre devri” gibi konular o yıllarda DP ileri gelenleri tarafından sık sık dile getirilmiştir. Fakat liberal ekonomi politikası, imkânsızlıklar ve yeterli sermayenin olmayışı sebebiyle gerçekleştirilememiştir. Ancak bu partinin ileri gelenlerinin bu dönemde söyledikleri, 2000'li yıllarda da revaçtadır.

Bu çalışmanın temel amacı; Türk siyasi tarihinde son derece büyük bir önem itihaz eden DP'nin, Hatay iline sosyal ve ekonomik manada yaptığı tesirleri tarihi perspektifiyle ortaya koymaktır. Teorik bir çalışmanın ürünü olan bu çalışmada; 1950-1960 yılları arasındaki TBMM zabıt ceridelerinden, resmî ve özel

kurumların/kuruluşların yayınlarından, dönemin yerel gazetelerinden, tetkik eserlerden, yüksek lisans ve doktora tezlerinden yararlanılmıştır. Özellikle dönemin güncel gelişmelerini yansıtan yerel gazeteler bu konuda oldukça önemli veriler sunmuştur.

I. BÖLÜM

KURULUŞTAN İLTİHAKA HATAY TARİHİ

1.1. Selevkoslar Dönemi (MÖ. 300-MÖ.83)

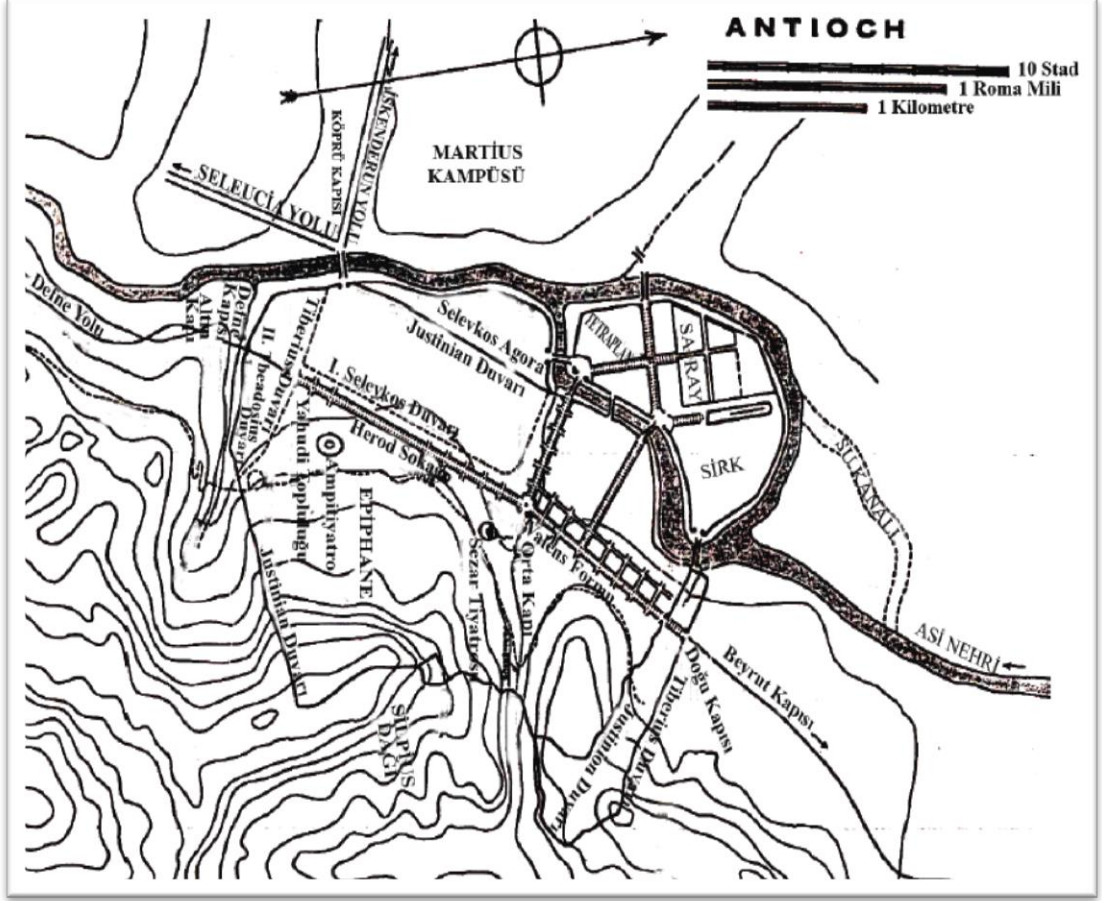
Makedonya Kralı Büyük İskender'in MÖ. 323 yılında ölmesi üzerine, imparatorluğun yönetimi İskender'in generallerinden *Antigonos Monoftalmus* ve *Selevkos Nikator*¹ arasında paylaşılmıştır. Ancak bu iki general arasında hâkimiyet mücadeleleri başlamıştır. Nitekim MÖ. 301 yılının Ağustos ayında yapılan *İpsus Savaşı*'nda Selevkos'un Antigonos'u mağlup etmesi üzerine, Ege'den Fırat'a kadar olan topraklarda "*Selevkos Krallığı*" kurulmuştur (Bahadır, 2010: 23).

M.Ö. 300 yılının Nisan ayında Selevkos Nikator, krallığın Tigris (Dicle) Havzası'nda bulunan yönetim merkezini, daha stratejik bir bölgeye taşımak amacıyla kendi adıyla anılacak olan Seleucia Pierra'yı² kurmuştur. Ancak kısa bir süre sonra, Seleucia Pierra'nın jeostratejik konumu itibarıyla hem krallığın topraklarına hükmetmesinin zorluğu hem de denizden gelecek saldırılara açık olması gibi dezavantajları açığa çıkmıştır (Bahadır, 2010: 23). Bu durum krallık merkezinin daha iç kesimlere çekilmesini zorunlu hale getirmiştir.

Nikator, Seleucia Pierra'nın uygun bir başkent olmadığına kani olarak imparatorluk merkezi için yeni bir yer aramaya başlamıştır. Bu amaç doğrultusunda bir dönem General Antigonos'un yönetim merkezliğini yapmış olan ve Seleucia'ya yalnız 8 km uzaklıkta bulunan Antigononia'nın elverişli olacağı düşünülmüştür (Demircioğlu, 1998: 21). Böylece Selevkos I. Nikator, M.Ö. Mayıs 300'de Antigononia kentini yıkarak, kentin kalıntılarıyla Antioch (Antakya) şehrini kurdurmaya girişmiştir. Nikator hayattayken bitirilemeyen Antakya şehrinin yapımını, ölümünden sonra oğlu Antiochus I. Soter sürdürmüş ve tamamlamıştır. Böylece yönetim merkezi Seleucia Pierra'dan Antioch'a taşınmış ve Selevkos Krallığı'nın son başkenti olmuştur (Bahadır, 2010: 24).

¹Selevkos, her zaman hasımlarına galebe çaldığından, Rumca "*hasmına galip gelen kişi*" anlamındaki "*Nikator*" lakabıyla anılarak taltif edilmiştir. Bkz.:Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu ve Mehmet Köçer, *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, Global Strateji Enstitüsü, Ankara 2007, s. 71.

²Günümüzde Hatay İline bağlı olan Samandağ'dır. Süveydiye adıyla literatürde yerini almıştır.

Şekil 1: Antakya'nın antik çağdaki şehir planı. (Downey, 1961: 11).

Şekil 1.1'de görüldüğü üzere; Antakya şehri bir tarafında Asî Nehri, diğer tarafında ise Habib-i Neccar Dağı olan doğal bir savunma imkanına sahiptir. Şehrin sahip olduğu bu avantaj sadece savunma ve savaş alanında değil, aynı zamanda mimari ve sanat eserlerinin korunmasında da etkili olmuştur. Bundan dolayıdır ki Asî Nehri üzerindeki köprüler ve şehirde bulunan bazı saray ve köşk Selevkoslar'dan günümüze bakiyeler bırakabilmiştir. Ayrıca şehirde Yunan mitolojisinden Venüs'ün mabedi ve yedi gezegenden Jüpiter ve Venüs'ün eski heykelleri, büyük hamamlar, su yolları ve tiyatrolar vardır. Tiyatro oyuncularının Sur ile Beyrut'tan, seyircilerinin ise Ba'lbek'ten gelmesini sağlayacak kadar ileri bir tiyatro sanatının olduğu ileri sürülmektedir. Antakya Romalılar zamanında da çok meşhur bir şehirdi; Roma imparatorluğunun Roma ve İskenderiye'den sonra üçüncü başkenti Antakya'dır. Zamanla Antakya olağanüstü bir şekilde büyümüş, imarlı bir şehir haline gelmiş ve nüfusu 700.000'i aşmıştır. Selevkos Krallığı'nın başkenti olan kent kısa zamanda

gelişmiş ve Doğu uygarlığı ile Hellenizm arasında bir sentez görevi yapmıştır (Haddad, 1949: 2).

Selevkoslar zamanında “*İlâhî Şehir*” anlamına gelen ve “*Teopoli*” adıyla bilinen Antakya, Romalılar döneminde “*Doğunun Kraliçesi*” manasında “*Oryan*” ismiyle zikredilmiştir. Gerek Selevkoslar, gerekse Romalılar döneminde Antakya’da her türlü ilim ve fen, özellikle gökbilimi ve ilahiyat, oldukça ilerlemişti. Halkın geçim ve geliri zeytin, ipek ve hububat üzerine yoğunlaşmıştı (Bahadır, 2010:19).

Antakya; tarihî açıdan oldukça önem taşıyan, Kudüs, İskenderiye ve Roma gibi dünya tarihine yön veren sayılı medeniyet merkezlerinden biridir. Antikçağ Antakya’sı Grek-Roma medeniyeti ile Doğu medeniyetinin ticari bağlantı noktasına konuşlanmış, dini ve kültürel zenginliğe sahip bir yerdir. Antakya’nın kendine has bu homojen yapısı, din ve kültürlerin buradan diğer kentlere yayılmasını kolaylaştırmıştır (Bahadır, 2010: 32).

1.2. Romalılar Dönemi (M.Ö. 64-MS. 638)

III. Antiochus, krallığın atası Selevkos I. Nikator zamanında sahip olduğu sınırları yeniden elde etmek üzere Anadolu ve Trakya üzerine yürümüş, fakat takip ettiği siyaset Roma’nın muhalefetiyle karşılaşmasına neden olmuştur. III. Antiochus, Termopilai’de M.Ö. 191 yılında Romalılara mağlup olmasından sonra Yunanistan’da tutunamayarak Anadolu’ya geçmiştir. Romalılar, kralın peşinden gelerek III. Antiochus’u M.Ö. 189 yılında Magnesia (Manisa)’da mağlubiyete uğratmışlardır. Magnesia Savaşı’ndan sonra M.Ö. 188 yılında Roma ile Selevkoslar arasında Apamea (Dinar)’da bir barış antlaşması yapılmış ve III. Antiochus Roma’nın şartlarını kabul etmiştir. Bunun sonucunda Selevkos Krallığı askerî ve siyasî gücünü kaybetmiştir. Bu savaş, Selevkos Krallığı’nın yıkılış sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Mansel, 2014: 502-503).

M.Ö.162 yılında Persler, sürekli saldırılarıyla Selevkos Krallığı’nı sarsmaya başlamış ve M.Ö. 130 yılında Selevkos Krallığı Mezopotamya’da bulunan bütün topraklarını Perslere bırakmak zorunda kalmıştır (Demircioğlu, 1998: 453).

Çok geniş topraklara sahip olan Selevkos Krallığı'nı elde tutamayacaklarını anlayan Romalılar, Selevkos Krallığı'nı bir müddet daha ayakta tutmuşlar fakat Roma'nın siyasi baskıları, iç ve dış savaşlar nedeniyle yıkılan devlet Romalılara tabi bir beylik olan Ermeni Kralı Tigranes tarafından alınmıştır. Tigranes, tarihte ilk defa Antakya ismini kullanan kişi olarak bilinmektedir (M.Ö. 69) (Mansel, 2014: 508).

Roma İmparatoru Pompei, XIII. Antiochus'u yenerek M.Ö. 64 yılında Antakya'yı işgal etmiştir (Downey, 1961: 142) İmparator Pompei, Antakya'da bastırıldığı bronz paralarda Antakya'yı "*Metropolis*" olarak göstermiştir. Böylece Antakya'da Roma İmparatorluğu dönemi resmen M.Ö. 64 yılında başlamıştır. Antakya bu tarihten itibaren özerk bir yönetim şekliyle Pompei'nin atadığı Roma'ya bağlı valiler tarafından yönetilmiştir (Downey, 1961: 148). Şehir birçok deprem ve veba salgınına maruz kalsa da bu dönemde de önemini korumuştur (Eroğlu, Babuçoğlu ve Köçer, 2012: 25).

M.Ö. 44 yılının Mart ayında İmparator Julius Sezar'a yapılan suikasttan sonra Cassius ve Brutus Roma İmparatorluğu'nun yönetimini ele geçirmişlerdir. Octavian, Julius Sezar'ın öcünü almak için Antony ile birleşmiştir. M.Ö. 42 yılında Brutus ve Cassius ile savaşarak onları mağlup eden Roma İmparatoru Octavian, Doğu'yu Antony ile paylaşmıştır. Doğu'nun Doğu bölgeleri Antony'ye, Batı bölgeleri ise Octavian'a ait olmuştur (Akşit, 1985: 31). Antony, İmparatorluğun Doğu bölümünü yönetmek için M.Ö.37 yılında Antakya'ya gelerek burada Perslere karşı kullanmak üzere bir askeri üs kurmuştur (Bahadır, 2010: 30).

Tarihi seyir içerisinde "*çıkarcı*" kavramı bu sefer de eski dostları karşı karşıya getirmiştir. M.Ö. 31 yılında Antony ile Octavian karşılaşmışlar, Octavian bu savaşta galip gelerek Roma İmparatorluğu'nun tamamına sahip olmuştur. Bu hâkimiyetten Antakya şehri de etkilenmiş ve M.Ö. 31–M.S. 14 yılları arasında Roma İmparatorluğu tarafından atanan valilerce yönetilmeye devam etmiştir (Mansel, 2004: 451).

İmparator Gaius (Caligula) (M.S. 37-41) döneminde, Kudüs'teki Yahudilerin Hz. İsa'ya inanan Yahudilere zulüm ve baskı yapmaya başlamalarıyla Hz. İsa'ya inanan Yahudiler Kudüs'ten ayrılarak Kıbrıs, Antakya gibi bölgenin en büyük şehirlerine göç etmişlerdir. M.S. 40 yıllarında Hz. İsa'nın havarilerinden Barnabas, Pavlos ve Petrus, Roma İmparatorluğu'nun büyük şehirlerinden biri olan Antakya'ya

gelmiş ve Hıristiyanlığı buradan Roma İmparatorluğu'na yaymaya başlamışlardır (Bilhmeyer ve Tuchle, 1972: 19).

Havarilerin Hıristiyanlığı yaydığı 3 ana merkezden (Antakya, Roma, İskenderiye) en önemlisinin Antakya olduğu söylenebilir. Kudüs'e olan yakın konumu ve Anadolu-Yunanistan arasında uzanan yolun kavşak noktasında olması nedeniyle Hıristiyanlar için önemli bir yere sahip olan kent, IV.-V. yüzyıllarda önce metropolitlik, sonra da patriklik merkezi olmuştur (Eroğlu, Babuçoğlu ve Köçer, 2012: 25).

1.3. İslam Fethinden Osmanlılara Antakya (638-1516)

M.S. 638'de İslam hâkimiyetine giren Antakya'da sırasıyla Abbasiler, Tolunoğulları, İhşidler, Hamdaniler hâkim olmuş ve bu süre zarfında bölgede İslam Devleti-Bizans çekişmesi yaşanmıştır (Türk, 2012: 116). İslamiyet'in doğuşunu müteakiben Suriye, Mısır, Filistin, İskenderiye ve Libya'yı Sasaniler ele geçirmişlerdir. Sasaniler ele geçirdikleri yerlerdeki patrikleri görevden almışlar ve bölgedeki Bizans yanlısı Hıristiyanlara zulmetmişlerdir. Yakubi, Nasturi ve Süryani Hıristiyanların ilk İslâm fetihlerinden hemen önce Bizans ve Sasani yönetiminden gördükleri zulümlerden dolayı Müslümanlara kurtarıcı gözüyle bakmaya başlamışlardır (Öztürk, 1998: 476).

İslam Ordusu, 635 yılında Şam'ı almış, daha sonra bölgenin kuzeyindeki Kınnesrin'e oradan da Halep'e ilerlemiştir. İslam Ordusu, Ortadoğu'da belirli bir hâkimiyet sağladıktan sonra Antakya'ya ulaşmıştır. İslam Ordusu'nun Şam Bölgesi'ni kısa bir sürede fethetmesinden dolayı, Antakya halkı şehri savunmak yerine anlaşma yapmayı tercih etmiştir. Bu olay Antakya'da 9 asırdır süren Roma İmparatorluğu hâkimiyetinin sona ermesi ve önemli bir askeri, kültürel ve ticaret merkezi olan Antakya tarihinde bir dönemin kapanması anlamına geliyordu. Nitekim yüzyıllarca Roma, Bizans ve Hıristiyanlık etkisi ile yoğrulmuş olan yerel özellikler, Türk-İslam Medeniyeti'nin güzellikleriyle bütünleşerek bugünkü İslam kenti karakterinin doğmasını sağlayan yeni ve uzun bir dönem açılmıştır.

Emevi Halifesi Ömer b. Abdülaziz (717-720)'in İskenderiye Akademisi'ni Antakya'ya taşımasıyla Antakya Akademisi, İslam Medeniyetine temel teşkil eden

çeviri hareketinin ilk merkezi konumuna gelmiştir. 720 yıllarında Antakya'da başlayan bu çeviri hareketi Abbasî Devleti'nin kurulduğu ilk yıllarda da devam etmiştir. Antakya Akademisi'nde Süryanice ve Yunanca kitapları Arapçaya çeviren Hıristiyan âlimleri 760 yılından sonra Abbasî halifeleri tarafından Bağdat'a çağırılmıştır. Âlimlerin 760-850 yılları arasında Bağdat'a gelerek Yunan bilimini buraya taşımaları ve matematik, tıp bilimlerini Müslüman âlimlere öğretmeleri, İslam âleminin ilerlemesine yardımcı olmuştur (Bahadır, 2010: 260).

Abbasilerin, Suriye-Bizans sınırında hâkimiyetini kaybetmeye başlamaları, Bizans ordularının bölgeye taarruz etmelerine ve 968 yılında Antakya'nın Bizans'ın eline geçmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda Antakya'da 3 asırdan fazla süredir devam etmekte olan İslam hâkimiyeti sona ermiştir (Ostrogorsky, 1981: 269). Bununla birlikte Bizans İmparatorluğu'nun hâkim olduğu ve şehrin Bizans valisi tarafından yönetildiği dönemde (968-1084) dahi Antakya, Müslüman kimliğini kaybetmemiştir (Bahadır, 2011: 417).

XI. yüzyılın başlarında Türkmenlerin Büyük Selçuklu Devleti ile Anadolu'ya gelmesiyle Bizans'ı tehdit eden yeni bir güç ortaya çıkmıştır. Moğolların önünden kaçan Türkmenlerin Anadolu'ya girişi ile birlikte Antakya ve çevresi yeni bir görünüme bürünmüştür (Eroğlu, Babuçoğlu ve Köçer, 2012: 26).

Bizans valisinin yönetimi altında baskı gören Antakya halkı, Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah'ı Antakya'ya çağırarak şehri ona teslim etmiştir. Böylece Antakya'da Selçuklular dönemi ve dolayısıyla Türk-İslam dönemi başlamıştır. Bu dönem 1098 yılında Haçlıların Antakya'yı zorlu bir kuşatma sonunda ele geçirmesiyle sona ermiştir (Bahadır, 2011: 418).

Haçlıların Antakya'yı ele geçirmesi sonrasında kurulan Antakya Haçlı Kontluğu, yaklaşık 170 yıl (3 Haziran 1098-18 Mayıs 1268) burada hüküm sürmüştür (Bahadır, 2011: 418). Kuzey Suriye'de Haçlı hâkimiyetine son veren Memlük padişahı Melik Zahir Rukneddin Baybars El-Bendakdari 1268 yılında Antakya'yı Haçlılardan almıştır (Eroğlu, Babuçoğlu ve Köçer, 2012: 26).

Moğol istilası nedeniyle Anadolu'ya gelen büyük Türkmen aşireti Dulkadiroğulları, Maraş'ı kendilerine beylik tuttular. Dulkadiroğulları'nın bölgeye gelmeleriyle Antakya ve civarı bu kez de Memluk ve Dulkadiroğulları arasındaki

mücadeleye sahne olmuş ve bu çekişme bölgeyi oldukça etkilemiştir (Bahadır, 2011: 418). Sonraki yıllarda bölgedeki Dulkadiroğluları-Memluklu çekişmesine Osmanlılar da katılmış ve en sonunda Antakya 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı hâkimiyetine alınmıştır (Eroğlu, Babuçoğlu ve Köçer, 2012: 26).

1.4. Osmanlı'dan İltihaka Hatay (1516-1939)

Antakya Osmanlı padişahlarından I. Selim'in 1516'daki Mısır Seferi sırasında Osmanlı toraklarına katılmıştır. Böylece Antakya'da çok uzun bir dönem sürecek olan Osmanlı hâkimiyeti başlamıştır. Antakya, Osmanlı hâkimiyetine alındıktan sonra 1522 tarihine kadar müstakil bir sancak olarak idare edilmiştir. 1522'de Şam Beylerbeyliğine, 1523'ten sonra ise Halep Sancağı'na bağlı bir kaza olarak idare edilmiştir (Gündüz-Gülcü, 2009: 290; Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008: 2; Savcı, 2007: 16).

XVI. yüzyılda Antakya Kazası; *Antakya, Altınözü, Kuseyr, Şuğur, Cebel-i Akra ve Süveydiye* nahiyelerinden oluşmaktadır (Gündüz, 2009: 2325). Bu nahiyelere bağlı olan köy sayısı, nahiyelerin coğrafi konumuna göre farklılık arz etmekte ve sayıları 14 ile 88 arasında değişmektedir (Gündüz, 2009: 23). Antakya'nın idari yapılanması XIX. yüzyıla kadar bu şekilde devam etmiş, ancak politik, ekonomik ve idari şartlara göre farklı yapılanmalara gidilebilmiştir. Mesela 1867-1906 yılları arasında Antakya Kazası yine 6 nahiyeden ibaret olmakla birlikte, nahiyelerde yer yer bazı değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Bu tarihler arasında Antakya kazasının nahiyeleri; *Antakya Civarı Nahiyesi, Reyhaniye Nahiyesi, Süveydiye Nahiyesi, Kuseyr Nahiyesi, Karamurt Nahiyesi ve Harbiye Nahiyesi*'nden ibarettir (Gündüz vd., 2010: 80-81; Özdemir, 1994: 123).

Islahat Fermanı'nın ardından Antakya-İskenderun bölgesi mutasarrıflığa dönüştürülmekle beraber; gerek yerel, gerek ulusal ve gerekse uluslararası belgelerde İskenderun Sancağı veya kısaca "*Sancağ*" olarak adlandırılmıştır (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2008: 279-280). Antakya-İskenderun Bölgesi'nin önce İngiltere, ardından Fransa tarafından işgal edilmesinin ardından 27 Kasım 1918'de merkezi Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiseri General Gouraud, bir kararname yayınlarak *İskenderun Sancağı*'nı resmen kurmuştur. Artık Sancak, merkezi İskenderun olmak üzere Antakya, Harim ve Belen kazalarını da içine alan bir bölge

olmuştur. Halep'ten ayrı bir idari birim olarak askeri bir vali tarafından yönetilmiştir (Pehlivanlı vd., 2001: 33-34; Savcı, 2007: 33).

19-26 Nisan 1920 tarihleri arasında toplanan San Remo Konferansı uyarınca Milletler Cemiyeti'nin (MC) aldığı kararların 22. Maddesi doğrultusunda 28 Haziran 1919'da kurulmuş olan mandater sistem gereğince Suriye ve Lübnan Fransa'ya verilmiştir. Böylece Sancak da Fransız nüfuz bölgesinde kalmış, fakat meselenin ayrıntıları görüşülmek üzere sonraya bırakılmıştır. 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'nın ardından Fransa 1 Eylül 1920'de antlaşmayı da öne sürerek bölgede sivil idareyi ilan etmiştir (Dağıstan ve Sofuoğlu, 2008: 13-15). 1 Eylül 1920'de Halep'e bağlanan Sancak, idari özerkliğini kaybetmemekle birlikte Halep valisinin emrindeki bir mutasarrıf tarafından yönetilmeye başlamıştır (Ada, 2005: 83).

Fransa, Sancak da dâhil olmak üzere Suriye'de kendi yönetimini etkinleştirmeye başlamıştır. Mandater Fransa bölgeyi rahat idare edebilmek adına, Suriye'yi çeşitli idari taksimatlara ayırmıştır (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2008: 281). Fransızlar çeşitli endişelerle yeniden şekillendirdikleri Suriye'ye yönelik planlarında, mezheplere dayalı 3 devlet öngörmüşlerdir. Bunlar; kuzeyde bir Alevî Devleti, merkezde bir Sünnî Devleti ve güneyde bir Dürzî Devleti idi. Bu üç devlet "*Federal Suriye*" çatısı altında birleştirileceklerdi (Okur, 2004: 9). Bu ana plana uygun olarak 1921'de Suriye'nin güneybatısında Dürzî hâkimiyetinde, 1 Temmuz 1922'de kuzeybatıda ise Tartus ve Lazkiye bölgesinde Alevi hâkimiyetinde iki ayrı devlet kurulmuştur. 1922'de ayrı bir Alevi devletinin kurulması, Alevilere Fransız maddi desteği ve düşük vergi gibi bazı ayrıcalıklar sağlamıştır. Şam ve Halep'te de iki ayrı devletin kurulmasıyla birlikte Suriye 3 değil, 4 ayrı parçaya bölünmüştür. Osmanlı döneminde Suriye Eyaleti'nin bir parçası olan Lübnan ise fiilen zaten ayrılmıştı. Böylece Büyük Suriye 5 parçaya ayrılmıştır. Daha sonra Şam ve Halep Devletleri, Suriye Devleti adı altında birleşmiştir. 1922'de Şam, Halep ve Alevi devletlerinin bir araya getirilmesiyle Suriye Federasyonu oluşturulmuştur (Aslan, 2008: 12). Fransa'nın Suriye ve Lübnan'ı işgali, 24 Temmuz 1922'de MC tarafından resmen onaylanmıştır. Lozan Antlaşması'nın hemen ardından 29 Eylül 1923'te MC tarafından onaylanan Suriye'nin Fransa mandasına girmesiyle ilgili anlaşma yürürlüğe girmiştir. 5 Aralık 1924'te ise Halep ve Şam birleştirilmiş, daha sonra

bunlara Humus ve Hama da ilave edilmiştir (Şentürk, 2003: 12; Okur, 2004: 2; Soysal, 1983: 985; Umar, 2004: 372; Ozan, 2006: 30).

Fransızlar, Suriye Federal Konseyi'nin ilk toplantısında yapılan seçimde Başkanlık görevine getirilen Suphi Berekât'ı, kökeni, kariyeri ve kullandığı dil itibariyle “*Arap'tan daha çok Türk*” olarak tarif edilmiştir. Aralık 1925 yılına kadar görevine devam eden Berekât, devlet görevlerine “Türk” dostlarını atamakla suçlanmıştır. Berekat'ın ardından geçici devlet başkanı olarak atanan *Ahmed Nami Bey* de Halife Abdülmecid Efendi'nin damadıydı (Longrigg, 1958: 173-174).

Fransa'nın idaresi altında Suriye'de eski geleneksel yapıların ortadan kalktığı ve bunların yerine yeni sınıf ve siyasi yapıların ortaya çıktığı görülmektedir. Yeni oluşumda yarı liberal bir yapı vardır. Bu yapı içerisinde temsili kurumlarla beraber ilk siyasi partiler ve yerel liderler ortaya çıkmıştır. Özellikle, kapitalist sistemin ülkeye girmeye başlamasıyla beraber kentlerdeki esnaf loncaları yok olmaya başlamıştır. Kırsalda ise, Fransızlar tarafından oluşturulmuş yeni bir toprak sınıfı ortaya çıkmıştır. Ancak, bu yeni sınıf, devlete istikrarlı bir taban verecek bir meşruiyetten yoksundu ve kendilerini mecliste temsil eden gruplar da kırılğan bir yapıya sahipti (Ozan, 2006: 30-33).

Suriye'nin bağımsız bir Arap devleti olacağı ümidiyle yola çıkan milliyetçiler, ülkelerinin Fransa işgaline uğramasıyla sükût-u hayale uğramışlardır. Türkler ise zaten Fransızlara karşıydı (Kalaycı, 2014: 456). Fransızlara tepkilerini göstermek için, emperyalistlere ağır bir darbe vuran Mustafa Kemal Paşa'ya büyük bir tezahürat yapılmış ve saygı duyulmuştur. Bu nedenle Fransızlar 1923'de M. Kemal Paşa'nın posterlerinin ve Halep, Antakya ve Hama'nın Türk sınırları içerisinde gösterildiği haritaların satışı yasaklanmıştır (Hatipoğlu, 2012). 9 Eylül 1923'te de Türkler tarafından kurulan, Milli Halep Partisi mensupları yargılanarak, hapis ve sürgün gibi cezalara çarptırılmıştır (Umar, 2002: 598). Bu Fransız zulmünden kaçanların sığınağı Türkiye olmuştur. Bilhassa Hatay bölgesi, Fransız idaresinde olmasına rağmen bu göçlerden bir hayli etkilenmiştir. (Kalaycı, 2014: 376).

Fransızlar, Suriye'de yönetimi kontrollerine alır almaz buradaki idari düzenlemeleri kendi menfaatleri doğrultusunda yapmışlardır. İlk olarak, Fransız taraftarı Hıristiyanları, Alevileri, Ermenileri güçlendirip, onlardan destek almışlardır. İkinci olarak da Arap bağımsızlık taraftarlarına bağımsızlık vereceğiz diyerek, onları oyalayıp güçlenmelerini önlemişlerdir (Umar, 2004: 454.) Fransızların desteklemediği ve yok etmeye çalıştığı grup ise Osmanlıların temsilcisi Türklerdi.

Suriye'yi parçalayan Fransızlar İskenderun Sancağı'nı Halep'e bağlamışlardır. Bu durum karşısında ayaklanan Arap milliyetçilerini Ermeni birlikleriyle bastıran Fransızlar, birtakım önlemler alma gereğini duymuşlardır. Böylece 1 Ocak 1925'te Halep ve Şam devletlerini birleştirmek zorunda kalarak Sancak'ı mevcut rejim korunmakla birlikte Suriye'ye bağlamışlardır. Arap milliyetçilerini memnun etmek için alınan bu kararlar kısa bir süre içerisinde bu sefer de Sancak'ta karışıklıklara yol açmıştır. Suriye'ye bağlanmak isteyen Araplar dışındaki Türkler, Aleviler ve hiç Arapça bilmeyen Ermeniler bu duruma karşı çıkmıştır (Fırat ve Kürkçüoğlu, 2008: 281). Fransa'nın mandası altındaki Suriye'ye bağlı olarak özerk bir şekilde varlığını sürdüren Sancak Türkleri, 1926'da bir bağımsızlık girişiminde bulunsalar da bu ayaklanma kısa sürede bastırılmıştır.

Sancak, idari olarak 2 Eylül 1938'e kadar Suriye'ye bağlı olarak özerk bir yapıda varlığını sürdürmüştür. 2 Eylül 1938'de Hatay bağımsızlığını ilan ederek devlet statüsüne kavuşmuş, 9 ay süren bu statüsünün ardından 29 Haziran 1939 tarihinde Hatay Meclisi verdiği kararla Türkiye Devleti'ne bağlanma yönünde bir irade ortaya koymuştur (Hatipoğlu, 2001: 60-67). Ve nihayet 7 Temmuz 1939'da da Türkiye'ye dahil olmuştur (Sahillioğlu, 1991: 232).

II. BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HATAY'DA SOSYAL HAYAT

2.1. Türkiye'de Demokratik Atılım

Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasının ardından Lozan'da meşruiyet kazanan Kemalistler, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan etmişlerdir. Aynı yıl Halk Fırkası, yeniden adlandırılarak Cumhuriyet Halk Partisi adını almış ve Türkiye'yi 1950 yılına dek 27 yıl kesintisiz bir şekilde yönetmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra hem iç hem de dış siyasi, sosyal, askeri ve iktisadi faktörlerin etkisiyle Türkiye'de çok partili sisteme geçiş süreci başlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) mensup 4 milletvekili Celal Bayar (İzmir Milletvekili), Fuat Köprülü (Kars Milletvekili), Refik Koraltan (İçel Milletvekili) ve Adnan Menderes (Aydın Milletvekili) 1946'da CHP'den istifa ya da ihraç yoluyla ayrılmışlardır. Nitekim 7 Ocak 1946'da "*Demokrat Parti*" olarak isimlendirdikleri yeni partiyi kurmuşlardır (Göktepe, 2002: 901).

Türkiye'de 1945-1946 yıllarında 15 yeni siyasi parti kurulmuş ancak DP ana muhalefet partisi olarak gelişmiştir. 1946 seçimlerinde CHP 396, DP 61 ve bağımsızlar 4 milletvekili çıkarmıştır ki bu seçimin güvenilirliği konusunda spekülasyonlara neden olmuştur. Demokratlar 1946-1950 arasında kısa sayılabilecek bir sürede çok büyük bir başarı elde etmişlerdir. 14 Mayıs 1950 seçim sonuçlarına göre toplam 7.953.055 oyun 4.242.833 (%53.35)'ünü DP olarak 408 milletvekili çıkarmıştır. Buna mukabil CHP 3.165.095 (%39.78) oy ile ancak 69 milletvekili çıkarabilmiştir. Diğer taraftan 240.209 (%3.02) oy almış olan Millet Partisi (MP) ancak 1 milletvekili çıkarabilmiş, bağımsızlar ise 9 kişiyle mecliste temsil imkânı yakalamıştır. Burada üzerinde durulması gereken husus; DP oyların %53.3'ünü almışken bunun Meclis'e milletvekili olarak yansımaları, 408 milletvekiliyle %83,7 olmuştur. CHP oyların %39.78 ini almışken Mecliste 69 milletvekili ile ancak %14.4 nispetinde temsil edilmiştir. Millet Partisi'nin (MP) oy oranı %3.02 olmasına karşılık Meclis'te 1 milletvekili ve %0.2 oranında temsil edilebilmiştir. Seçim sisteminin Meclis'in şekillenmesinde halkın oyundan daha etkili bir faktör olduğu söylenebilir (Göktepe, 2002: 901).

DP'liler 22 Mayıs 1950'de iktidarı CHP'lilerden devralmıştı. Aynı tarihte meclis, Atatürk'ün de yakın arkadaşı olan ve ılımlı bir devlet adamı olarak da bilinen Celal Bayar'ı Türkiye'nin 3. Cumhurbaşkanı seçmiştir. Refik Koraltan ise Meclis başkanlığına seçilmiştir. Menderes'e de hükümeti kurma görevi verilmiştir. 3. Cumhurbaşkanı seçilen Bayar, Parti Genel Başkanlığı'nı da bırakmıştır. Bu da demokrasi tarihimizde yeni bir başlangıçtı zira Atatürk, CHP Genel Başkanlığı'nı fiilen olmasa da hukuken devam ettirmiştir. DP dönemindeki bu yeni anlayış Cumhurbaşkanlarının hukuken tarafsız olması durumunu pekiştirmiştir. Nitekim 9 Haziran 1950'de DP genel idare kurulu toplanarak Bayar'dan boşalan genel başkanlığa Adnan Menderes'i seçmiştir. Dolayısıyla 1950'den başlayan ve 27 Mayıs 1960 hükümet darbesine kadar sürecek olan bu dönem Demokrat Parti dönemi diye değerlendirilmekle beraber Adnan Menderes'in hem DP Genel Başkanı ve hem de ülkenin başbakanı olmasından dolayı "*Menderes Dönemi*" olarak da tanımlanmaktadır.

1950'deki hükümet değişikliği sadece iktidarın el değiştirmesi anlamına gelmemiştir. Aynı zamanda bu tarihten itibaren siyaset, devletçi siyasetçiden farklı bir şekilde sokaktaki vatandaşa dayanmaya başlamıştı. Buna bağlı olarak tarihçiler arasında, DP'nin ezici seçim zaferinin, Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası oluşturduğuna dair genel bir kabul söz konusudur.

Yeni meclis ve yeni hükümet, nitelik ve tavır bakımından eskisinden çok daha farklı görünüm arz etmekteydi. DP milletvekillerinin sosyal durumları incelendiğinde, Kemalist devirden ayrılan pek çok farklılıklarından bahsedilebilir. Her şeyden önce DP milletvekilleri yaş ortalamaları olarak daha gençler, seçmenleri ve seçim bölgeleriyle çok daha yakın ilişkilere sahiptiler, yüksek öğrenimli olanlar daha az olmasına karşılık ticaret erbabı ve hukuk bilgisine sahip olanların sayısı daha fazlaydı (Göktepe, 2002: 902). DP ile CHP arasındaki en belirgin farklardan biri de DP'nin bürokrat veya askeri geçmişi olan milletvekili sayısının çok az olmasıydı. Bu bağlamda Türkiye'de bilinen "mebus" algısından oldukça farklı bir kesiminin iktidara gelmiş olduğu görülmekteydi (Zürcher, 1998: 321).

DP'nin ideolojisi ve programında vurgulanan hususlar ise ana hatlarıyla, halk için daha fazla hürriyet, liberal ekonomik politika, devlet sektörüne nazaran özel sektöre daha çok destek ve dini konularda daha az sınırlama olarak belirtilebilir. Bu

politikalar halkın büyük çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Genel olarak demokratlar, halkçı ve kırsal kesimin partisi olarak tanımlanırken, Halk Partisi ise elitin ve kentlinin partisi olarak değerlendirilmiştir (Göktepe, 2002: 902).

1950 seçimleriyle her ne kadar iktidar değişimi gerçekleşmişse de bu duruma ne DP, ne de CHP hazırды (Aydemir, 1993: 221). Bu doğrultuda Demokratlar, ordunun önde gelen subaylarının eski yönetimle, özellikle İsmet Paşa ile olan yakın ilişkilerinden dolayı orduya karşı hep güvensizlik duymuşlardı. Ama ordunun yönetim kademesinde, iktidar değişimini müteakip 6 Haziran 1950'de Genelkurmay Başkanı'nın da dahil olduğu yapılan değişim hareketinden sonra rahatlamışlardı (Zürcher, 1998: 321).

DP'nin sınıfsal dayanağı ile ilgili çeşitli görüşler belirtilebilir. Bu hareketin esas itibarıyla egemen sınıflara, yani ticaret burjuvazisi ve büyük toprak sahiplerine dayandığını belirtmek mümkündür. Bununla birlikte bu değerlendirmelerin tam ve detaylı olabilmesi için DP'nin, halkı siyasal mücadelenin içerisine bizzat katıcı özelliği de vurgulanmalıdır. Zira DP'nin iktidara gelişi geniş bir halk hareketiyle mümkün olmuştur. DP'nin geliştirdiği ve uyguladığı metotlar, o zamana kadar Türkiye'de bilinen ve uygulanan siyasal mücadele usullerini kökten değişime uğratmıştır (Göktepe, 2002: 903).

DP'nin Türk siyasal yaşamına katkısı konusunda Cihat Göktepe şunları ifade etmektedir: *“DP'nin topluma getirdiği yeni anlayışlar demokrasi açısından sadece görüntü mü yoksa günün koşullarına göre bir yenilik ya da hamle midir? Bu sorunun cevabı geniş ve konuya bakış açısına göre değişiklik göstermektedir. DP, bütün eksiklerine ve iktidarının sonunda biçimsel demokrasiyi dahi yıkmaya kalkışmasına rağmen, işte bu gerçek demokrasiye gidecek yolu kitlelere hissettirmiştir. Türk halkı iktidarı fiilen belirleme yetkisine sahip çıkmıştır. Bundan sonra atılacak demokrasi adımlarında daima bu gerçeği göz önünde tutmak yoluna gidilmiştir. Gerçek demokrasiye giden yol DP'nin açtığı demokratik çığırın inkârına değil, onun özümlemlenip aşılmasına bağlıdır.”* (Göktepe, 2002: 903).

2.1.1. Ekonomik Gelişmeler

DP döneminin özellikle ilk yarısındaki en önemli gelişme ve değişimin ekonomik alanda olduğu söylenegelmektedir. Türkiye'nin o vakte kadar görülmemiş bir gelişme hamlesi yaşadığı konusunda tarihçiler mutabıktırlar. DP döneminin ilk ve son yıllarındaki ekonomik verilere bakılarak 10 yıllık periyottaki gelişmeler açıkça gözlemlenebilir. Örneğin şeker üretimi 1950'de 137.000 ton iken, 1960'ta 643.000 tona yükselmiştir. Benzer şekilde çimento istihali 400.000 tondan 1.750.000 tona çıkmıştır. Söz konusu dönemde elektrik üretimi 100 kw'tan 375 kw'a yükselirken, demir cevheri üretimi 100.000 tondan 475.000 tona, bakır üretimi 103.000 tondan 235.000 tona yükselmiştir (Göktepe, 2002: 903).

1950'de nüfus başına düşen zirai üretim 479 kg iken, 1958'de bu rakam 800 kg olmuştur. 1949'da ziraatta kullanılan traktör sayısı 3.103 iken 1958'de bu sayı 43.872 olmuştur. Eğitim sahasında ise; 1950'de ilkokul sayısı 1.251 iken, 1958'de 20.775 gibi yüksek bir sayıya çıkmıştır. Ayrıca 1950'deki öğretmen sayısı 27.144 iken, 1958'de öğretmen sayısı 50.905'e, toplam öğrenci sayısı ise 1.460.000'tan 2.280.000'e yükselmiştir (Göktepe, 2002: 903).

Bu çerçevede DP'nin üretimi tarımdan başlayarak geliştirmeye başladığı görülmektedir. Tarımsal üretimin artırılabilmesi için DP özel teşebbüse destek sağlamış, tarımda makineleşmeye özel önem vermiş ve özellikle traktör ve biçerdöver teminine çalışmıştır. Bu dönemde 40.000 traktör alınmıştır. Bu atılımın etkileri kısa süre sonra görülmüş, zira Türkiye 1950'ye kadar buğday ithalatçısıyken 1954'te dünyanın 4. buğday ihracatçısı olmuştur (Göktepe, 2002: 903).

Tarımsal üretimin artması ve ürünün pazarlara daha kolay ulaşabilmesi için hükümet, ulaşım imkânlarını geliştirmiştir. 1950 öncesinde toplam 1.600 km yol mevcutken, 1960'da bu sayı 7.000 km'yi bulmuştur. Bunlara ilaveten elektrik santralleri yapımına da başlanılmıştır. Bu yatırımlar genelde dış borç ya da yardımlarla yapılmıştır. Dış borçlar da esas itibarıyla ABD'den sağlanmıştır. Menderes döneminde ABD'den 994.000.000\$ ekonomik yardım almıştır. ABD'den sağlanan bu desteğin yaklaşık % 70'i tarımsal modernizasyon için harcanmıştır (Göktepe, 2002: 904).

Ekonomik alandaki değişim ve gelişmeler ülkede sosyal ve kültürel alanda da yeni değişimlere sebep olmuştur. Bilhassa kırdan kente göç hadiseleri bu dönemde artmıştır. Örneğin 1950-1960 arası dönemde büyük şehrin nüfusu % 75 artmış, tüm nüfusun kentlerde oturma oranı % 19'dan % 26'ya çıkmıştır. 1955-1956 yıllarından itibaren yeterli ürün alınamaması, dünya piyasalarında tarım ürünlerinin değer kaybetmesi gibi sebeplerle hükümetin halka çok vaatte bulunması, ihracatın ithalat kadar olmayışı gibi sebepler, devamlı hükümeti dış borç alımına sevk etmiştir. Bu kötü dönem içerisinde geri ödemelerde de bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Enflasyon aşırı derecede yükselmiş dolar-TL paritesi 1-2.8 iken Ağustos 1958'de yapılan devalüasyonla, başlatılan bir sürede parite 2.8-9.9025 olmuştur (Göktepe, 2002: 904). Bu durum stagflasyona hatta devalüasyona varabilen sonuçlar yaratmıştır. Dolayısıyla ülke genelinde yatırımlar durmuş, gelişme endeksleri gerilemeye başlamıştır. Doğal olarak Hatay bölgesinde de benzer bir ekonomik hareketlilik yaşanmıştır.

2.2. Nüfus

Bilindiği üzere Türkiye'de cumhuriyetin ilanından sonraki ilk nüfus sayımı 1927'de, periyodik nüfus sayımı ise 1935'te yapılmıştır. Bununla birlikte 1939'da Türkiye'ye katılmış olan Hatay'a ait düzenli nüfus istatistiklerine ulaşmak ancak 1940 yılı sonrasındaki periyodik sayımlarla mümkün olmuştur (Gündüz ve Kaya, 2010: 183-184).

1950-1960 yılları arasında Hatay Vilâyetine bakıldığında nüfus miktarında önemli bir artış meydana geldiği görülmektedir. Bunda tarımın doğrudan etkisinin yanında, uygulanan tarım politikalarının da büyük payı olmuştur. Ülkenin genel ekonomi politikasının tarıma dayalı olması, destekleme alımlarıyla birlikte ürün fiyatlarına yansıdığı gibi, elverişli görülen alanların tarıma açılmasını da sağlamıştır. Nitekim Amik Ovası'nda pamuk tarımı 1940 yılından sonra başlamış ve 1950'lerden itibaren oldukça yaygınlaşmıştır (Çalışkan, 2003: 97-125).

Pamuk tarımının ova ve çevresinde başlattığı sosyoekonomik değişim, Amik Ovası'nın tarımsal potansiyelini artırmaya dönük bazı çabaların başlangıcını oluşturmuştur. Sıtma hastalığının yok edilmesinin yanında, topraksız köylüyü toprak

sahibi yapmak ve dolayısıyla ovanın tarım potansiyelini yükseltmek amacıyla gerçekleştirilen Amik Gölü'nü kurutma çabaları bunun en somut yansımasıdır. Kırıkhan ve Reyhanlı gibi Amik Ovası çevresindeki yerleşim yerleri pamuk tarımı merkezli olarak gelişme kaydederken, Asi Deltası ve kıyıda ise kentleşme turunçgiller başta olmak üzere meyve-sebze tarımına dayalı bir gelişme seyri izlemiştir. Özellikle 1939'da Dört Yol ovasında yapılan su kanallarıyla birlikte yörede sulamalı tarımın başlaması ilerleyen yıllarda Erzin ve Dört Yol'un gelişiminde etkili olmuştur (Şahin, 2006: 196; Boyraz, 2009: 151-175). Gelişmeler doğal nüfus artışına hız kazandıran bir etken olduğu kadar, bunun ötesinde başka bölgelerden buraya olan göçlerin de yolunu açmıştır (Hatay 1967 İl Yıllığı, 1968: 14-15). Nitekim 1945 ile 1950 yılları arasında Antakya'da nüfus artış hızının %21'lere yükseldiği görülmüştür (Çetin, 2010: 179-225). Kentteki sağlık ve eğitim hizmetleri ile çevredeki kırsal alanlarla olan karayolu bağlantılarının güçlenmesi kentin çekim gücünü artırmıştır (Türkmen, 1937: 96). Özellikle pamuk tarımında işçiye duyulan ihtiyaç, Kuseyr Platosu (Altınözü ve Yayladağı ilçeleri) ve komşu illerle birlikte, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden de mevsimlik ve kalıcı göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Göçler ilerleyen süreçte ovada yeni yerleşim birimlerinin ortaya çıkmasına yol açtığı gibi, çevresindeki Kırıkhan ve Reyhanlı gibi bazı yerleşmelerin daha da büyüyen bir tarım kentine dönüşmesinde etkili olmuştur. Nitekim 1952-1967 yılları arasında Suriye'den gelen Bayır-Bucak Türkmenleri Kırıkhan'ın Karadurmuşlu köyüne yerleştirilmiştir (Boyraz, 2004: 327-352).

1950'den sonra başlayan ekonomik kalkınma ve buna paralel olarak iyileşen hayat şartları neticesinde nüfus artışı 1950-1955 yılları arasında da sürmüştür. Elbette bu artışta hizmet birimlerinin kentte oluşturduğu istihdam, artan okullaşma oranı ve özellikle karayolu başta olmak üzere ulaşım imkânlarının gelişmesi de etkili olmuştur (Çetin, 2010: 179-225).

Bununla birlikte, Tablo-1'de Hatay'ın sosyo-ekonomik yapısına tesir eden demografik değişim periyodunu ve ilin 1950-1960 yılları arasındaki köy-kent nüfus dağılımını görmek mümkündür. Söz konusu dönemde yıllık nüfus artış hızındaki değişim; 1950 yılında bir önceki döneme göre % 31.03, 1955'te % 40.62 ve 1960'ta % 38,68 olarak tespit edilmiştir (Çetin, 2010: 179-225)

Tablo-1: 1950-1960 Dönemi GNS'ye Göre Hatay Nüfusu

Kazalar	Şehir Nüfusu			Köy Nüfusu			Toplam Nüfus		
	1950	1955	1960	1950	1955	1960	1950	1955	1960
Antakya	30.494	37.484	45.647	35.309	50.185	62.797	65.803	87.669	108.444
Altınözü	2.636	2.875	3.223	30.352	28.229	30.776	32.988	31.104	33.999
Dört Yol	5.720	7.821	10.293	24.527	27.371	32.834	30.247	35.192	43.127
Hassa	1.618	2.005	2.532	11.143	12.772	16.212	12.761	14.777	18.744
İskenderu	22.872	48.084	62.061	33.172	37.563	43.281	56.044	85.647	105.342
Kırıkhan	6.082	9.631	15.219	20.163	20.278	22.659	26.245	29.909	37.878
Reyhanlı	8.621	9.354	12.371	17.401	18.209	19.627	26.022	27.563	31.998
Samandağ	9.175	11.197	13.912	19.277	23.058	28.225	28.452	34.255	42.137
Yayladağı	1.427	2.084	2.600	16.460	16.792	16.913	17.887	18.876	19.513
TOPLAM	88.645	130.353	167.858	207.804	234.457	273.324	296.449	364.992	441.182

Kaynak: TÜİK, 1950-1960 GNS Muhtelif Verileri.

İlin 1950 yılındaki verilere göre nüfus yoğunluğu 52 kişi, yüzölçümü ise 5.710 km² olarak hesaplanmıştır (*İstatistik Genel Müdürlüğü*, 1961: 9). 1955 yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarına göre; ilin nüfus yoğunluğu 65 kişi, yüzölçümü ise 5.541 km²dir (*İstatistik Genel Müdürlüğü*, 1961: 9). 1960 yılındaki nüfus sayım sonuçlarına göre ise ilin nüfus yoğunluğu 83 kişi, yüzölçümü de 5.311 km² olarak ölçülmüştür (*Devlet İstatistik Enstitüsü*, 1961: 10). Yani 10 yıllık periyotta ilin idari bakımdan 399 km² küçüldüğü, buna mukabil nüfus yoğunluğunun 31 kişi arttığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle; il nüfus yoğunluğu 10 yıl zarfında yaklaşık olarak % 60 oranında artmıştır. İl nüfusundaki bu artış, doğum veya il dışından gelen göçle açıklanabilir.

2.3. İdari Yapı

1950-1960 yılları arasında Hatay Vilâyeti'nde Antakya, İskenderun, Hassa, Samandağı, Yayladağı, Dört Yol, Altınözü, Reyhanlı ve Kırıkhan olmak üzere 9 ilçe bulunmaktadır. Bunun yanında 13 olan belediye sayısı 1958'de 14'e çıkarılmıştır (*İstatistik Genel Müdürlüğü*, 1961: 40) Bu dönemde değişen şartlara göre yeni nahiye ve köyler kurulmuştur. Bazı köy ve nahiyelerin isimleri değiştirilmiş, sınır ihtilafları da çözüme kavuşturulmuştur.

Dört Yol İlçesi'nin Payas Bucağı'na bağlı Azganlık ve Karayılan köyleri 7 Temmuz 1952 tarihinde İskenderun İlçesi'nin merkez bucağına bağlanmıştır. Bu kararın alınmasında söz konusu yerlerin, Hatay'ın anavatana iltihakından önce İskenderun'a bağlı iken, iltihaktan sonra Dört Yol'a bağlanmalarının yarattığı

sıkıntılar etkili olmuştur. Zira her türlü iktisadi münasebetleri İskenderun ile olmasına karşın, idari ve adli işler için Dörtyol'a gidip gelmeleri yöre halkına büyük bir külfet yüklemiştir (BCA, 030.11.1.232.16.4). Altınözü'ne vasi olan Şenköy Nahiyesi, 30 Temmuz 1953 tarihinde Antakya'ya bağlanmıştır. Bu kararın alınmasında da ekonomik ve coğrafi faktörlere bağlı olarak halkın ihtiyaçları etkili olmuştur (BCA, 03.11.1.239.23.20). Yine aynı tarihte Altınözü'ne bağlı Tanışma Köyü, ekonomik ve coğrafi şartları göz önünde bulundurularak Antakya'ya bağlı hale getirilmiştir (BCA,030.11.1.239.23.17). Reyhanlı Kazası'nın merkez nahiyesine bağlı Saçaklı Köyü de 27 Mayıs 1954 tarihli kararla Antakya'nın merkez nahiyesi sınırlarına dâhil edilmiştir (BCA, 030.11.1.245.20.8).

Dâhiliye Vekâleti'nin 24 Kasım 1955 tarihli bir kararıyla Altınözü'nün merkez nahiyesine bağlı Hanyolu Köyü, Antakya'nın Şenköy Nahiyesi'ne bağlanmıştır. Köy halkının önemli bir kısmının arazileri Şenköy'de bulunduğu için, mahsullerini Şenköy üzerinden Antakya'ya getirmek zaruretleri vardı. Bu bakımdan ahalinin Şenköy'e bağlanma yönündeki talepleri hükümet tarafından karşılıksız bırakılmamıştır (BCA, 030.11.1.254.41.12).

İskenderun'un Belen Nahiyesi'ne bağlı Tahtaköprü Köyü 27 Eylül 1956 tarihinde, Antakya'nın Bedirge Nahiyesi'ne³ dâhil edilmiştir. Daha önce mahalle olan Tahtaköprü, görülen lüzum üzerine bağımsız bir köy haline getirilmiştir. Mezkûr köyün merkez kazaya bağlanmasında; Antakya'ya yakın olması ve burayla ulaşım koşullarının daha elverişli olması gibi faktörler etkili olmuştur (BCA, 030.11.1.261.40.13).

Hassa'nın Akbez Nahiyesi'ne bağlı Salmanuşağı Köyü ile Gaziantep İli'nin İslahiye Kazası'na bağlı Haydarkanlı Köyü arasındaki sınır ihtilafı, Dahiliye Vekaleti tarafından 8 Aralık 1956 tarihinde çözüme kavuşturulmuştur. Söz konusu karara göre iki köy arasındaki sınır Seyitali olarak adlandırılan tepenin kuzey burnundan başlayıp Türkiye-Suriye hududunun Karasu ile birleştiği hat olarak belirlenmiştir. Aynı karar ile tarafların karşı taraf sınırı içinde kalan genel ve özel hakları muhafaza altına alınmıştır (BCA, 030.11.1.262.49.19). Bir başka sınır ihtilafı da 1957 yılında Adana ve Gaziantep ile yaşanmıştır. Dörtyol'a bağlı Çat, Gaziantep'in İslahiye kazasına bağlı Tesbi ve Adana'nın Osmaniye Kazası'na bağlı Küllü köyleri arasındaki sınır

³ Serinyol'un eski ismidir.

meselesi Dahiliye Vekaleti tarafından 16 Mart 1957 tarihinde sulh yollu çözülmüştür (BCA, 030.11.1.264.9.10).

3 Nisan 1957 tarihli bir karar ile Yayladağı Kazası'nın Kışlak Nahiyesi'ne bağlı Cindarlı Köyü, Antakya'nın Şenköy Nahiyesi'ne bağlanmıştır (BCA, 030.11.1.264.13.5). Aynı yıl içerisinde il genelinde bazı mülki değişiklikler olmuştur. Samandağı Kazası'nın Karaçay Bucağına bağlı Saylıca Köyü'nün Çubukçu Mahallesi ile aynı kazanın Seldiren Köyü'ne bağlı Letelik ve Arifobası mahalleleri birleştirilerek müstakil bir köy haline getirilmiştir. Bedirge Bucağı'nın Avaklı Köyü'ne bağlı Çerkez Mahallesi ile Reyhanlı'nın Hamam Bucağı'na bağlı Baytarlı Köyü'nün Kazkeli Mahallesi, Kırıkhan'ın Delibekirli Köyü'ne bağlı Yılanlı Mahallesi, Hassa'nın Tiyek Köyü'nün Dedemli Mahallesi müstakil köy haline getirilmiştir (*Atayolu*, 13.03.1957). Yayladağı'nın Kışlak Nahiyesi'ne bağlı Cindarlı Köyü de merkez nahiyesine bağlanmıştır (*Ayyıldız*, 15.03.1957). Aynı kazanın merkez bucağına bağlı Kırkbuçuk Köyü'nün adı “*Olgunlar*” olarak değiştirilmiştir (*Atayolu*, 13.03.1957).

1959 yılında Adana ile olan bir başka sınır ihtilafı 28 Ocak 1959 tarihli Dahiliye Vekaleti kararı ile çözüme kavuşturulmuştur (BCA, 030.11.1.274.3.3).

18 Ocak 1960 tarihinde Hatay Valisi Ahmet Topaloğlu başkanlığında toplanan İl Genel Meclisi, Kırıkhan'ın Torunlu Köyü'ne bağlı Çataltepe Mahallesi'nin müstakil bir köy haline getirilmesine karar vermiştir. Kırıkhan Kazası'na bağlı Saçaklı Köyü'nün Tellidiş Mahallesi'nin, Nafia Müdürlüğü'nce yeniden tanzim edilen haritaya göre bu köyden ayrılarak müstakil bir köy haline getirilmesine karar vermiştir (*Atayolu*, 19.01.1960).

Bunların dışında, tepkilere yol açan bazı isim değişiklikleri de dikkat çeken hususlardan biridir. 1952 yılında İskenderun Belediye Meclisi, İnönü Caddesi'ne Kore'de şehit düşen Kore Alay Komutanı Nuri Pamir'in adının verilmesine karar vermiş ve caddenin adı “*Şehit Pamir*” olarak değiştirilmiştir. Dönemin bazı gazetelerinde bu husus eleştirilmiş ve art niyetli bir gayret olarak değerlendirilmiştir (*Atayolu*, 11.06.1952).

İdari yapıdaki bir başka değişiklik ise İskenderun belediye hudutlarının değiştirilmesi hususundadır. İlçe belediye meclisininin 27 Ekim 1952 tarihinde yaptığı

olağanüstü bir toplantıda, belediye meclis üyelerinden Hasan Hasip Akkoyunlu'nun sunduğu bir teklif ittifakla kabul edilerek, meskûn yerler hariç olmak üzere, belediye hudutlarının her taraftan 5'er km uzatılmasına karar verilmiştir (Ayyıldız, 28.10.1952).

Bunlarla birlikte İçişleri Bakanlığı almış olduğu bir kararla halen Türkçe isim taşımayan bazı ilçe, bucak ve köylerin isimlerinin değiştirilmesini uygun görmüş, bu çerçevede İskenderun Gümrük Başmüdürlüğü'ne bağlı bulunan *Ayındelfi Gümrük Memurluğu*'nun adı bakanlık emirlerine uyularak ilçe idare kurulu tarafından "*Cilvegözü*" olarak değiştirilmiştir (Ayyıldız, 15.11.1952).

2.3.1. İskenderun'u Vilayet Yapma Tartışmaları

Hatay'ın önemli kazalarından biri olan İskenderun'un müstakil bir il haline getirilmesi meselesi DP döneminde gündeme gelen konulardan biridir. 1955 yılının Temmuz ayında Hatay'a bir ziyaret gerçekleştiren İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik, İskenderun'da bulunduğu bir sırada İskenderun'un il olması için kendisine yapılan müracaatları memnuniyetle karşıladığını ve bunun yerine getirilmesi için elinden geleni yapacağını belirtmiştir (Atayolu, 26.07.1955). Konuyla ilgili olarak yapılan girişimlerden biri de "*İskenderun'u Vilayet Yapma Cemiyeti*" adında bir sivil toplum kuruluşunun kurulmasıdır. Cemiyet İskenderun'u il yapma faaliyetleri çerçevesinde 60 kişilik bir heyet tertipleyip bu konuda temaslarda bulunmayı, Ankara'ya giderek Reisicumhur Celâl Bayar ve Başvekil Adnan Menderes ile görüşmeyi planlamışlardır (Ayyıldız, 25.02.1956). Tasarlanan görüşme gerçekleşmiş ancak görüşmeden arzu edilen netice alınamamıştır.

İskenderun'un il olma meselesi 1958 yılının Ekim ayında Çalışma Vekaleti ve Devlet Vekili Haluk Şaman ile Ziraat Vekili Nedim Ökmen'in ilçeye yaptıkları bir ziyaret sırasında yeniden gündeme gelmiş ve etraflıca tartışılmıştır. İskenderun Ticaret Odası'nda yapılan toplantıda DP ilçe başkanı Şemsettin Mursaloğlu İskenderun'un 70.000'e yaklaşan nüfusu ile var olan potansiyeline dikkat çekmiş, liman faaliyetleri bakımından İskenderun Limanı'nın İstanbul ve İzmir'den sonra en büyük tahmil ve tahliye merkezi olduğunu vurgulamıştır. DP iktidarında İskenderun'un ekonomik açıdan büyük bir gelişme gösterdiğini belirterek yolların

DP iktidarı zamanında yapıldığını ve hala yapılmakta olduğunu, 1958 yılı itibariyle ilçede 10 adet konsolosluğun mevcut bulunduğunu, sanayi bakımından da ileride olup 10 kadar büyük fabrika bulunduğunu belirterek il olma hakkını çoktan kazandığını ifade etmiştir (*Ayyıldız*, 27.10.1958). Ancak 1959 yılına gelindiğinde il olacak ilçeler açıklanmış, listede İskenderun adının geçmemesi ilçe halkında büyük bir teessüre neden olmuştur (*Atayolu*, 03.09.1959). Bununla birlikte ilçenin Hatay'ın merkez kazası haline getirilmesine yönelik çalışmaların başlatıldığı bildirilse de bu konuda da somut bir girişimde bulunulmamıştır (*Atayolu*, 28.10.1959). DP iktidarı zamanında il olma emeline ulaşamayan ilçenin il olmasıyla ilgili konu günümüzde de zaman zaman gündeme gelmektedir.

2.4. Göçmenlerin İskânı

Vaktiyle Anadolu topraklarından Rumeli'ye göç etmiş olan ve uzun yıllar bu topraklarda yaşayan Türklerin, zaman içerisinde değişen şartlar nedeniyle tekrar ata topraklarına göçe zorlanması, kanayan bir yara gibi, XIX. yy'dan günümüze kadar sürüp gitmiştir. Bulgaristan Türklerinin uzun bir zamana yayılan bu göç hareketleri kimi zaman artmış, kimi zaman azalmış ama hiç eksilmemiştir (Çolak, 2013: 113-145).

Bulgaristan Türklerinin XX. yüzyıldaki ikinci büyük kitlesel göç hareketi 1950-1951 yılları arasında gerçekleşmiştir. Dönemin Bulgar yönetiminin uyguladığı "tek bir ulusun yaratılması" siyasetine ciddi bir engel olarak Bulgaristan'da yaşayan en büyük azınlık olan Türkler görülmüş ve yaklaşık 200.000 Türk vatandaşı zorunlu göçe tabi tutulmuştur (Çolak, 2013: 113-145).

1950'li yıllarda Türkiye'ye göç eden Bulgar Türklerinin iskan edildiği yerlerden biri de Hatay olmuştur. Hatay'a tahsis edilen 3000 göçmenin yerleştirilmesi ve kendi ihtiyaçlarını karşılayabilir bir duruma gelinceye kadar yeme, içme ve barınma gereksinimlerinin temini için ilk iş olarak Hatay Valisi Hikmet Kümbetlioğlu'nun başkanlığında il makamında bir toplantı yapılmıştır. Toplantıya CHP ve DP il başkanları, belediye başkanı, il jandarma komutanı, defterdar, ziraat müdürü ve Kızılay başkanı katılmışlardır. Durum gözden geçirilmiş ve köylere yerleştirilecek göçmenlerle şehir ve kasabalarda iskân edilecek olanların miktarı

tespit edilmiştir. Şehirde iskân işinin cami medreselerine yapılması kararlaştırılmıştır. Medreseleri tespit etmek üzere 3 kişilik komisyon işe başlamıştır (*Atayolu*, 04.01.1951).

Hatay'da iskân edilecek olan Bulgar göçmenlerinden ilk kabile 7 Ocak 1951 tarihinde İskenderun'a gelmiştir. İstasyonda karşılanan bu 60 kişilik 13 aile derhal İskenderun Hastanesi'ne yerleştirilmiş ve ihtiyaçları temin edilmiştir (*Atayolu*, 08.01.1951). Daha sonra bu 60 kişilik 13 aile Türkiye Yardım Komitesi ve kaymakamın yardımı ile Arsuz Bucağı'na yerleştirilmiştir. Sonradan gelen 64 kişilik 14 aile bir süre hastanede müşahede altında tutulmuştur (*Atayolu*, 10.01.1951). Bu ilk gelen göçmen kafilesi Bulgaristan'ın Koşi Kavak ahalisinden olup hepsi mükemmel birer tütün uzmanıdır. Bu kıymetli tütün üreticilerinin Hatay'ın ve belki de Türkiye'nin en güzide tütün ve tömbeki istihsal sahası olan Arsuz'a yerleştirilmeleri, yörede yaşayanları memnun etmiş, göçmen tütüncülerin tecrübelerinden istifade etme imkânı doğurmuştur (*Ayyıldız*, 08.01.1951). İskenderun Kaymakamlığı yaptığı bir duyuruda Arsuz bucağına yerleştirilen tütün uzmanı bu göçmenlerin tecrübelerinden yararlanmak isteyen vatandaşların, kaymakamlık makamına müracaat etmelerini ve ne miktar göçmen talep ettiklerini bildirmelerini istemiştir (*Ayyıldız*, 06.01.1951).

26 Şubat 1951 tarihinde İzmir vapuru ile saat 22:00'de gelen bir başka göçmen kafilesi ise bizzat Kaymakam Hadi Sağanak başkanlığında, *Göçmen Kardeşleri İskan ve İaşe Komisyonu* tarafından karşılanmıştır. Bu göçmenlerin her türlü ihtiyaçları giderilmiştir. Bunlardan 98 kişi Reyhanlı devlet çiftliğine, 60 kişi de Dört Yol'a yerleştirilmiştir (*Ayyıldız*, 27.02.1951).1 Mart 1951 tarihinde de 20 göçmen trenle İskenderun'a gelmiştir. İlk etapta misafirhanelerde kalan bu göçmenlerin nereye yerleştirileceği ile ilgili nihai tespit için ilgili makamlar çalışma başlatmıştır (*Atayolu*, 01.03.1951). 13 Mart 1951 tarihinde İskenderun'a gelen 30 kişilik göçmen kafilesi de Kırıkhan'ın Yalangoz Bucağı'na iskân edilmişlerdir. Topboğazı'nda 2 davul 10 otomobil tarafından karşılanan göçmenler Kırıkhan'ın dış mahallelerinde tezahüratlarla karşılanmışlar ve doğruca daha önceden temizlenen kiliseye yerleştirilmişleridir. Akşam yemekleri belediye tarafından, ertesi günkü öğle yemekleri de Kırıkhan'ın tanınmış tüccarlarından Tefvik Ökten tarafından temin edilmiştir. Göçmenler 15 Mart günü öğleden sonra yerleşecekleri mahallelere sevk edilmişleridir (*Atayolu*, 15.03.1951).

2 Nisan 1951 tarihinde Erzurum vapuru ile İskenderun Limanı'na 400 kişilik bir göçmen kafilesi daha gelmiştir. Bu kafile de coşkulu bir kalabalık tarafından karşılanmış ve bereketli Amik Ovası havalisine yerleştirilmişlerdir (*Atayolu*, 02.04.2014).

Daha önce Dört Yol'a yerleştirilmiş olan göçmenler, Kırıkhan'da kendileri için inşa edilen 51 göçmen evinin her türlü noksanlıklarının giderilmesinin ardından buraya gelerek yerleşmişlerdir (*Ayyıldız*, 02.06.1952).

Tablo-2'de Hatay bölgesinde dağıtılan arazi miktarları verilmiştir. Buna göre 5.812 aile topraklandırılmıştır. Dağıtılan toplam arazi miktarı 142.410 dönümdür. Yani ortalama olarak aile başına 24-25 dönüm arazi verilmiştir. En çok arazi tevcih edilen yer, 60.676 dönüm ile Kırıkhan, en az ise 2.910 dönüm ile Samandağ olmuştur (Kalaycı, 2014: 476).

Tablo-2: Hatay'da dağıtılan arazi miktarları

İlçesi	Dağıtılan Arazi Miktarı	Topraklandırılan Aile	Tahsis Olunan Mer'a
	Dönüm	Adet	Dönüm
Merkez	15.512	777	-
Altınözü	-	-	-
Dört Yol	9.718	351	-
Hassa	4.174	256	-
İskenderun	-	-	-
Kırıkhan	60.676	2.708	2.737
Reyhanlı	49.420	1.635	311
Samandağ	2.910	85	800
Yayladağı	-	-	-
Toplam	142.410	5.812	3.848

Kaynak: TC. Köyişleri Bakanlığı, *Köy Envanter Etüdülerine Göre Hatay*, Ankara 1965, s. 57.

2.4.1. Bayır-Bucak Türklerinin Hatay'a Göçleri

Suriye'deki Bayır-Bucak (Basit) Türkmenleri, Fransız mandası döneminde çeşitli baskılara uğramıştır. Suriye'deki Ermeniler, Hıristiyanlar ve Nusayriler Fransızlarla birlik olarak Türkmenlere karşı çeteler oluşturmuştur. Bayır-Bucaklılarla bu çeteler arasında 6-7 yıl kadar devam eden çarpışmalar olmuştur. O dönemi yaşayanlar bu çatışmalara "*Fellah Harbi*" adını vermiştir. İstiklal Harbi sırasında

Atatürk'ün emri ile “*Altay Fırkası*”nı kurarak Milli Mücadele'ye destek veren Bayır-Bucak Türkleri daha sonra da bu çetelere karşı mücadele vermiştir. Fransa'nın bölgeden çekilmesinden önce 1946 yılında Suriye'de tutunamayarak Hatay'a birçok insan göç etmiştir. Bunun haricinde, öğrenim için Hatay'a gelen öğrenciler geri dönmek istememişler ve bu öğrencilerin aileleri de Türkiye'ye göç etmiştir (Kalaycı, 2014: 367).

Bayır-Bucaklıların asıl çileli günleri Hatay'ın Türkiye'ye katılmasının ardından başlamıştır. Önce Suriye'nin bağımsızlığa kavuşma çabaları, ardından iç karışıklıklar ve huzursuzluklar baskılar son safhaya ulaştırmıştır (Tekin 1993: 20). Ermeni ve Fransızların baskılarına dayanamayan Bayır Bucak Türkleri 1921'den başlayarak 1936-1946-1952-1960-1963 ve 1970 yıllarında peyderpey göç etmek zorunda kalmışlardır.

Türkiye'de 1940 yılında yapılan nüfus sayımında, Hatay'ın anavatana henüz yeni katılmış olması sebebiyle sağlıklı demografik verilere ulaşılamamıştır. Fakat 1945 genel nüfus sayımındaki veriler bu konuda aydınlatıcı olmuştur. Tablo-1'deki verilere göre; 1945 yılında tüm Türkiye'deki 4.197 Suriyeli kadının 806 (% 19,2)'sı ve 4.199 Suriyeli erkeğin 734 (% 17,4)'ü Hatay'da yaşadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'deki 8.396 Suriye doğumunun 1.540 (% 18,3)'ü Hatay bölgesine yerleşmiştir. Bu da Suriyeli göçmenlerin Hatay'ı öncelikli olarak tercih ettiklerini göstermektedir (Kalaycı, 2014: 368).

Tablo-3: 1945 Genel Nüfus Sayımına Göre Türkiye'deki Suriye Doğumları	Kadın	Erkek	Topl.
Türkiye Geneli	4.197	4.199	8.396
Hatay Geneli	806	734	1.540
Antakya	107	77	184
İskenderun	118	124	242
Hatay'ın Diğer Yerleri	581	533	1.114

Kaynak: BİGM 1950.

2000’li yıllara kadar Türkiye’ye yerleşen Bayır-Bucak Türklerinin sayısı 60.000’i aşmıştır. Bunların geneli Kırıkhan, Antakya, Yayladağı, İskenderun, İstanbul, Eskişehir, Elazığ ve Ankara gibi yerlerde ikamet etmektedir (Çiftçi 2006: 160). Göç edenlerin çoğunluğu Kırıkhan ilçesinin Karadurmuşlu Köyü, Kırıkhan Merkez Yeni Mahalle ve İskenderun’a yerleşmiştir. Bunların dışında Türkiye’nin değişik yerlerinde yerleşenler, tahsilini yapmak için gelenler ve tekrar dönmeyenler de vardır. Arap Baharı’ndan sonraki hadiseler ise başka bir araştırma konusunu teşkil etmektedir.

Tablo-4: Hatay’da Göçmenlere Dağıtılan Arazi Miktarları	Dağıtılan Arazi Miktarı	Topraklandırılan Aile	Tahsis Olunan Mer’a
İlçe	Dönüm	Adet	Dönüm
Merkez	15.512	777	-
Altınözü	-	-	-
Dört Yol	9.718	351	-
Hassa	4.174	256	-
İskenderun	-	-	-
Kırıkhan	60.676	2.708	2.737
Reyhanlı	49.420	1.635	311
Samandağı	2.910	85	800
Yayladağı	-	-	-
Toplam	142.410	5.812	3.848

Kaynak: TC. Köy İşleri Bakanlığı 1965: 57.

Yurt dışından göç ederek Hatay’a gelen bu insanlara devlet, aile başına ortalama 20 dönüm arazi vermiştir (Bkz: Tablo-2). Ancak bu araziler zamanla miras yoluyla küçük parçalara bölünmüş ya da ekonomik sıkıntılar nedeniyle satılmıştır. Zaten Türkiye’ye canını zor atmış olan insanlar geçim sıkıntısı içerisinde uzun yıllar hiçbir şeye sahip olamamıştır. Ayrıca toplu halde bir iş de kuramamışlardır. Türkiye’de de Bayır-Bucak’taki gibi işçilik, çiftçilik, amele olarak çalışmışlar, hayatlarını bu şekilde devam ettirmeye uğraşmışlardır. Çok azı da devlet memuru olmuştur (Kalaycı, 2014: 503-510).

2.4.2. Hatay Halkının Göçmenlerle Dayanışması

Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış olan göçmenlerin Türkiye'ye giriş yapmalarıyla ülkede adeta bir yardım seferberliği başlamıştır. Anavatanlarına dönen göçmenler ülkenin her yerinde halkın sevgi seli ile karşılanmış, halk onları adeta bağrılarına basmışlardır. Bu durum hiç kuşkusuz göçmenlerin yeni geldikleri yerlere kolayca adapte olmalarını sağlamıştır. DP hükümetinin almış olduğu tedbirlerin yanında halkın göçmenlerin ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik göstermiş olduğu alaka kayda değerdir.

Göçmenlerin iskân edildiği yerlerden biri olan Hatay da göçmenleri adeta bağrına basmış, gelmiş oldukları ilk günden beri hatta onlar gelmeden önce başlatmış oldukları yardım kampanyalarıyla tam bir kara gün dostu olduklarını göstermişlerdir. Henüz göçmenler gelmeden Antakya'da bir toplantı yapılmış ve bu toplantıda 2615 lira bağış toplanmıştır. Aynı şekilde Reyhanlı 17000, Kırıkhan 9000, İskenderun 30000 lira bağışta bulunmuştur (*Atayolu*, 04.01.1951). Bulgaristan'dan tehcir edilen göçmenlere Hatay ölçeğinde yardım yapmak gayesiyle Beden Terbiyesi teşkilatı mensupları ile spor kulüpleri idarecileri, Göçmenlere Yardım Derneği adında bir dernek kurmak üzere faaliyete geçmişlerdir. Beden Terbiyesi bölge müdürünün başkanlığında toplanan ilgililer derneğin tüzüğünü hazırlamışlar, 30 Ekim 1950 tarihi itibarıyla faaliyete geçmeyi kararlaştırmışlardır. Yine 30 Ekim günü dernek yararına şehir stadında ilçe spor kulüplerinden Gençlik ile Kanatlı ve Kurtuluş ile Jandarma karma takımları arasında özel bir futbol müsabakası düzenlenmesine karar verilmiştir (*Atayolu*, 29.10.1950).

23 Kasım 1950 tarihinde Reyhanlı İlçesi'nde Hatay Valisi Hikmet Kümbetlioğlu'nun başkanlığında, göçmenlere yardım yapılması için bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıya kaymakam vekili ile ilçenin önde gelen zevatı katılmıştır. Göçmenler yararına yapılan bu toplantı sonucunda 10.450 lira bağış toplanmıştır (*Atayolu*, 24.11.1950). Antakya'ya bağlı Demirköprü İlkokulu öğrencileri kendi aralarında topladıkları 10 lira 28 kuruş tutarındaki parayı göçmenlere ulaştırılmak üzere ilgililere teslim etmişlerdir (*Atayolu*, 25.11.1950). İskenderun şehri ilkokul öğrencileri 8 Ocak 1951 tarihinde öğretmenlerinin ve İskenderun ilçe milli eğitim memuru Hasan Fahri Özkaynak'ın refakatinde devlet hastanesine giderek göçmenleri ziyaret etmiş, onlara meyve ve şeker ikram etmişlerdir. Çocukların bu asil hareketleri

göçmen anne ve babaların gözlerini yaşartmış, onları büyük bir memnuniyete mazhar etmiştir (*Ayyıldız*, 09.01.1951). 8 Ocak 1951 tarihinde İskenderun'da kurulan yardım komitesine 1150 lira tutarında yardım yapılmıştır (*Ayyıldız*, 09.01.1951).

İl yüksek makamından alınan emirler gereğince Antakya'nın yardımsever bayanları tarafından da Göçmen ve Mültecilere Yardım Birliği Hatay Kadınlar Kolu kurulmuştur. 22 Şubat 1951 tarihinde ilk toplantısını saat 16:30'da Antakya Kız Enstitüsü'nde, enstitü müdiresi ve kol başkanı Neriman Gülmen'in başkanlığında yapmış ve alınması gereken tedbirler konusunda müzakerede bulunulmuştur (*Atayolu*, 22.02.1951).

Öğretmenler de bu yardım seferberliğinden geri durmamış, Antakya merkez ve köylerinde çalışan ilkokul öğretmenleri ve eğitimcileri 1951 yılının Mart ayından itibaren 3 aylık maaşlarının % 1'ini göçmenlere yardım olarak vermeyi kararlaştırmışlardır (*Atayolu*, 27.02.1951). İskenderun'da yardımsever kadınlar tarafından göçmen yurttaşlarımız için bir yardım komitesi kurulmuştur. Bu komite evleri dolaşarak ufak miktarda da olsa her evden yardım toplamak üzere harekete geçmiştir (*Atayolu*, 07.03.1951). Aynı şekilde Kırıkhan'da da kaymakam Ahmet Cevdet'in eşinin başkanlığında göçmenler için bir kadınlar komitesi kurulmuştur. Yardımsever kadınlar evleri dolaşarak 374 lira tutarında para ve 882 parça muhtelif giyim eşyası toplamışlardır (*Atayolu*, 07.03.1951). 31 Mart 1951 tarihinde İskenderun Yardım Komitesine 890 lira bağışta bulunulmuştur (*Ayyıldız*, 31.03.1951). 1 Nisan 1951 tarihinde Reyhanlı'da göçmenler için bir at yarışı tertip edilmiş, elde edilen gelir göçmenler yararına bağışlanmıştır (*Ayyıldız*, 03.04.1951).

Bütün bu yüce gönüllü davranışların yanında göçmenlerle yaşanan ufak tefek sorunlar da olmuştur. Aynı zamanda yurttaşların göçmenlere karşı beslediği şefkat ve yardım duygularından istifade edip bunları sömürmek isteyen açığözler de türemiştir. Bulgaristan'dan gelen göçmenlerden olduklarını ve sokakta kaldıklarını iddia eden 3 kadının, özellikle mahalle aralarında halkın merhametini tahrik edici tavırlarda bulunup dilencilik yaptıkları tespit edilmiştir. Yapılan tahkikat neticesinde Hatay ilinin hiçbir ilçesinde açıkta bırakılmış bir tek göçmenin bulunmadığı tespit edilmiştir. Halkın bu gibi durumlara karşı tedbirli ve uyanık olmaları istenmiş, benzer vakaların yaşanması durumunda hemen zabıtaya haber verilmesi gerektiği bildirilmiştir (*Ayyıldız*, 07.03.1951). Belen'in Atik Köyü'nde bir kız kaçırma

hadisesi yüzünden yerli halkla göçmenler arasında büyük bir kavga olmuş ve ellerine geçirdikleri taş ve sopalarla her iki taraf birbirine girmiştir. Neticede 14 kişi çıkan olaylar neticesinde ağır yaralanmıştır (*Atayolu*, 07.02.1952).

2.5. Demokrat Parti Döneminde Hatay Basını

Kurtuluşu için 1939 yılına kadar mücadele edilmesi gereken Hatay bu bakımdan milli mücadele dönemi en uzun süren il olmuştur. Bu denli uzun süreli devam eden savaşın askeri yönü kadar, içtimai ve iktisadi yönü de önemlidir. Ayrıca dış politikada Hatay için yürütülen diplomasi savaşı Hatay sınırları içinde bir “Gazeteler Savaşı” olarak devam etmiştir. İşgal döneminde Türk gazeteleri dışındaki gazeteler ya bir cemaatin ya manda idaresinin ya da Hatay’a sahip çıkmak isteyen Arap partizanlarının sesini duyurmak amacına müstenitti. Fransız idaresi döneminde Hatay basını ancak manda kuralları çerçevesinde varlığını sürdürebilmiştir (Hatay 2011 İl Yıllığı, 2012: 476) Bunlar arasında en uzun ömürlü olanı Sancak idaresinin yarı resmi yayın organı durumundaki “*L’Echo d’Alexandrette*” olmuştur. Türk gazetelerinin en uzun ömürlüsü ise 1946 yılında yayın hayatına başlayan *Atayolu*’dur (Tekin, 1985: 15).

Hatay basınında öğretmenlerin katkıları da anılması gereken bir husustur. Mücadele yıllarından başlamak üzere çok sayıda öğretmen yazılarıyla, fikirleriyle gazeteleri beslemiş ve içerik yönünden güçlü çıkmalarını sağlamışlardır (Tekin, 1985:15).

2.5.1. Gazetecilik Faaliyetleri

DP dönemine bakıldığı zaman Hatay’da muhtelif aralıklarla faaliyet göstermiş çeşitli gazetelerin yayın hayatına atıldıkları görülecektir. 1950 ile 1960 yılları arasında faaliyet göstermiş olan gazeteler şunlardır:

1. *Halkın Sesi*: Antakya’da Nisan 1950’de yayınlanmaya başlayan günlük gazete, 1951 yılına kadar yayınlarına devam etmiştir. Gazetenin kaç sayı çıktığı ve kapanış tarihi belirlenememiştir (Tekin, 1985: 130).

2. *Bayram*: Antakya'da Temmuz 1950'de sadece 1 sayı olarak çıkan bayram gazetesidir. Ertesi yıl ve daha sonraki yıllar bir daha çıkmamıştır (Tekin, 1984: 127).

3. *Yeniyol*: Antakya'da 20 Temmuz 1950'de Şekip İnal ve ortakları tarafından çıkarılan gazete, muhtelif aralıklarla çıktıktan sonra 03 Kasım 1957'de yayın hayatına son vermiştir (Tekin, 1985: 130).

4. *Körfez*: İskenderun'da 18 Ağustos 1950'de yayın hayatına başlayan gazetenin kurucusu ve imtiyaz sahibi Ahmet Peker'dir. Gazete bugün dahi yayın hayatına devam etmektedir (Tekin, 1985: 131).

5. *Akdeniz*: 1951 yılı Ocak ayında yayıma başlayıp ara veren gazete, Nisan 1951'de tekrar yayınlanmıştır. Ancak gazetenin sahibi ve yayın süresi tespit edilememiştir (Tekin, 1985: 131).

6. *Kırıkhan*: Nisan 1951'de Yaşar Çimen tarafından Kırıkhan'da çıkarılan gazetenin ne zaman kapandığı kesin bilinmemekle birlikte 1954 yılına kadar aralıklarla çıktığı düşünülmektedir (Tekin, 1985: 132).

7. *Güney Ajansı Bülteni*: Şükrü Balcı'nın Antakya'da kurduğu günlük haber bülteni 06 Haziran 1951'de çıkmaya başlamış olup 1952 ortalarında kapanmıştır (Tekin, 1985: 134).

8. *Hakimiyet*: İskenderun'da Hüsamettin Tacettin tarafından kurulan ve ilk sayısı 08 Kasım 1951'de çıkarılan gazete, 1962 yılında kapanmıştır (Tekin, 1985: 135)

9. *Hatay Spor*: Antakya'da 14 Ocak 1952'de yayınlanmaya başlamış olup, 03 Mart 1952'deki 8. ve son sayısı ile yayın hayatını tamamlamıştır (Tekin, 1985: 135)

10. *Yeni Devir*: İskenderun'da 19 Mart 1952'de yayınlanmaya başlayan günlük gazetedir. Milli Kütüphane kayıtlarında 30 Aralık 1960 tarihli ve 2713 numaralı nüshasına ulaşılmıştır. Gazetenin bu tarihten sonra da yayımına bir süre devam ettiği ifade edilmiştir (Tekin, 1985: 136).

11. *Kambur Felek*: Antakya'da Şükrü Balcı tarafından çıkarılan bir mizah gazetesidir. İlk sayısı 19 Mayıs 1952'de, ikinci sayısı 22 Mayıs'ta çıkmış, bundan sonra ne zamana kadar ve kaç sayı çıktığı tespit edilememiştir (Tekin, 1985: 136).

12. *İskenderun Akşam Haberleri*: İskenderun'da 01 Ağustos 1952'de yayınlanmaya başlayan gazetenin kapanış tarihi belirlenememiştir (Tekin, 1985: 137).

13. *İleri Türkiye*: İskenderun'da 8 Mayıs 1953'te yayınlanmaya başlamış olan gazete 14 Mayıs 1981'de yayın hayatına son vermiştir (Tekin, 1985: 138).

14. *Ticaret İskenderun*: İskenderun'da 05 Temmuz 1953'te yayınlanmaya başlayan günlük gazetedir. Gazetenin yayım hayatına başlama günü, Şükrü Kanatlı'nın Hatay'a girdiği güne gönderme yapması bakımından manidardır. 25 Ağustos 1954'te kapanmıştır (Tekin, 1985: 138).

15. *Akşam Postası*: İskenderun'da 18 Temmuz 1953'te yayınlanmaya başlayan gazete, 1961'de kapanmıştır (Tekin, 1985: 138).

16. *Yıldırım Postası*: Reyhanlı'da 19 Ekim 1953'te ilk sayısı çıkan bu günlük gazetenin sahibi ve yazı işleri müdürü Mithat Yıldırılı idi. 18 Ağustos 1954'te çıkan 116. sayısı ile yayın hayatına son vermiştir (Tekin, 1985: 138).

17. *Çiftçiye Öğütler*: Hatay Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından çiftçiye yardım amacıyla çıkarılan ve parasız dağıtılan bir bültendir. Ayda bir çıkarılan bültenin ilk sayısı Kasım 1953'te, 3. ve son sayısı Ocak 1954'te çıkarılmıştır (Tekin, 1985: 138).

18. *Devrimci Gençlik*: Antakya'da 19 Ocak 1954'te yayınlanmaya başlayan günlük gazetedir. 148 sayı çıkan gazete 18 Temmuz 1954'te kapanmıştır (Tekin, 1985: 139).

19. *Zaman*: Kırıkhan'da Yaşar Çimen tarafından 21 Mart 1954'te çıkarılan gazetedir. Yayını 1963 yılında sona ermiştir (Tekin, 1985: 139).

20. *Dört Yol*: Dört Yol'da 19 Mart 1955 tarihinde yayınlanmaya başlayan gazetedir (Tekin, 1985: 139). Yayım dönemi ve süresi ile ilgili daha fazla bilgiye ulaşılamamıştır.

21. *Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Sicilli Ticaret Gazetesi*: Antakya Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 21 Haziran 1955'te yayınlanmaya başlayan ve 15 günde bir çıkan gazetedir. 40 sayı çıktıktan sonra 1957'de kapanmıştır (Tekin, 1985: 140).

22. *Mücadele*: Antakya'da 1 Kasım 1955 tarihinde yayınlanmaya başlayan gazetedir. Gazete, belediye seçimleri nedeniyle, belediye meclisi bağımsız adaylarının sesini duyurmak amacı ile çıkarılmıştır. 13 Kasım 1955'te yapılan seçimleri bağımsız adaylar kaybedince, birkaç gün daha yayınlanmış ve kapanmıştır (Tekin, 1985: 140).

23. *Hatay*: Antakya'da 15 Kasım 1955 tarihinde kurulan ve yayın hayatına devam eden bir gazetedir (Tekin, 1985: 140).

24. *Yeni Hürriyet*: İskenderun'da 21 Şubat 1956 tarihinde yayınlanmaya başlayan günlük gazetedir. 145 sayı çıktıktan sonra 15 Eylül 1957'de kapanmıştır (Tekin,1985: 141).

25. *Sabah Postası*: İskenderun'da 01 Eylül 1956 ile 28 Eylül 1956 tarihleri arasında 24 sayı olarak çıkmış gazetedir (Tekin, 1985: 141).

26. *Kervan*: Kırıkhan'da 23 Ocak 1957 tarihinde yayına başlayan günlük gazetedir. 147 sayı çıktıktan sonra 15 Ocak 1957'de yayım hayatına son vermiştir (Tekin, 1985: 141-142).

27. *Vilayet Basın Bülteni*: Hatay Valiliği tarafından mahalli haberlerin zamanında ve tezkibe mahal bırakmayacak şekilde basına aksettirilmesi amacıyla Ocak 1957'de kurulmuştur (Tekin, 1985: 142).

28. *Son Haber*: Antakya'da 29 Temmuz 1957'de yayınlanmaya başlayan günlük gazetedir. 28 Mayıs 1960 tarihinde son sayısını çıkararak kapanmıştır (Tekin, 1985: 143).

29. *Son Ekspres*: İskenderun'da 1 Ekim 1957'de yayınlanmaya başlayan günlük gazetedir. 8 Temmuz 1960'ta çıkan 824 numaralı nüshası ile yayını sona ermiştir (Tekin, 1985: 143).

30. *Künefe*: Hatay Kültür Derneği adına 19 Mart 1958'de Hatay Gecesi için özel olarak çıkarılan yıllık gazetedir. Bilinen tek sayısı budur (Tekin, 1985: 143).

31. *Hakkın Dili*

“Baldan tatlı zehirden acıdır” klişesiyle Antakya Barosu tarafından Hukukçular Günü münasebetiyle çıkarılan mizahi bir gazetedir. Yıllık olarak basılan

gazete 22 Nisan 1958'den 22 Nisan 1974 tarihine kadar 12 sayı olarak çıkarılmıştır (Tekin, 1985: 143).

32. *Yeni Kırıkhan*: Kırıkhan'da 24 Mayıs 1958 tarihinde yayınlanmaya başlayan bu gazetenin ne zaman kapandığı tespit edilememiştir (Tekin, 1985: 144).

33. *Kuvvet*: İskenderun'da 20 Ekim 1958'de yayınlanmaya başlayan ve 553 sayı çıktıktan sonra 31 Aralık 1960 tarihinde kapanan günlük siyasi bir gazetedir. (Tekin, 1985: 144).

34. *23 Temmuz*: Hatay Liselerinden Mezunlar Derneği adına Antakya'da çıkarılan yıllık gazetedir. 23 Temmuz 1959'da çıkan gazetenin sonraki yıllarda çıkıp çıkmadığı tespit edilememiştir (Tekin, 1985: 144).

35. *Dağyeli*: Kırıkhan'da 23 Temmuz 1959 tarihinde yayınlanmaya başlayan günlük siyasi gazetedir. Yayın hayatına hâlâ devam etmektedir (Tekin, 1985: 145).

36. *Akdeniz*: İskenderun'da 15 Şubat 1959 tarihinde yayınlanmaya başlayan günlük gazetedir (Tekin, 1985: 146). Gazete hakkında teferruatlı bilgiye ulaşmak pek mümkün olmamıştır.

2.5.2. Dergiler

Gazetecilik faaliyetleri kadar olmasa da DP döneminde Hatay'da çıkmış olan dergiler basın hayatının önemli bir unsuru olmuşlardır. Dönemin dergileri şunlardır:

1. *Güney Hareketleri*: İskenderun'da Ahmet Perker tarafından yayınlanan haftalık spor ve fikir dergisinin ilk sayısı 13 Mart 1950'de çıkarılmıştır. 2 Temmuz 1950'de çıkan 16. sayısı ile yayın hayatını tamamlamıştır (Tekin, 1985: 129).

2. *Ayçiçeği*: Antakya'da Şevket Sarıcalı tarafından çıkarılmıştır. Mayıs 1951'den sonra bir daha çıkmamıştır (Tekin, 1985: 131).

3. *Sınırtaşı*: "Milliyetçi Edebi Dergi" klişesiyle Kırıkhan'da Ali Göçmen tarafından çıkarılan aylık edebi dergidir. İlk sayısı 19 Mayıs 1951'de, 3. ve son sayısı ise Ekim 1951'de çıkmıştır (Tekin, 1985: 132).

4. *Sancaak*: Kırıkhan'da Ocak 1952'de O. Nurettin Yüksel tarafından çıkarılan aylık dergidir. İki sayı çıktıktan sonra bir daha çıkmamıştır (Tekin, 1985:135).

5. *Karasinek*: İskenderun'da Ahmet Perker tarafından 12 Ağustos 1952'de çıkarılan mizah dergisidir. Kapanış tarihi ve sayısı belirlenememiştir (Tekin, 1985: 137).

6. *Titiz*: İskenderun'da 12 Nisan 1954'te yayınlanmaya başlayan dergidir. Kaç sayı çıktığı ve ne zaman kapandığı tespit edilememiştir (Tekin, 1985: 139).

7. *Sel*: İskenderun'da 01 Nisan 1957'de yayınlanmaya başlayan dergidir. Aylık çıkan ve Mersin'de basılan derginin kaç sayı çıktığı tespit edilememiştir (Tekin, 1985: 142).

Görüleceği üzere Hatay'da çıkarılan gazete ve dergilerin miktarı, DP döneminde Hatay'ın çok canlı ve hareketli bir basın yayın hayatına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bunlardan başka tek parti döneminde kurulmuş, DP döneminde de varlığını devam ettirmiş Atayolu, Ayyıldız, Hatay Postası, Sabah gibi gazeteler de dönemin yerel ve ulusal anlamda nabzını tutan basın organlarıdır.

2.6. Sağlık Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet'in ilanından sonra, diğer toplumsal ve kültürel alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da çok önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu değişim sürecinde, Atatürk'ün benimsemiş olduğu sağlık anlayışı son derece belirleyici olmuştur. Yeni dönemde kişi sağlığının korunması ve sürdürülmesi toplumsal bir olgu olarak kabul edilmiştir. Atatürk'ün vurguladığı nokta, halka sağlık hizmeti götürmenin devlete düşen bir görev olduğu şeklindedir. Cumhuriyet yönetimi sağlık sorunlarına hızlı bir şekilde çözüm getirirken, uzun süre bakanlık görevinde bulunan Dr. Refik Saydam'ın bu alandaki katkıları çok büyük ve kalıcı olmuştur. O'nun çalışmaları neticesinde sağlık hizmetlerinin Türkiye'de teşkilatlanma ve kurumsallaşmasının temelleri atılmıştır (Aydın, 2002: 183-192).

DP iktidarı zamanında da cumhuriyet yönetiminden devralınan sağlık anlayışı devam ettirilmiş ve bu dönemde gerek Hatay'da gerekse yurt çapında önemli adımlar atılmıştır. DP hazırlamış olduğu parti tüzüğünde sağlık konusuna verdiği ehemmiyeti

belirterek bu konudaki hedeflerini ve konuya bakış açısını ortaya koymuştur. Sağlık hizmetlerinin düzenli bir şekilde yerine getirilmesi ve halkın bu yöndeki ihtiyaçlarının karşılanması için bütçeden yeterli miktarda pay ayrılmasını hedef olarak belirlemiştir. Bunun yanında sıtma hastalığı başta olmak üzere milli bünyeyi kemiren bütün hastalıklarla esaslı surette mücadeleyi ve bu maksatla ilgili bakanlıklarla işbirliği yapmayı memleketin en büyük ihtiyaçları olarak görmüştür (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949: 73).

2.6.1. Hastaneler

Fransız manda yönetiminden DP iktidarına kadar Hatay'da biri Antakya'da diğeri İskenderun'da olmak üzere iki hastane bulunmaktaydı. 1932 yılında SÖR teşkilatı adı verilen dini bir grup tarafından Antakya'ya sırf ticari kaygılarla bir hastane inşa edilmiştir. 40 veya 50 yataklı olan bu hastanede bir tek mütehassıs doktor dahi bulunmamaktaydı. İskenderun'da da yine aynı şekilde SÖR teşkilatı tarafından yönetilen 30 yataklı bir hastane bulunduğu bilinmektedir (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 73-76). DP iktidarında bu hastanelerin kapasiteleri arttırılarak daha fonksiyonel hale gelmeleri sağlanmış, Antakya Devlet Hastanesi'nin tesisatı 107.126 liralık bir bedelle yenilenmiş, İskenderun Devlet Hastanesi'ne ise 56.025 lira bedelle kalorifer tesisatı döşenmiştir (*Ayyıldız*, 18.11.1957). 1951 yılında İskenderun'da bulunan 40 yataklı hastaneye Sağlık Bakanlığı tarafından görülen lüzum üzerine 10 yatak daha ilave edilerek hastanenin yatak kapasitesi arttırılmıştır (*Ayyıldız*, 29.05.1951). Hâlihazırda Hatay'da mevcut olan Verem Hastanesi'nin yatak kapasitesi de 20 yataktan 30 yatağa yükseltilmiştir (*Atayolu*, 05.03.1951). Yine aynı yıl içerisinde İskenderun'un tanınmış mütehassıslarından Dr. Emin Baykam tarafından İskenderun'da bir doğumevi ve kadın hastalıkları cerrahi kliniği açılarak şehrin mühim bir ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunulmuştur (*Ayyıldız*, 18.08.1951).

7 Mayıs 1952 tarihli Bakanlar Kurulu kararınca Hatay Halkevi binası Doğumevi olarak kullanılmak üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na tahsis edilmiştir (BCA, 030.18.01.02.128.36.17). Hastane 14 Kasım 1953 tarihinde Sağlık ve Sosyal İşler Bakanlığı Sosyal İşleri Genel Müdürü Seyfi Okan, Hatay Valisi Rebiî Karatekin ile mülki ve askeri erkânın hazır bulunduğu bir törenle hizmete açılmıştır

(*Atayolu*, 14.11.1953). Halkevlerinin kapatılması sürecinde Türkiye'nin bazı yerlerinde yaşanan sıkıntılar, Hatay'da alınan bu karar vesilesiyle pek sancı yaşanmadan atlatılmıştır. Zira birçok yerde kapatılan halkevleri atıl durumdayken Hatay'da doğumevi olarak faaliyet göstermeye başlaması halkta samimi bir memnuniyetle karşılanmıştır (*Atayolu*, 16.11.1953).

Zührevi hastalıkların tedavisine yönelik yapılan çalışmalar kapsamında 1952 yılında İskenderun'da bir Deri ve Tenasül Hastalıkları Dispanseri hizmete girmiştir (*Atayolu*, 07.07.1952). Bununla birlikte yıllardır göz mütehasısının eksikliğini hisseden İskenderun'un bu ihtiyacı 1954 yılında karşılanmıştır. Trahom Dispanserliği'ne göz hastalıkları mütehasısı Dr. Araf Dönmez tayin edilmiştir. Ayrıca haftanın iki günü de memleket hastanesinde hizmet verecek olan göz mütehasısının tayiniyle sağlık konusunda mühim bir eksikliğin giderilmesi sağlanmıştır (*Körfez*, 07.11.1954).

1957 yılına gelindiğinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından Antakya'da Verem Mücadele Dispanseri açılmıştır. Dispanserde Pazar günleri hariç her gün hizmet verilmekte, hastalar ücretsiz muayene edilmekte, veremliler ücretsiz tedavi olmakta ve ilaçları karşılanmaktadır (*Ayyıldız*, 08.06.1957).

DP döneminde Hatay'da özel hastane kurma teşebbüslerinin de olduğu görülmüştür. Nitekim 1958 yılında İskenderun'da İnal Cerrahi Hastanesi adında bir özel hastane hizmete girmiştir. Operatör İbrahim İnal ve İşçi Sigortaları Başhekimi Mehmet Karadayı'nın özel girişimleriyle kurulan hastane 4 Mayıs 1958 tarihinde açılmıştır (*Ayyıldız*, 05.05.1958).

DP döneminde Hatay'da mevcut olan resmi ve özel hastanelerle sağlık merkezlerinin durumu hakkında bilgi verilecek olursa; 1956 yılında Hatay'da 7 sağlık müessesesi mevcut olup toplam yatak kapasitesi 345, yatak başına düşen nüfus miktarı ise 1085'tir. 1957 yılında müessese ve yatak miktarında bir değişiklik olmadığı gibi, yatak başına düşen nüfus 1125'e yükselmiştir. Başka bir ifade ile yatak başına düşen nüfus bir önceki yıla göre 40 kişi artmıştır. 1958 yılına gelindiğinde müessese adedi 8, yatak sayısı da 355 olmuştur. Yatak başına düşen nüfus miktarı da 1157'yi bulmuştur. DP iktidarının son dönemlerine denk gelen 1959 yılına bakıldığında ise müessese adedi 8 iken yatak sayısı arttırılarak 365'i bulmuş,

yatak başına düşen nüfus sayısı 1138'e yükselmiştir (Tunca, 1961: 195). Bu durum Hatay'daki hızlı nüfus artış oranıyla izah edilebilir.

2.6.2. Eczaneler

1950 yılında Antakya'da 4 eczane bulunmakta idi. Bunlar Defne Eczanesi, Muhsin Eczanesi, Ulus Eczanesi ve Hipokrat Eczanesi'dir. Adı geçen yıl bu eczanelerin sıra ile gece nöbeti tuttıkları belirlenmiştir (*Atayolu*, 29.10.1950). 1954 yılında Müzeyyen Çubukçuoğlu'na ait Kurtuluş Eczanesi hizmete girmiştir (*Atayolu*, 20.04.1954). Aynı yıl Saadet Giray tarafından Gazipaşa Caddesi'nde Saadet Eczanesi'nin açılmasıyla eczane sayısı 6'ya yükselmiştir. 1955 yılında açılan Şifa Eczanesi ile sağlık alanında atılan adımlara bir yenisi daha eklenmiştir (*Atayolu*, 07.11.1955). Sağlık Eczanesi adında bir eczane daha 11 Mayıs 1959 tarihinde hizmete girmiştir (*Atayolu*, 13.05.1959). 18 Ocak 1960 tarihinde Kemal Kavlak tarafından Kurtuluş Caddesi'nde açılan Numune Eczanesi ile birlikte DP iktidarında Antakya'da 5 yeni eczane daha açılmış ve böylece toplam eczane sayısı 9'a yükselmiştir (*Atayolu*, 18.01.1960)

DP iktidarı döneminde İskenderun Kazası'nda Halk Eczanesi, Kurtuluş Eczanesi, Yeni Eczanesi ve Tuna Eczanesi adında 4 eczanenin bulunduğu ve yine bu eczanelerin sırasıyla nöbet tutarak halka sağlık hizmeti sundukları tespit edilmiştir (*Ayyıldız*, 27.12.1958).

2.6.3. Salgın Hastalıklarla Mücadele

DP iktidarı, sağlık konusundaki hedeflerini belirtirken salgın hastalıklarla mücadeleyi partinin tüzüğünde ortaya koymuştur (Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949: 73). Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda salgın hastalıkların insanların sağlık konusundaki ciddi sıkıntılarında biri olduğu ortaya çıkmaktadır.

1951 yılında Valilik ve Sağlık Müdürlüğü'ne yapılan ihbarlardan anlaşılacağı üzere, Antakya'ya bağlı Avsuyu Köyü'nde 4 Şubat 1951 tarihinde 5 kişi aniden hayatını kaybetmiştir. Yine aynı belirtilerle Altınözü'ne bağlı Toprakhisar köyünde de son bir hafta içinde birbirini takiben 7 kişinin öldüğü bildirilmiştir. İhbarı alan

Antakya Sağlık Müdürlüğü derhal olay mahallerine sıhhi ekipler yollayarak tetkiklere başlamıştır. Sâri hastalık olarak bilinen rahatsızlığın bulaşıcı olmasından endişe edilse de alınan önlemler neticesinde vakanın artmasının önüne geçilmiştir (*Atayolu*, 06.02.1951).

1954 yılında Şenköy Bucağı'na bağlı Nişrin Köyü'nde vuku bulan kızamık salgınında 3 gün içerisinde 8 kişinin öldüğü, 40 kişinin de benzer rahatsızlıktan dolayı yattığı kaymakamlığa bildirilmiştir. Ancak yapılan şikâyetlere rağmen kaymakamlığın ve ilgili sağlık birimlerinin harekete geçmemeleri yöre halkı tarafından tepkiyle karşılanmıştır (*Atayolu*, 22.02.1954). Aynı yıl İskenderun'un kenar mahallelerinde görülen tifo vakaları üzerine hükümet tabipliği, bu mahalle sakinlerine tifo aşısı tatbikine başlamıştır. Alınan önlemler neticesinde hastalık kısa sürede önlenmiştir (*Atayolu*, 06.09.1954).

1957 yılının Kasım ayında vuku bulan bir başka tifo salgını valiliği harekete geçirmiştir. Kırıkhan Kazası'nın Bektaşlı Köyü'nde su mikrobundan bulaştığı belirlenen 20 tifo vakası görülmüştür. Valilikçe derhal önleyici tedbirler alınmış ve hastalardan 9'u Antakya Devlet Hastanesi'ne nakledilmiş, 11'i köyde tedavi altına alınmıştır. Tedavi altına alınan hastaların sağlık durumlarının iyi olduğu bildirilmiştir. Diğer taraftan olay mahalline giden Sağlık ve Nafia müdürleri sorunla ilgili olarak incelemelerde bulunduktan sonra, köyün üst kısmındaki bir memba suyunun borularla köye ulaştırılmasını kararlaştırmışlardır (*Atayolu*, 10.05.1957).

1958 yılında İskenderun'da görülen grip salgını nedeniyle, sağlık idaresi tarafından tedbir amaçlı olarak kazada eğitim öğretime 10 gün ara verilmiştir (*Ayyıldız*, 03.11.1958). 1960 yılının Şubat ayında Şenköy Nahiyesi'nde salgını iddiası ve ihbarı üzerine bu nahiyeye giden Sağlık Müdürü Dr. Arif Koyaş ile Hükümet Tabibi Ali Haydar, bu hastalığın tifo olmayıp Avrupa'da salgın haline gelen "gribal enfeksiyon" olduğunu tespit etmişlerdir. Türkiye'de ilk defa görüldüğü bildirilen bu hastalıktan 150 kişinin muzdarip olduğu ve gereken ilk yardımın yapılarak durumdan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti'nin haberdar edildiği öğrenilmiştir (*Atayolu*, 11.02.1960).

DP iktidarında Hatay'da yerel yönetimler tarafından halkın sağlığını korumaya yönelik önleyici tedbirlerin uygulandığı da görülmüştür. Antakya Belediyesi sağlık dairesinde 1957 yılının Mart ayında 1.055 esnafın sıhhi muayenesi

yapılmıştır. Ayrıca yiyecek ve içecek maddesi satan 428 esnaf kontrol edilerek temizliğe riayet etmeyen 35 kişiye ihtar verilmiş, 180 esnaf cezalandırılmış ve muayene edilen 473 parça gıda maddesinden sağlık koşullarına uygun olmayan 15 tanesi imha edilmiştir. Diğer taraftan 1041 kişiye çiçek aşısı tatbik edilmiş, müracaat eden 70 hastanın poliklinik muayenesi yapılmıştır. Yine belediye tarafından fakir olup yardıma muhtaç bulunan 30 vatandaşa 175,86 lira değerinde ilaç yardımında bulunulmuştur. Bundan başka hastalık görülen 6 ev belediye tarafından dezenfekte edilmiş, 240 tane başıboş köpek itlaf edilmiş, şüpheli ısırık teşhisiyle 2 kişi tedavi altına alınmıştır (Atayolu, 27.04.1957).

2.6.4. Hastalık ve Analık Sigortasının Uygulanması

Sosyal devlet olmanın gereğini daha kuruluşunda parti programına koyan DP hükümetleri, bu ilkenin gereğini mümkün mertebe uygulamaya çalışmışlardır. DP programının 5. maddesinde bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“ Aile ve mülkiyet esaslarına dayanan Türk cemiyetinde, içtimai adalet ve insani tesanüt prensiplerinin milli vicdanda kökleşmesi ve tatbikatta geniş yer bulması için çalışmayı vazife biliriz. İnsanlık haysiyetinin korunması için, çalışmak isteyen her işsiz yurttaşa iş bulunmasını, ihtiyarlık, hastalık ve sakatlık gibi hallerde yurttaşların yardım görmelerini, demokrat bir cemiyetin başlıca hedeflerinden sayarız.”(Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949: 48).

1951 yılında 5502 sayılı kanunla kabul edilen “*Hastalık ve Analık Sigortası*” sosyal güvenlik alanında atılan önemli hamlelerden biridir (Alper, 2000: 35). Bu uygulamanın Hatay’a yansması ise 1955 yılında mümkün olmuştur. Çalışma Bakanlığı Umum Müdür Vekili Hulusi Timur Anadolu Ajansı’na verdiği bir beyanatta Türkiye’de işçi sayısının günden güne arttığını ve sanayi bölgelerinin de genişlediği vurgulayarak, işçi ve analık sigortası kanununun işçi bölgelerinde geniş ölçüde tatbik edildiğini ifade etmiştir (Atayolu, 01.12.1955). 22 Ekim 1955 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Hatay, Sivas, Amasya ve Çorum vilayetlerinde Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu hükümlerinin 01 Aralık 1955 tarihi itibariyle tatbik edilmesi uygun görülmüştür (BCA. 030.18.01.02.141.92.2). Bu vesileyle Hatay’da

30 yataklı bir dispanser teşkilatlandırılmıştır. Hatay'ın da aralarında bulunduğu bu dört ilde Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu'ndan 22186 işçinin faydalanacağı belirlenmiş olup kanunun tatbik edildiği vilayet sayısı 28'e ulaşmıştır (*Atayolu*, 01.12.1955).

2.6.5. Aşılama Çalışmaları

Önleyici sağlık hizmetleri kapsamında aşılama faaliyetleri önemli bir husus oluşturmaktadır. Hastalığın ortaya çıkmasını veya yayılmasını engellemek, aşılama faaliyetlerinin düzenli ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesiyle mümkün olmaktadır.

İskenderun Sağlık İdaresi Baştabipliği tarafından kazanın merkez ve köylerinde kampanya ekipleri tarafından BCG verem aşısı yapılmış ve her yerde olduğu gibi halk aşılamaya büyük ilgi göstermiştir. Aynı zamanda yörede nadir görülen tifo vakaları da yapılan aşılama neticesinde ortadan kaldırılmıştır (*Atayolu*, 22.02.1957). Hatay geneline bakıldığında; Refik Saydam Enstitüsü tarafından yapılan verem aşısı tatbikatının müspet sonuçlar verdiği söylenebilir. İl genelinde 311.616 kişiye manto aşısı, 116.425 kişiye de BCG verem aşısı yapılmıştır. Mantonun vilayet nüfusuna nispeti % 85, aşının nispeti % 31,9 olmuştur. Bir kişiye yapılan aşının maliyeti de 1,5 lira olarak belirlenmiştir (*Ayyıldız*, 04.02.1957).

Yine Hatay İl Sağlık Müdürlüğü ekiplerince halka çiçek aşısı tatbik edilmiştir. Bu suretle merkezde aşılananların sayısı 184.043, köylerde aşılananların sayısı ise 41.700'ü bulmuştur (*Atayolu*, 13.04.1957). Aşılama çalışmaları sona erdiğinde aşılananların oranının % 84'e ulaşmış olması bu konuda yapılan çalışmaların verimli düzeyde olduğunu göstermiştir (*Atayolu*, 25.04.1957).

2.6.6. Sıtma ile Mücadele

DP hükümeti, parti programında sıtma ile mücadelenin sağlık konusunda öncelikli görevlerinden biri olduğunu belirtmiştir (DP Tüzük ve Program, 1949: 73).

Hatay'da yoğun olarak görülen sıtma hastalığı ile mücadele DP iktidarı döneminde de sürmüştür. Hatay Vilayeti Sıtma Eradikasyonu Bölge Başkanlığı

Hatay Merkez, Altınözü-Yayladağı, Samandağ, Reyhanlı, Kırıkhan-Hassa, İskenderun-Dörtyol şube şefliklerinden kurulmuştur. Dünya Sağlık Teşkilatı ile T.C. Hükümeti arasında 1956 yılında imzalanan ve Türkiye’de sıtmanın tamamen yok edilmesini hedefleyen bir protokol çerçevesinde çalışmalarını yürüten başkanlık, önemli işler yapmıştır (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 79).

Sıtma mikrobulunun yayılmasına zemin oluşturan bataklıkların kurutulması işi, hastalıkla mücadelede atılan önemli adımlardan birini oluşturmuştur. Özellikle büyük yerleşim yerlerinin yakınında bulunan bataklık alanlar, halkın sağlığına yönelik ciddi tehdit oluşturmaktaydı. Bu nedenle Hatay’ın en önemli sanayi ve ticaret şehri olan İskenderun’un güneyinde bulunan fener bataklıklarının kurutulması işine girilmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın İskenderun’a yaptığı bir ziyaretinde, İskenderun Belediyesi’nin bataklıkların kurutulması yönünde yaptığı girişimler sonuç vermiş ve bu iş için 500.000 liranın İskenderun Belediyesi’ne verilmesi talimatı bizzat cumhurbaşkanı tarafından verilmiştir. Bu sayede halkın hem sıtma mikrobundan önemli ölçüde korunması sağlanmış hem de yeni açılacak tarım alanlarıyla toprak sahibi olmalarına imkân sunulmuştur (*Ayyıldız*, 21.06.1951). Yine İskenderun Belediyesi tarafından sıtma mikrobuna yönelik mücadele çerçevesinde 1 sene içerisinde şehir dâhilinde 1.324 kilo “D.D.T” isimli böcek öldürücü ilaç ve 19.250 kilo petrol sarf edilmiştir. 10 günde bir evlere mazot dökülerek 21.300 kilo mazot kullanılmış, bunun için de tam 27415,73 lira harcanmıştır. (*Ayyıldız*, 06.06.1952). Sarıseki bölgesinde bulunan bataklıkların kurutulması sayesinde sıtma mikrobulunun ana taşıyıcısı olan sivrisineklerle mücadele edilmiş ve bu suretle sıtma hastalığının önüne geçilmesi noktasında verilen mücadeleler olumlu sonuçlar doğurmuştur (*Ayyıldız*, 06.03.1956). Kurutulan bir diğer bataklık ise Dörtyol ilçesinin Erzincan Nahiyesi’ne bağlı Küçükşaz bataklığıdır. Ziraat Bakanlığı’ndan tahsil edilen 23.766 lira ile ve Devlet Su İşleri’nin yardımıyla yapılan kurutma işi için 2.660 metrelik bir ana tahliye kanalı ve biri 1.150, diğeri 1.450 metre uzunluğunda iki kanal açılmıştır (*Ayyıldız*, 18.03.1957). Sıtma Savaş Tabipliği tarafından da köylere yönelik yürütülen sıtma mücadelesi kapsamında İskenderun’un bütün köyllerine D.D.T tatbik edilmiştir (*Ayyıldız*, 23.03.1957).

1959 yılında Hatay’da sıtma yönünden muayene edilen 36.430 kişiden 86’sında sıtma mikrobuna rastlanmıştır. Bu kişilerin hastalıklarının tedavi edilmesi için derhal çalışmalara başlanmıştır (Tunca, 1961: 55). Sıtma mikrobu rastlanan

hastaların 49'unun 0 ile 14 yaş arasında olduğu anlaşılmıştır (Tunca, 1961: 57). 1960 yılında ziyaret edilen 294.456 evden alınan 25.614 kan örneğinde sıtma mikrobuna rastlanmamış olması, hastalıkla yapılan mücadelenin müspet sonuçlar verdiği bir göstergesi olmuştur (1973Hatay İl Yıllığı, 1974: 178).

2.7. Sosyal Dayanışma

Hatay halkının gerek il gerekse ülke ölçeğinde göstermiş olduğu dayanışma örneği dikkate değerdir. Yer yer hükümetçe de desteklenen yardım faaliyetleri sayesinde doğal afetlerde zarara uğramış olanların veya sosyoekonomik açıdan yardıma muhtaç olanların sıkıntıları kısa sürede giderilmeye çalışılmıştır.

Yardım ve dayanışma faaliyetlerinin yürütülmesi adına atılan adımlardan birisi merkezi Antakya'da olan Hatay Hayırsever Cemiyeti adlı bir derneğin kurulmasıdır. Ali Zerevend, Abdüsselam Ekmekçi, Süleyman Kavvas, Sabri Seyfettin, Zekeriya Kavvas ve İzzettin Katrancı'dan müteşekkil kurucu heyet yaptığı faaliyetlerle adından söz ettirmiştir (*Atayolu*, 03.03.1951). Örneğin 1952 yılı kışının sert geçmesi nedeniyle cemiyet tarafından fakir halka kömür dağıtımı yapılmış, bu sayede yoksul kesimin bir nebze de olsa rahatlaması sağlanmıştır (*Atayolu*, 15.01.1952).

Hatay halkı Kore'ye savaşmaya giden Türk askerlerini unutmamış, yaptıkları yardımlarla yalnız olmadıklarını hatırlatmışlardır. İskenderun Ortaokulu 1. sınıfında okuyan öğrenciler aralarında topladıkları 45 lira ile kuruyemiş ve sigarayı, Kore'de savaşan Türk askerlerine gönderilmek üzere ilgili makamlara teslim etmişlerdir. Öğrencilerin bu hareketleri takdirle karşılanmıştır (*Ayyıldız*, 04.01.1951). Yine İskenderun'da bulunan şoförler ve otomobil sahipleri 4500 paket sigara ile bu miktarda kâğıt zarfı Kore'ye yollamışlardır. Bunun yanında Kore'de gazete ve mecmua bulmakta zorlanan askerlerin yaşadıkları bu zorluğu göz önünde bulundurarak, İstanbul ve Ankara'da bulunan bütün basılı yayın organlarından büyük miktarda paketleri de Kore'ye göndermişlerdir (*Ayyıldız*, 15.02.1951).

Hatay halkının fedakârlıklarından biri de doğal afetlerde zarara uğramış afetzedelere sahip çıkmalarıdır. 3 Ocak 1952 tarihinde Erzurum'un Pasinler ilçesinde meydana gelen deprem Hatay halkını harekete geçirmiş ve deprem bölgesine

yardımlar yapmışlardır. Depremde zarar görenlere yapılacak yardımı koordine etmek üzere bir yardım toplama komitesi kurulmuş ve Antakya halkından toplanan 2.500 lira hemen Erzurum Valiliği emrine gönderilmiştir (*Atayolu*, 22.01.1952). Antakya'da bulunan Fevzi Çakmak İlkokulu öğrencilerinin de yaptığı katkılar sosyal dayanışmanın boyutunu ortaya koymaktadır. İlkokul öğrencileri harçlıklarından biriktirerek aralarında topladıkları 40 lirayla deprem mağdurlarına destek olmuşlardır. Aynı okulda görev yapan Öğretmen Zehra Bilgiç, 50 liralık bağışta bulunmuştur (*Atayolu*, 24.01.1952). Yardım seferberliğine diğer okullar da iştirak etmiştir. Antakya'da mevcut olan diğer ilkokulların katkıları ise şu şekildedir: Armutlu İlkokulu 7,22 lira; Ataker İlkokulu 22 lira; Gazipaşa 100,80 lira; İnönü İlkokulu 74,32 lira; 23 Temmuz İlkokulu 30 lira; İstiklal İlkokulu 30 lira (*Atayolu*, 29.01.1952). Antakya'dan toplamda 3.123 lira toplanmış bunun 500 lirasını Akiş Pirina Yağ Fabrikası sahibi İhsan Akşehirli vermiştir (*Ayyıldız*, 25.01.1952). İskenderun İlçesi'nde bulunan İnönü İlkokulu öğretmen ve öğrencileri ise 229,40 liralık nakdi yardımı Erzurum felaketzedelerine yollamışlardır (*Ayyıldız*, 25.01.1952). Reyhanlı İlçesi de yardım faaliyetlerinden geri durmamış ve ilk parti olarak toplanan 1.210 lira depremzedelere ulaştırılmıştır (*Atayolu*, 23.01.1952).

Sosyoekonomik yönden düşük seviyede bulunan kimseler yapılan yardımlarla rahatlatılmaya çalışılmıştır. Bu konuda yine okulların büyük katkıları olmuştur. İskenderun İnönü İlkokulu okul aile birliğinin bu yöndeki çalışmaları dikkate değerdir. 1950-1951 ders yılında 140 yoksul öğrencinin giyim ve gıda ihtiyaçları karşılanmış, fakir durumda olan 100 öğrencinin kitap ve kırtasiye gereksinimleri giderilmiştir. Bunların yanında çocuklara sık sık sağlık muayeneleri yaptırılarak hasta olanlara ilaç tedarik edilmiş, diş muayenelerini müteakip fakir öğrencilerin diş tedavileri de yaptırılmıştır (*Ayyıldız*, 18.06.1951). Kurtuluş İlkokulu aile birliği tarafından da 57 öğrencinin giyim ihtiyaçları İskenderun Kaymakamı'nın nezaretinde karşılanmıştır (*Ayyıldız*, 14.02.1952).

Vahim bir yangın hadisesine maruz kalan Sinop Vilayeti'nin Gerze Kazası'na yurdun dört bir yanından olduğu gibi Hatay'dan da yardımlar yapılmıştır. İlk olarak bir yardım komitesi oluşturularak toplanan yardımlar koordine edilmiştir. Kısa süre içerisinde yapılan yardım seferberliği sayesinde felakete maruz kalanların yaraları sarılmaya çalışılmıştır. Yardım kampanyasına Cumhuriyet Un Fabrikası 750 lira, Akala Fabrikası 1.500 lira, Hatay Yağları Fabrikası 1.000 lira, Catoni müessesesi

1.000 lira, Toni Makzume 250 lira, Abdullah Butros ve oğulları 250 lira, Liyonel Makzume 250 lira, Toni Kokalakis 100 lira, Bedri Atamer 50 lira, Merkez Bankası memurları 37.50 lira, Alefrede Levante 200 lira ve Rifat Baki 250 lira ile destek olmuşlardır (*Ayyıldız*, 21.02.1956). Kampanyaya Hatay'ın bütün ilçeleri destek vermişlerdir. Kampanya sürecinde ilçelerden Gerze felaketzedelerine yapılan yardım tutarlarına bakılacak olursa; İskenderun 28.427.50 lira, Antakya 18.458.75 lira, Dört Yol 4.260 lira, Kırıkhan 3.305 lira, Reyhanlı 2.000 lira, Samandağ 1.679 lira, Yayladağ 1.180 lira, Hassa 1.007 lira Altınözü 800 lira bağışta bulunarak Hatay genelinde toplamda 61.117 lira 25 kuruşluk yardım toplanmıştır (*Ayyıldız*, 16.03.1956).

24 Nisan 1957 tarihinde Fethiye'de meydana gelen depremde zarar görenler için Hatay Valisi Ethem Necip Yetkiner başkanlığında bir yardım komitesi kurulmuştur. Komite tarafından yapılan çalışmalar neticesinde 10.000 lira tutarında bağış toplanmış ve süratle afetzedelere ulaştırılmıştır. Buna göre Vali Ethem Yetkiner 100, İhsan Akşehirli 4.000, Durmuş Debboplu 1.000, Hanna Huri 500, Kadri Mursaloğlu 500, Abdullah Şeyhoğlu 500, İhsan Adalı 500, Ali Ökten 300, Sabuni ve Çinçin Kooperatifi Şirketi 300, Sıddık Müftü 200, Hazım Giray 200, Selim Çelenk 200, Tahir Necip 200, Sıtkı Aselci 200, Fatin Kuseyri 200, Dr. Avni Yahyaoğlu 100, Dr. Adil Bereket 100, Şükrü Melek 100, Celal Özkaya müessesesi de 150 lira tutarında bağışta bulunmuşlardır (*Atayolu*, 30.04.1957). Yardım seferberliği hız kesmeden devam etmiş ve toplumun her kesiminden karşılık bulmuştur. Kızılay aracılığı ile Türk Kadınlar Birliği 200, Sağlık ve Sosyal İşler Müdürlüğü mensupları 55, Emniyet mensupları 7.50, Kahveciler Derneği 160, cezaevi mahkûm ve mevkufuları 160 lira bağış yapmışlardır (*Atayolu*, 15.05.1957). İskenderun İlçesi'nde de faaliyet gösteren yardım komitesi ilçe genelinde topladığı 15.657.75 lira ile kampanyaya destek olmuştur (*Hatay Postası*, 09.05.1957). Ayrıca İskenderun Türk Kadınlar Birliği 1.000 lira bağışta bulunarak felaketzedelerin yanında olduklarını göstermişlerdir (*Atayolu*, 22.05.1957). Kanatlı İlkokulu öğrencileri de Kızılay eliyle 78.50 liralık bağışta bulunmuşlardır (*Atayolu*, 25.05.1957).

Kurumlar yararına düzenlenen etkinliklerle sosyal dayanışmanın önemli taşıyıcıları ayakta tutulmaya ve daha güzel işler yapmaları noktasında teşvik edilmeye çalışılmıştır. Örneğin 1952 yılında İskenderun'a gelen ünlü sanatkar Münir

Nurettin Selçuk, Türk Hava Kurumu ve Çocuk Esirgeme Kurumu yararına iki konser vermiş, konserden elde edilen gelirler adı geçen kurumlara bağışlanmıştır (*Atayolu*, 22.03.1952). Antakya Verem Savaş Derneği de unutulmamış, düzenlenen etkinliklerle kuruma destek olunmaya çalışılmıştır. 1952 yılının Temmuz ayında, Zafer Sineması yazlık bahçesinde 1948 ve 1951 olimpiyatları ağır sıklet şampiyonu Salim Ünal, 1946 olimpiyat ağır sıklet dünya ikincisi Mahmut Çetereisi, efsanevi pehlivan Koca Yusuf'un torunu Muhacir Süleyman, Atatürk'ün biricik pehlivanı "Bakır Yırtan" lakaplı Urfalı Salih gibi pehlivanların da katıldığı güreş müsabakaları düzenlenerek derneğe katkıda bulunulmuştur (*Atayolu*, 23.07.1952). 1956 mali yılı içinde Hatay Vakıflar Müdürlüğüne dernek ve köyler tarafından inşa veya tamir ettirilen hayrata yardım olarak 45.000 lira tahsil edilmiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün uygun görmesi üzerine bu tutardan 8.000 lira merkeze, 2.000 lira Reyhanlı'ya, 4.000 lira Yayladağı'na, 5.000 lira Kırıkhan'a, 5.500 lira Hassa'ya, 14.000 lira İskenderun'a, 6.500 lira da Altınözü'ne aktarılmıştır. Öte yandan hayır ve sosyal yardım karşılığı olarak Vakıflar Genel Müdürlüğüne Hatay'a 3.504 lira tahsis edilmiş, bu para ile ilkokullardaki 326 fakir ve kimsesiz öğrenciye 481,50 metre önlük, 257 öğrenciye de lastik alınarak öğretmenleri nezaretinde dağıtılmıştır (*Atayolu*, 14.03.1957).

Derneklerin düzenledikleri sosyal dayanışma faaliyetleri de her zaman ilgiyle karşılanmıştır. İnönü İlkokulu Koruma Derneği'nin teşebbüsüyle 23 kimsesiz ve yardıma muhtaç çocuk sünnet ettirilmiştir (*Atayolu*, 24.04.1957). Bu arada Hatay Kulübü, Kristal Kulübü, Türk Kadınlar Birliği ve Gazipaşa Koruma Derneği de birer çocuğu sünnet ettirmeyi taahhüt etmişlerdir. Çocuk Esirgeme Kurumu Antakya şubesi de iki çocuğun sünnetini üzerine almış, Kızılay da 20 çocuğun iç çamaşırını temin edeceğini bildirmiştir (*Atayolu*, 04.04.1957). Türk Kadınlar Birliği Antakya şubesi de durumları muhtarlar tarafından tespit edilen 200 yoksul kadına birer kilo şeker ve birer kilo pirinç yardımında bulunmuştur (*Atayolu*, 30.04.1957).

Türk Kadınlar Birliği İdare Heyeti başkan ve üyeleri anneler günü münasebetiyle Doğum ve Çocuk Bakımevi'ne düzenledikleri ziyaretle yardıma muhtaç 15 kadına birer elbiselik basma hediye etmişlerdir (*Atayolu*, 15.05.1957). Bahsedilen birlik ayrıca 1959 yılında Antakya'da sele maruz kalan yoksul ailelere 400 lira nakit yardımın yanında pirinç ve şeker gibi aynî bağışta da bulunmuştur (*Atayolu*, 06.04.1959). İskenderun Şehir Kulübü de yardım faaliyetlerine verdiği

destekle adından söz ettirmiştir. Kulüp, İskenderun Hayırlar Yaptırma ve Koruma Derneği'ne yaptığı 5.000 liralık bağışla takdir toplamıştır (*Hatay Postası*, 02.02.1957). Birçok yoksul öğrencinin sıkıntılarının giderilmesi noktasında katkıda bulunan kulüp ayrıca İnönü İlkokulu yoksul öğrencilerine 1.000 lira, Namık Kemal İlkokulu yoksul öğrencilerine de 1.500 lira bağışta bulunmuştur (*Hatay Postası*, 05.02.1957).

İskenderun Gazeteciler Cemiyeti tarafından tertip edilen sünnet düğünü sayesinde 40 kadar çocuk sünnet ettirilmiştir. Organizasyonun tertipçileri katılanları memnun etmiş, bu tür faaliyetlerin sosyal dayanışmaya sağladığı yarar gözler önüne serilmiştir (*Hatay Postası*, 24.09.1957). ÇEK İskenderun şubesi de takdire değer bir faaliyette bulunarak İskenderun'daki 6 okulda bulunan muhtaç durumdaki öğrencilere toplamda 95 çift lastik ayakkabı, 120 çift çorap vermiştir (*Hatay Postası*, 25.12.1957).

Hükümetçe yapılan yardım faaliyetleriyle Hatay halkı DP iktidarına gösterdiği teveccühün karşılığını bulmuştur. Hatay'da 1951 yılında su baskını felaketine uğrayan ve muhtaç durumda buldukları anlaşılan 40 kişiye, evlerini tamir ettirebilmeleri ve yeniden yaptırabilmeleri için devlet ormanlarından parasız kerestelik ağaç verilmesi Bakanlar Kurulunca uygun görülmüştür (BCA. 030.18.01.127.87.13). 1952 yılındaki yağışlarda Amik Gölü'nün taşması neticesinde mahsulü hasara uğrayan Hatay merkez ilçesinin 12 ve Reyhanlı ilçesinin 11 köyündeki muhtaç çiftçilerin tohumluk ihtiyaçlarını karşılamak üzere faizsiz olarak verilmek suretiyle 150 ton akdarı tohumluğunun Ziraat Bankası aracılığıyla temin edilebilmesi Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılmıştır (BCA. 030.18.01.129.43.8). Aynı yıl Hassa İlçesi'nin Aktepe Bucağı'na bağlı Güvenç Köyü'nde heyelana maruz kaldıklarından Akbayır mevkiine nakledilecek olan ve muhtaç durumda oldukları anlaşılan 22 aile reisine devlet ormanlarından, yapacakları evler için toplamda 126,962 m³ kereste veya tomruğun verilmesi uygun bulunmuştur (BCA. 030.18.01.129.63.13).

2.8. Sivil Toplum Kuruluşları

Sosyal yaşamın en önemli unsurlarından biri sivil toplum örgütleridir. Sivil toplumun etkin olduğu yerlerde halk kendilerini ilgilendiren her türlü sosyoekonomik meselelerde karar alma süreçlerinde etkin olabilir, görüş, öneri ve eleştirileriyle sürece müdahil olabilir. Hatay ölçeğinde bakıldığında DP döneminde hareketli bir sivil toplum yaşamının olduğundan söz edilebilir. Kurulan dernekler, kulüpler ve sendikalar Hatay'ın sosyoekonomik yapısına etki etmiş ve bu yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

2.8.1. Kulüpler

DP iktidarı döneminde Hatay'ın sosyoekonomik hayatının şekillenmesinde, aynı meslek gruplarına mensup kişilerin bir araya gelerek kurmuş oldukları kulüplerin de büyük etkisi olmuştur. O dönemde kurulan bazı kulüpler şunlardır:

2.8.1.1. Samandağ Şehir Kulübü

1950 yılının Haziran ayında Samandağ'da kurulan bir kulüptür. Aynı meslekten olan ve kulüp idare heyetinin kabul edeceği şahısların dinlenme zamanlarını bir arada geçirebilmelerini, birbirlerinden mesleki veya kültürel anlamda faydalanabilmelerini, tanışıp kaynaşmalarını ve bu sayede kültürel bir varlık vücuda getirebilmelerini temin etmek amacıyla kurulmuştur (*Atayolu*, 21.06.1950).

2.8.1.2. Kırıkhan Çiftçi ve Tüccar Kulübü

1951 yılı Ocak ayında Kırıkhan'da kurulmuş olan kulüp aynı meslekten iş adamlarının boş zamanlarını bir arada geçirebilmelerini, mesleki açıdan birbirlerinden faydalanmalarını sağlama amacıyla kurulmuştur (*Atayolu*, 17.01.1951).

2.8.1.3. Kırıkhan Kulübü

Hatay'ın gelişen şehirlerinden biri olan Kırıkhan'ın tüccar, çiftçi, memur ve esnaflarının bir arada vakit geçirebilmeleri, mesleki, sosyal ve kültürel açıdan istifade edebilmeleri gayesiyle 1951 yılı Ocak ayında Kırıkhan'da kurulmuş olan bir kulüptür. Kulüp hayır ve kültürel müesseselerle, gençlik ve spor hareketleriyle yakın ilişki kurmayı kendine ilke olarak belirlemiş ve bu sayede şehrin sosyal dokusunun geliştirilmesi konusunda önemli çalışmalar yapmıştır (*Atayolu*, 17.01.1951).

2.8.1.4. Antakya Şehir Kulübü

Hatay'ın köklü sivil toplum kuruluşlarından biri olan Antakya Şehir Kulübü 1941 yılında Besim Tuncer, Hüseyin Güven, Hami Sunman, Şahap Yahyaoğlu ve Ahmet Sırrı Hocaoğlu tarafından kurulmuştur. Kulüp bugün de üyelerine hizmet vermeye devam etmektedir (URL-1).

2.8.2. Dernek ve Sendikalar

2.8.2.1. Hatay Halkevi

Hatay'da bulunan halkevleri tek parti iktidarından 1950'li yıllara intikal eden derneklerden biridir. Türklerin birleşmesi, yerel halkın tek ses haline gelmesi ve bir tarih kültür birliği yaratma amacı güden Hatay Halkevi 1937 yılında kurulmuştur (Duman, 2013: 55). Hatay'ın İskenderun, Kırıkhan, Antakya gibi ilçelerinde de şubeleri bulunan dernek sosyal ve kültürel faaliyetleriyle bir dönemin önemli sivil toplum kuruluşlarından biri olmuştur. DP iktidarında halkevlerinin dönüştürülmesi sürecinde Hatay Halkevi kapatılarak, binasının doğumevi olarak kullanılması 07.05.1952 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla uygun görülmüştür (BCA. 030.13.01.128.36.17).

2.8.2.2. *Hatay Turizm Derneği*

Hatay'da turizmin her bakımdan gelişmesi ve turizm meselesinin vatandaşlarca layık olduğu derecede benimsenmesi amacıyla İhsan Akşehirli, Kadri Mursaloğlu, Mesut Fani Bilgili, Şükrü Balcı, Zeynelabidin Cilli, Dürrü Karman, Alamettin Geray ve Rıza Altuğ tarafından merkezi Antakya'da olarak kurulmuştur (*Atayolu*, 29.07.1950). Derneğin 16 Kasım 1950'de yapılan ilk kongresine Hatay Valisi Hikmet Kümbetlioğlu, Vali Yardımcısı, Emniyet Müdürü, Cumhuriyet Savcısı gibi seçkin bir davetli kitlesi katılmış, yapılan oylama sonucunda dernek başkanlığına avukat Mesut Fani Bilgili seçilmiştir (*Atayolu*, 16.11.1950).

2.8.2.3. *Göçmenlere Yardım Derneği*

Bulgaristan'dan tehcir edilen Türklere Hatay ölçeğinde yardım yapmak amacıyla Beden Terbiyesi teşkilatı mensupları ve spor kulüpleri idarecileri öncülüğünde kurulan dernek, göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda önemli çalışmalar yapmışlardır (*Atayolu*, 29.10.1950).

2.8.2.4. *Hatay Hayırsever Cemiyeti*

Merkezi Antakya'da olan dernek Ali Zerevend, Abdüsselam Ekmekçi, Süleyman Kavvas, Sabri Seyfettin, Zekeriya Kavvas, İzzettin Kantarcı tarafından 1951 yılında kurulmuştur. Yaptığı yardım faaliyetlerle adından söz ettiren dernek halk nezdinde de itibar görmüştür. İhtiyaç sahiplerine gıda, giyim, yakacak temin etmek derneğin öncelikli işleri arasında olmuştur (*Atayolu*, 03.03.1951).

2.8.2.5. *Reyhanlı'yı Güzelleştirme Derneği*

Reyhanlı ilçesinde faaliyet gösteren ve başkanlığını Yılmaz Bahadır'ın yaptığı dernek, ilçenin doğal ve tarihi unsurlarının korunması ve geliştirilmesi yönündeki çalışmalarla önemli bir katkıda bulunmuştur (*Atayolu*, 17.05.1951).

2.8.2.6. *Tarım İşçileri Sendikası*

1952 yılında Antakya’da kurulan sendika, işverenlerin işçi ihtiyacını temin etmek ve bir düzen dahilinde çalışmalarını sağlamak maksadıyla kurulmuştur (*Atayolu*, 01.04.1952).

2.8.2.7. *Hatay Şoförleri Yardımlaşma Derneği*

Hangi tarihte kurulduğu tespit edilemeyen dernek üyeleri arasında sosyal ve kültürel kaynaşmanın sağlanmasına katkıda bulunmuş ve toplumsal meselelere gösterdiği duyarlılıkla takdir toplamıştır (*Atayolu*, 05.09.1952).

2.8.2.8. *Gazeteciler Cemiyeti*

1952 yılında İskenderun’da kurulmuştur. Basın yayın konularında gösterdiği çalışmalarla ilin sosyal ve kültürel hayatının canlanmasına katkıda bulunmuştur (*Atayolu*, 12.01.1952).

2.8.2.9. *Terziler Derneği*

20.03.1955 tarihinde Antakya İnönü İlkokulu’nda ilk kongresini yaparak faaliyete geçmiş bulunan bir dernektir. Üyeleri arasındaki ilişkinin geliştirilmesine yönelik yaptığı katkıların yanında, gerçekleştirdiği yardım faaliyetleriyle de bilinmiştir (*Atayolu*, 15.03.1955).

2.8.2.10. *Antakya Bakırcılar Derneği*

Üyelerinin mesleki, toplumsal ve iktisadi ihtiyaçlarını gidermek, mesleklerinde ilerlemelerini sağlamak, mesleki ahlak ve dayanışmalarını korumak, müşterek, verimli ve ahenkli çalışmalarına katkıda bulunmak gayesiyle merkezi Antakya’da olmak üzere kurulmuştur. Kurucuları Kemal Doğan, Rizkallah Harsoğlu, Sami Kalaycıoğlu ve Bahittin Haytoğlu’dur (*Atayolu*, 15.03.1955).

2.8.2.11. Antakya Şekerciler Derneği

Hamit Özkaya, Şevki Budak, Nurettin Eraslan, Edip Eraslan, Ali Zervent, Cevat Uslu, Suphi Semercioğlu ve Ethem Küçük gibi esnaflar tarafından 1955 yılında kurulmuştur. Üyeleri arasındaki mesleki, toplumsal ve ekonomik dayanışmayı sağlamak gayelerini güden dernek, aynı zamanda müşterek ve verimli çalışma noktasında göstermiş olduğu hassasiyetle sosyoekonomik yaşama sunduğu katkılarla bilinmiştir (*Atayolu*, 07.04.1955).

2.8.2.12. Reyhanlı Ortaokulu Koruma Derneği

Ortaokula devam eden öğrencilerin eğitim ve öğretimle ilgili sıkıntılarının giderilmesine destek olmak, maddi manevi onların yanında olmak, kitap, kırtasiye, giyim gibi ihtiyaçlarının giderilmesinin yanında okulun tamir ve tesisat gibi işlerinin yapılmasına katkıda bulunmak amacıyla kurulmuştur. 8 kişiden oluşan kurucu üyelerinin arasında çifti, esnaf ve memur gibi çeşitli meslek gruplarından vatandaş bulunmuştur (*Atayolu*, 21.04.1955).

2.8.2.13. Tenekeçiler Esnaf Derneği

Antakya'da kurulmuş olan dernek üyelerin mesleki, içtimai ve iktisadi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla Cemil Asarcıklı, Mustafa Karaca, Abdullah İhsan Öcal, Tahir Erişen, Ahmet Yürek, Abdullah Yiğit ve Mustafa Kaygusuz tarafından teşekkül ettirilmiştir. Tenekeçilikle meşgul olan her esnafın girebildiği dernek, üyelerinin mesleklerinde ilerlemelerini, mesleki ahlak kazanmalarını, müşterek ve ahenkli çalışmalarını tesis etmek için çaba göstermiştir (*Atayolu*, 21.04.1955).

2.8.2.14. Antakya Avcılar ve Atıcılar Cemiyeti

Kuruluşundan bir süre sonra kapanarak 1955 yılında tekrar faaliyete geçen dernek Tahir Ünal başkanlığında çalışmalarını yürütmüştür (*Atayolu*, 26.04.1955). Açılışı 23 Temmuz 1955 günü derneğin fahri başkanı vali Celal İzgi, milletvekilleri

ve kalabalık bir halk topluluğunun hazır bulunduğu bir törenle yapılmıştır (*Atayolu*, 25.07.1955).

2.8.2.15. *Antakya Kasaplar Derneği*

Mesleki sivil toplum kuruluşlarından biri olan Antakya Kasaplar Derneği 1955 yılında Antakya’da kurulmuştur. Mesleki gelişim, dayanışma ve ahlak ilkeleri çerçevesinde faaliyet gösteren dernek Avni Sevim, Reşat Kesici, Şerif Biçer, Ali Hallaç, Yusuf Sipahi, Besim Yüksel, Fahri Bilindir, Vahit Diyaboğlu, Fahri Canbolat isimli esnaflar tarafından teşekkül edilmiştir (*Atayolu*, 01.06.1955).

2.8.2.16. *Kuvayi Milliye Mücahitleri Cemiyeti Antakya Şubesi*

Cemiyetin Antakya şubesi Hatay’ın kurtuluş gününe rastlayan 23 Temmuz 1955 tarihinde açılmıştır. Törene dönemin Hatay valisi Celal İzgi, milletvekilleri, siyasi parti temsilcileri, basın mensupları, Gaziantep, Kilis ve Adana’dan gelen mücahitlerle Hatay’ın milli mücadeleye katılan ve hayatta olan mücahitleri katılmışlardır. Törende söz alan Hatay valisi, Kuvayi Milliye ruh ve heyecanının gelecek nesillere aktarılmasının en mukaddes bir vatan hizmeti olduğunu belirtmiş, derneğin bu konuda üstlendiği rolün ehemmiyetine dikkat çekmiştir (*Atayolu*, 25.07.1955).

2.8.2.17. *Hatay Kültür Derneği*

Merkezi Ankara’da bulunan ve Hatay’ın tanıtımına yönelik faaliyetler yürütmek üzere kurulan bir dernektir. Kurucuları avukat Zübeyir Bense, Hakkı Çağlar, Abidin Coşkun, Fikret Kutsal, Mehmet Nursal ve İbrahim Sarıcalı’dan teşekkül etmiştir (*Ayyıldız*, 28.05.1956).

2.8.2.18. Reyhanlı Örnek Orman Yetiştirme Cemiyeti

Merkezi Reyhanlı'da bulunan cemiyetin amacı ağaç ve orman sevgisini yaymak, ağaç dikmek, koru ve orman yetiştirmek, bu işlerle uğraşanları teşvik etmek ve teknik usulleri öğretmek olarak belirlenmiştir (*Atayolu*, 18.01.1957).

2.8.2.19. Atatürk Anıtı Yaptırma Derneği

Bugün Antakya Ata köprüsü civarında bulunan ve şehrin önemli sembollerinden biri olan Atatürk anıtının yapılma girişimleri 1959 yılına dayanmaktadır. Anıtın yapılması için ilk girişim olarak kurulan bu derneğin başkanlığını İhsan Akşehirli, ikinci başkanlığını da dış hekimi Zübeyir Göçmen yapmıştır (*Atayolu*, 02.10.1959).

Bunlarla birlikte 1958 yılı itibariyle İskenderun'da faaliyet gösteren 17 dernek ve 9 kulüp bulunduğu da belirtilmesi gereken bir diğer husus olup (*Ayyıldız*, 11.04.1958) tüm bunlar DP iktidarı döneminde Hatay'ın oldukça etkin bir sivil toplum hayatına sahip olduğunu göstermektedir.

2.9. Eğitim ve Kültür Faaliyetleri

DP hükümete geldiğinde onu bekleyen önemli meselelerden biri de milli eğitim işleridir. Ferdin gelişmiş bir kişilik olarak ortaya çıkmasını sağlayan faktörlerden biri olan eğitim, DP iktidarının üzerinde hassasiyetle durduğu konulardan biri olmuştur (Dikilitaş, 2007: 300). Parti tüzüğünde özellikle ilk ve ortaöğretim meselesinde konuya bakış şu şekilde ortaya konulmuştur:

“İlköğretim, maarif sistemimizin temelini teşkil etmektedir. Bütün ilkokul öğretmenlerinin aynı ruha ve aynı seviyede bilgiye sahip olmaları esasının göz önünde tutulmasını, bunlar arasında farklı zümrelerin teşekkülüne meydan verilmemesi bakımından lüzumlu görmekteyiz.”(DP Tüzük ve Program, 1949: 58).

“Orta tahsil kurullarını, gerek program ve talimatname, gerek laboratuvar ve kütüphane gibi öğretim vasıtaları bakımından, ıslah ve takviyeye muhtaç

görmekteyiz. Yüksek öğretime basamak olan liselerin, bu maksadı sağlayacak duruma getirilmeleri lazımdır.” (DP Tüzük ve Program, 1949: 58).

2.9.1. Okullaşma Durumu

DP iktidarı döneminde Türkiye’de okullaşmanın arttırılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. DP’nin iktidara geldiği 1950 yılı itibariyle Türkiye’de 17.856 adet okul mevcut iken, iktidarının sona erdiği 1960 yılında bu sayı 22.011’e yükselmiştir (Dikilitaş, 2007: 313). Bu durum okullaşmaya ne derece önem verildiği ortaya koymaktadır.

Hatay ölçeğinde bakıldığında ise okullaşma noktasında, ivmenin aynı şekilde yukarı doğru bir seyir izlediği görülecektir. Hatay’ın Türkiye’ye katıldığı 1939 yılından DP’nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar Hatay’a 68 tane ilkokul yapılarak ildeki ilkokul sayısı 141’e ulaştırılmıştır. DP iktidarının ilk 5 yılına denk gelen 1950-1955 yılları arasında buna 58 okul daha ilave edilerek Hatay genelindeki toplam ilkokul sayısı 199, öğretmen sayısı 497 ve öğrenci sayısı 20.099’a yükseltilmiştir. İktidarının son 5 yılına denk gelen 1955-1960 yılları arasında ise ilkokul sayısı 223’e ulaşmıştır (Hatay 1973 İl Yıllığı, 1974: 103). Özellikle sadece 1957 yılında yapılan 23 köy okulu için 1.000.000 liralık bütçenin ayrılması okullaşmaya verilen önemi ortaya koymasından dikkate değerdir (*Hatay Postası*, 09.04.1957).

Ortaokulların durumuna bakıldığında, Türkiye’ye katılımından DP iktidarına kadar olan 1940-1950 yılları arasında ilde toplam 5 ortaokul bulunmaktayken, DP iktidarında buna 4 ortaokul daha ilave edilerek bu sayının 9’a yükseldiği görülecektir (Hatay 1973 İl Yıllığı, 1974: 105). DP döneminde Hatay’da yapılan ortaokullar; Dört Yol Ortaokulu, Samandağ Ortaokulu, Yayladağı Ortaokulu ve Hassa Ortaokulu’dur (*Ayyıldız*, 18.11.1957). 1950 yılı itibariyle Hatay’da 3 lise bulunmaktayken DP Hatay’a 5 lise daha kazandırarak ildeki lise sayısını 8’e yükseltmiştir (Hatay 1973 İl Yıllığı, 1974: 106). Hatay’da 1957 yılında da ilk olarak bir Halk Eğitim Merkezi faaliyete geçirilerek eğitim öğretim meselesinde önemli bir adım atılmıştır (*Ayyıldız*, 20.08.1957).

1956 yılında Hatay'a dört fakülteli bir üniversite açılması gündeme gelmişse de bu projenin DP iktidarı döneminde hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır (Ayyıldız, 09.08.1956).

Okullaşmanın artmasına paralel olarak ildeki okuryazar nüfus sayısında da belirgin bir artışın olduğu gözlenmektedir. 1950 yılı itibariyle 6 ve daha yukarı nüfus miktarının 247.313 olduğu Hatay'da okuma yazma bilenlerin sayısı 60.651'dir. 1955 yılında yaşı 6 ve daha yukarı olan nüfus sayısı 284.631, okuryazar sayısı da 95.209 olmuştur. 1960 yılına gelindiğinde ise 6 ve daha yukarı yaş nüfus 344.528'e, okuryazar sayısı da 115.149'a yükselmiştir (Hatay 1973 İl Yıllığı, 1974: 102).

2.9.2. Kültürel Faaliyetler

2.9.2.1. Tiyatro ve Konserler

Türk sanat müziğinin önemli seslerinden biri olan Safiye Ayla 1951 yılında Antakya'da 2 gün süren bir konser etkinliğine katılmıştır. 4 Nisan 1951 tarihinde Gündüz Sineması'nda Hüseyin Coşkun ve Mehmet Kavalalı refakatinde ilk konserini ifa etmiştir (Atayolu, 05.05.1951). İkinci konserini de bir gün sonra yine Gündüz Sineması'nda Marangozlar Derneği yararına vermiştir (Atayolu, 06.04.1951). Yine aynı yıl büyük ses sanatçılarından Zati Sungur da konserler vermek üzere Antakya'ya gelmiştir. Konserler için belirlenen mekan, dönemin önemli kültürel faaliyet merkezlerinden biri olan Gündüz Sineması olmuştur (Atayolu, 04.06.1951). İskenderun'da Terziler Cemiyeti yararına Ahmet Üstün tarafından bir konser verilmiştir (Ayyıldız, 14.11.1951). Kültürel etkinliklere büyük önemin verildiği Hatay'da Münir Nurettin Selçuk 1952 yılında THK yararına verdiği konserle büyük beğeni toplamıştır (Atayolu, 22.03.1952). 1959 yılında Halk Eğitim Merkezi'nin öncülüğünde İskenderun Lisesi müzik kolu tarafından, 100 kişilik koro kadrosuyla Antakya İnönü İlkokulu'nda konser verilmiştir. Kalabalık bir kitle tarafından izlenen konser takdirle karşılanmıştır (Atayolu, 28.04.1959).

Tiyatro faaliyetlerine göz atıldığında 1952 yılında İskenderun'a gelen Devlet Tiyatrosu'ndan seçilmiş 20 kişilik kadro Kanatlı Sineması'nda, John Steinbeck tarafından kaleme alınan "Fareler ve İnsanlar" adlı altı tablolu piyesini ve Turgut Özakman'ın "Pembe Evin Kaderi" isimli üç perdelik komedisini

sahnelemişlerdir (*Ayyıldız*, 16.05.1951). Devlet tiyatrosu sanatkârlarının iştiraki ile oluşturularak Adana'da faaliyete geçmiş bulunan şehir tiyatroları 1957 senesinde, Antakya Gündüz Sineması'nda sahneledikleri "Yağmurcu" adlı oyunla Antakyalı sanatseverlerle buluşmuşlardır (*Atayolu*, 28.03.1957). "İnkılâp Tiyatrosu" adında Amerikan tipi bir çadır tiyatrosu 1957 senesinde Antakya şehir parkında, 20 kişilik kadrosuyla oyunlar sahnelemiş, halkın büyük beğenisiyle karşılaşmışlardır (*Atayolu*, 29.06.1957). 1959 yılında Antakya Kız Sanat Enstitüsü Kurma ve Koruma Derneği yararına tiyatro eseri sahnelemek üzere Antakya'ya gelen Adana Şehir Tiyatrosu, Gündüz Sineması'nda oynadıkları oyunla Antakya halkına sanat dolu bir gün yaşatmışlardır (*Atayolu*, 24.04.1959).

2.9.2.2. Konferanslar

Hatay'da değişik konularda düzenlenen konferans etkinlikleriyle halk aydınlatılmaya çalışılmıştır. Antakya'da faaliyet gösteren İngilizce Lisan Derneği'nin girişimiyle önemli bir konferans düzenlenmiştir. 1955 yılında Antakya'ya gelen güney illeri Amerikan-İngiliz münasebetleri başkanı Dr. Mr. Nute tarafından, Askeri Gazino'da "Amerikan Aile Doktoru" konulu bir konferans verilmiştir (*Atayolu*, 09.09.1955). Aynı yıl Öğretmenler Derneği'nin davetlisi olarak Antakya'ya gelen Türk Dil Kurumu Yayın Kolu Başkanı Nurullah Ataç, Antakya Lisesi'nde dil mevzuunda verdiği konferansla Hatay'ın kültür hayatına bir katkıda bulunmuştur (*Atayolu*, 01.12.1955).

1956 yılında İstanbul Üniversitesi'nin almış olduğu bir kararla Üniversiteler Haftası çerçevesinde Hatay'a gelen 12 kişilik bir akademisyen kadrosu, değişik konularda konferanslar vermişlerdir. Antakya'da düzenledikleri konferansın ardından İskenderun'a geçen heyet, Orduevi salonunda Hatay Maarif Müdürü'nün açılış konuşmasıyla etkinliklerine başlamışlardır. Konuşmanın ardından Prof. Dr. Mümtaz Tarhan tarafından "İlmin İçtimai Rolü" konulu bir konferans verilmiştir. Daha sonra kürsüye gelen Prof. Dr. Hayrettin Kayacık "Ormanın Hayat İçin Önemi" mevzuunda yaptığı konuşmayla ormanın memlekete faydalarını anlatmıştır. Prof. Dr. Ali Rıza Berkan'ın "Atom Enerjisinden Faydalanma" konusunda verdiği konferans da büyük beğeni toplamıştır. Müteakiben Doç. Dr. Süleyman Berde tarafından verilen "Ödeme Dengesi ve Türkiye'nin Durumu" adlı konferansın ardından Maarif Müdürü'nün

kapanış konuşmasıyla konferans etkinliği sona ermiş, Hatay'a eşsiz bir kültür şenliği yaşatılmıştır (*Ayyıldız*, 11.06.1956).

4 Şubat 1957 tarihinde Adana'da başlayıp Mersin'de devam eden Türk Coğrafya Kurumu 2. Coğrafya Meslek Haftası etkinlikleri, Antakya'da düzenlenen konferanslarla sona ermiştir. 9 profesör, 43 kız ve erkek öğrenciden müteşekkil grup Antakya Lisesi'nde konferanslar vermişlerdir (*Atayolu*, 09.02.1957).

2.9.2.3. Kütüphane

Hatay'da ilk resmi kütüphanenin, Hatay'ın anavatana katılışından sonra kurulduğu bilinmektedir. 1939'dan önce herhangi bir resmi kütüphane bulunmamaktadır. Ancak bu durum, Antakya halkının kitaba ve okumaya olan ilgisini hiçbir zaman olumsuz yönde etkilememiştir. Tam tersi zengin, orta halli okuma yazma bilen kişiler, evlerinde bulunan değerli kitap koleksiyonları ile tanınmışlardır. Bu kişiler, kitaplarını kendileri okudukları gibi çevrelerinin de faydalanmalarını sağlayarak, Antakya'da küçük çapta da olsa bir kültür ortamının oluşmasına önemli bir katkıda bulunmuşlardır (Nakib, 1964: 12).

Hatay'ın Fransız işgalinde bulunduğu 1932 yılında, Antakya halkını ve gençliğini Fransız idaresi karşısında dinamik, kültürlü ve güçlü kılmak amacıyla Gençspor adıyla bir gençlik kulübü kurulmuştur. Kulübü kuranlar Fransız hegemonyası ve kültürel etkisinden bu şekilde korunmanın mümkün olduğunu düşünmüşlerdir. Kulübün sportif çalışmalarıyla gençlerin fiziksel güçlerinin artırılmasına çalışılacak, kulüp bünyesinde açılacak bir kütüphane ile de zihinsel ve kültürel gelişimleri sağlanacaktır. Üyelerin getirdiği kitaplarla kulüp yapısı içerisinde bir kütüphane oluşturulmuştur. İlk getirilen kitapların hemen hemen tamamına yakını romanlardan ibaretti. Bunun nedeni ise kitap okuma sevgisinin aşılması için işe romanlardan başlanması gerektiği düşüncesidir. Kütüphanenin bu şekilde oluşturulmasının ardından sırada kütüphaneye bir isim bulmaya gelmiştir. Antakya'da birkaç neslin öğretmenliğini yapmış, zengin bir kitap koleksiyonuna sahip ve sevilen bir kişi olan Bekir Efendi'nin adı uygun görülmüş, kütüphaneye "Bekir Efendi Kütüphanesi" adı verilmiştir. Daha sonra bir ara Gençspor'dan ayrı bir

kurum haline gelen kütüphane, bu durumda fazla kalmayıp daha sonra tekrardan kulüp çatısı altına girmiştir (Nakib, 1964: 12).

Hatay'ın anavatana katılışından sonra da varlığını devam ettiren bu kütüphanenin ardından Hatay il sınırları içerisinde biri İskenderun'da, diğeri Antakya'da olmak üzere iki resmi kütüphane açılır. Antakya'daki kütüphaneye 15 lira asli maaşla bir de memur atanmıştır. 1943 yılında Ankara'dan gönderilen birkaç sandık kitapla kütüphane zenginleştirilmiştir. Şehrin iç sokaklarında, sapa bir yerde bulunmasına rağmen kütüphanenin okuyucu sayısı hiç de fena olmamıştır. Kütüphaneden yararlananlar genellikle öğrenciler olmuş, U şeklinde birleştirilmiş üç uzun masada beraberlerinde getirdikleri ders kitaplarını okumuşlardır (Nakib, 1964: 12).

DP dönemine gelindiğinde bir Antakya'da, diğeri İskenderun'da olmak üzere iki resmi kütüphane bulunmaktaydı. Okuyucu ve kitap sayısının artış gösterdiği bu dönemde artan hacme bağlı olarak kendilerine tahsis edilen yeni yerlerde hizmet göstermişleridir.

Hatay'da bulunan kütüphanelerin 1950-1955 yılları arasında 12.622 adet kitaba ve 48.884 adet okuyucuya sahip olduğu bilinmektedir. 1955-1960 yılları arasına bakıldığında ise kitap sayısında önemli bir artış gözlenmiştir. 19.702 kitaba sahip olan kütüphaneler 5 yıllık dönemde 129.089 okuyucuya hizmet vermiştir (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974: 107).

2.10. Sportif Faaliyetler

Hatay'da düzenli spor çalışmaları 1926 yılında futbol ile başlamaktadır. Voleybol, boks, tenis gibi spor dallar ile de gözle görülür bir gelişme göstermiştir. 26 Ağustos 1926 yılında kurulmuş olan Gençspor, ilk resmi spor kulübü olup bu kulüp bünyesinde futbol, boks, tenis, bilardo gibi spor dallarının yanında, müzik ve tiyatro gibi sosyal dallarda da gençler uğraşı göstermişlerdir (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974: 133).

Antakya'da futbol müsabakalarının yanında çeşitli sportif etkinliklerin düzenlendiği stat 1950 yılında 10.000 kişi kapasiteyle hizmete girmiştir (1973 Hatay

İl Yıllığı, 1974:135). “Antakya Şehir Stadı” adıyla açılan stat, 1954 yılında isminin değiştirilmesi yönünde yapılan bir anket sonucunda “Atatürk Stadyumu” adını almıştır (*Körfez*, 27.01.1954). İskenderun’da ise Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü tarafından şehre bir stat yapılmasına 1952 yılında karar verilmiştir (*Atayolu*, 06.02.1952). Ancak İskenderun’daki stat 1971 yılında 20.000 kişi kapasite ile hizmete açılmıştır (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:135).

Hatay’da en çok ilgi gören spor dallarının başında futbol gelmektedir. 1950-1960 yılları arasında da bu ilginin üst düzeyde olduğu futbol branşında zaman zaman önemli başarıların elde edildiği gözlenmiştir. 1955 yılında Mersin’de yapılan genç karmalar grup birinciliğini kazanarak gruplar arası birinciliğine katılmak üzere Eskişehir’e giden Hatay genç karması, Erzurum genç karması ile yaptığı final müsabakasını kazanarak Türkiye şampiyonu olmuştur (*Atayolu*, 25.07.1955). Şampiyonluk maçının ardından Hatay’a dönen takım şerefine Kristal Kulüp’te bir ziyafet verilmiş, kazanılan ilk şampiyonluk doyasıya kutlanmıştır (*Atayolu*, 29.07.1955).

15 spor kulübünün aktif olarak faaliyetlerde bulunduğu 1950-1960 yıllarındaki spor kulüpleri şunlardır: Antakya Gençlik, Akişspor, Atıcılık Avcılık ve Tenis İhtisas, Bayırspor, Denizgücü, Demirspor, Dört Yol Gençlik, Gençspor, İskenderun Gençlik, Jandarmagücü, Karagücü, Kurtuluşspor, Kanatlıspor, Kırıkhan Gençlik ve Reyhanlı Gençlik. Bunlardan Akişspor 1955, Denizgücü 1953, Dört Yol Gençlik 1956, Gençspor, Jandarmagücü 1950 ve Karagücü 1950 yılında kurulmuştur (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 100).

Türkiye futbol liginin en önemli kulüplerinden biri olan Fenerbahçe’nin, 1951 yılında Hatay’a gelerek Kurtuluşspor ile özel bir maç yapması dönemin ilgi çeken spor etkinliklerinden biri olmuştur. Dönemin Hatay valisi Rebi Karatekin’in de izlediği müsabaka kalabalık bir seyirci kitlesi önünde oynanmıştır. Fenerbahçe’nin karşısına Antakya Gençlik’ten 2, İskenderun Gençlik’ten 1 oyuncu olarak çıkan Kurtuluşspor, etkili bir oyun çıkarmasına rağmen Fenerbahçe’ye 2-0 mağlup olmuştur (*Atayolu*, 18.06.1951).

Futbolun dışında değişik branşlarda da etkinliklerin yapıldığı Hatay’da ilgi gören spor dallarından biri de at yarışlarıdır. Özellikle Reyhanlı’da düzenlenen at yarışları kimi zaman toplumsal yarar adına düzenlenmiştir. Örneğin 1951 yılında

düzenlenen at yarışları, Bulgaristan'dan göç edenler yararına düzenlenmiş, yarıştan elde edilen gelir göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanılmıştır (*Ayyıldız*, 03.04.1951). Hafta tatili olan Pazar günleri, genelde öğleden sonra düzenlenen at yarışları büyük bir ilgi görmüştür (*Atayolu*, 05.10.1950).

Ulusal çapta düzenlenen spor etkinliklerine de ev sahipliği yapmış olan Hatay'da 1957 yılında, Beden Terbiyesi Bisiklet Federasyonu tarafından tertip edilen deplasmanlı bisiklet yarışlarının birinci etabı düzenlenmiştir. Bölgece ve trafik ekiplerince alınan önlemler neticesinde hadisesiz olarak yapılan 120 kilometrelik bu ilk yarışa Ankara, Eskişehir, Konya ve Hatay bisikletçileri iştirak etmiş, Antakya-Reyhanlı-Kırıkhan-Antakya parkuru şeklinde yarışlar tamamlanmıştır (*Ayyıldız*, 08.05.1957). Yine 1959 yılında Türkiye çapında yapılan bisiklet yarışlarının dördüncü etabı Hatay'da düzenlenmiştir. 125 kilometrelik etaba Ankara, Eskişehir, Konya ve Kütahya bölgeleri ile diğer bölgelerden lisanslı ve amatör bisikletçiler katılmış, yarışlar Antakya-Kırıkhan-Reyhanlı-Antakya parkuru şeklinde yapılmıştır (*Atayolu*, 17.04.1959).

2.11. Devlet Erkânının Hatay'ı Ziyaretleri

DP döneminde Hatay, Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve hükümetin diğer bakanları tarafından sık sık ziyaret edilmiş, bu suretle Hatay'a verdikleri önemi ortaya koymuşlardır. Bu dönemde Hatay'a ilk ziyaret gerçekleştiren Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu olmuştur. 4 Mayıs 1951 tarihinde beraberinde Burdur milletvekili Mehmet Özbek, İstanbul milletvekili Dr. Mükerrerem Sarol, Su İşleri Reisi Hikmet Turat, Karayolları Genel Müdür Yardımcısı Aziz Torun, Mersin milletvekili Halil Atalay, Sular İdaresi Altıncı Şube Müdürü Adnan Sancar olduğu halde İskenderun'a bir ziyaret gerçekleştiren Bakan Zeytinoğlu, Demokrat Parti lokalinde kendisi adına tertip edilen öğle yemeğinde hazır bulunduktan sonra Nafia 5. Bölge Grup Amirliği tesisatını teftiş etmiş ve Demokrat Parti binasına gelerek hükümetin yol ve su siyaseti hakkında beyanatta bulunmuştur. Bakan Kemal Zeytinoğlu gezi esnasında Kırıkhan, Reyhanlı ve Antakya'yı da ziyaret etmiştir (*Ayyıldız*, 05.05.1951).

Daha sonra Cumhurbaşkanı Celal Bayar Hatay'ı ziyaret etmiştir. 21 Mayıs 1951 tarihinde ilk olarak İskenderun'a gelen Bayar, ardından Antakya'ya geçerek vali konağında bir müddet istirahat etmiş ve akşam saatlerinde tekrar İskenderun'a dönmüştür (*Atayolu*, 22.05.1951). Cumhurbaşkanı'nın ziyaretinden birkaç gün sonra, güney illerinde bir geziye çıkmış olan İçişleri Bakanı Halil Özyörük Maraş'ın ardından Hatay'a geçmiştir. 28 Mayıs'ta gerçekleşen bu ziyaret 1 gün sürmüş, ertesi gün Bakan Özyörük Hatay'dan ayrılmıştır (*Atayolu*, 29.05.1951). 10 Haziran Pazar günü de Tarım Bakanı Nedim Ökmen önce İskenderun'a, ardından Antakya'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir (*Atayolu*, 11.06.1951). Tarım Bakanı Nedim Ökmen Hatay'a ikinci ziyaretini 18 Eylül 1952 tarihinde gerçekleştirmiştir. 1 yıl önceki ziyarette olduğu gibi önce İskenderun'a uğrayan Bakan, Antakya'ya geçerek tetkik gezilerinde bulunmuş, Hatay'ın tarım durumu hakkında ilgililerle görüşmeler gerçekleştirmiştir (*Atayolu*, 19.09.1952).

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Refik Koraltan da 1953 yılında Hatay'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir. 2 gün süren ziyareti süresince Reyhanlı ve İskenderun'a da uğramıştır (*Atayolu*, 21.03.1953). Aynı yıl içinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Hatay'a önemli bir ziyarette bulunmuştur. 18 Nisan 1953 tarihinde İskenderun'a, oradan da Antakya'ya geçen Bayar, Hatay için büyük önem arz eden Akiş İplik ve Dokuma fabrikasının açılış törenini gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı ve beraberindekiler açılışın ardından fabrikayı gezmiş, fabrika hakkında bilgilendirilmişlerdir. Fabrikanın kuruluşundan ve mükemmeliyetinden duyduğu memnuniyeti ifade eden Cumhurbaşkanı, fabrikanın iftihar edilebilecek bir eser olduğunu dile getirmiştir. Açılış töreninden sonra Antakya Kız Enstitüsü'ne geçen Cumhurbaşkanı burada öğrencilerle bir araya gelmiştir. Akşamüzeri de Akiş Şirketi tarafından kendisi adına Şehir Kulübü'nde tertip edilen yemekte Bayındırlık Bakanı, mülki ve askeri erkân, partililer ve işadamlarından oluşan 150 kişilik bir davetli kitlesi hazır bulunmuştur. Ertesi gün bazı okullara gerçekleştirdiği ziyaretin ardından Antakya'ya önemli bir eser kazandırmanın vermiş olduğu memnuniyetle şehirden ayrılmıştır (*Atayolu*, 20.04.1953).

Eski cumhurbaşkanlarından ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü de DP döneminde Hatay'ı ziyaret eden devlet adamlarından biridir. 19 Nisan 1954 tarihinde gerçekleşen bu ziyarette İnönü, lise meydanında halka hitap etmiştir (*Atayolu*, 20.04.1954). 1953 yılında Akiş Fabrikası'nın açılış törenini

gerçekleştirmek üzere Hatay'a gelen Cumhurbaşkanı Celal Bayar, 1 yıl aradan sonra yine bir açılış töreni için İskenderun'a gelmiştir. 24 Nisan 1954 tarihinde İşletmeler Bakanı ile birlikte İskenderun'a gelen Cumhurbaşkanı, Gübre Fabrikası'nın açılış töreninde bulunmuş ve bir konuşma yapmıştır. Şehre geç gelmesi sebebi ile Adliye binasının temel atma töreni ve Hidro-Elektrik santralinin açılış töreninde bulunamayan Cumhurbaşkanı 25 Nisan'da şehirden ayrılmıştır (*Atayolu*, 26.04.1954). Aynı yıl içinde güney vilayetlere bir gezi gerçekleştiren Çalışma Bakanı Hayrettin Erkmen, İskenderun'a da uğramıştır (*Atayolu*, 06.09.1954). 1954 yılı içinde Hatay'a son ziyareti TBMM Başkanı gerçekleştirmiştir. Başta Vali Celal İzgi olmak üzere mülki ve askeri erkân, öğrenciler, izci grupları ve askeri bando ekibi tarafından karşılanan Refik Koraltan, Cumhuriyet Meydanı'nda halka hitap etmiştir. Akşam da belediye tarafından kendisi adına tertip edilen yemeğe katılan Koraltan, ertesi gün Hidro-Elektrik tesisatını ziyaretinin ardından Akiş Fabrikası'nın davetlisi olarak Şehir Kulübü'nde yediği öğle yemeğinin akabinde şehirden ayrılmıştır (*Atayolu*, 26.10.1954).

1955 yılında Amman'ı ziyaret edecek olan Cumhurbaşkanı'na refakat eden Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu 2 Kasım'da Antakya'ya gelmiş, kısa bir şehir turunun ardından İskenderun'a geçmiştir (*Atayolu*, 03.11.1955).

Başbakan Adnan Menderes Hatay'a ilk ziyaretini 1956 yılında gerçekleştirmiştir. Gilliland Oil Corporation şirketinin sahiplerinden olan Mr. Jos. Gilliland, petrol kanununa göre kendisine verilmiş olan ruhsat çerçevesinde İskenderun-Arsuz sahasında, Türkiye'de yabancı eliyle açılacak olan ilk petrol arama kuyusunun açılış törenine katılması için bizzat kendisi Başbakan'a davetiye yollamıştır (BCA. 030.01.20.115.8). Bu davet üzerine 3 Ekim 1956 tarihinde Hatay'a gelen Başbakan'ı İskenderun Havaalanı'nda mülki ve askeri erkan ile yaklaşık 10.000 kişilik kalabalık bir halk topluluğu karşılamıştır. Havaalanından itibaren yol boyunca toplanan halkın tezahüratları arasında 50'den fazla otomobille İskenderun'a gelen Başbakan, burada yarım saat süren bir konuşma yapmıştır. Belediyenin Saray Lokantası'nda kendisi adına düzenlenen 300 kişilik öğle yemeğinin ardından Arsuz-İskenderun sahasında bulunan petrol sondaj tesisinin açılış törenine katılmak üzere İskenderun'dan ayrılmıştır. Beraberinde bulunan Ethem Menderes, Samet Ağaoğlu, Namık Gedik ve diğer kişilerle birlikte sondaj tesisinin açılış töreninin ardından Antakya'ya geçmiştir. Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerine gerçekleştirdiği ziyaretlerin

ardından Hatay'dan ayrılmıştır (Ayyıldız, 04.10.1956). Başbakan'ın sondaj açılış töreninde yapmış olduğu konuşmada dikkat çeken ifadelerinden biri de şu olmuştur: *“Allah Türk Milletine yardım edecektir. Petrol bulacağız. O zaman memleketi satıyorsunuz diye bize hücum etmiş olanların duyacağı hicap, onların cezasını, o mesut günleri pek yakında idrak etmek de bizim tesellimizi ve mükafatımızı teşkil edecektir.”* (Ayyıldız, 05.10.1956).

TBMM Başkanı Refik Koraltan 13 Ocak 1957 tarihinde gerçekleştirdiği ziyaretle DP döneminde Hatay'a üçüncü kez gelmiştir. İskenderun'da ve Arsuz'daki petrol sondaj tesislerindeki incelemelerinin ardından Antakya'ya geçen Koraltan ziyaretini noktalamıştır (Ayyıldız, 15.01.1957). İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik aynı yıl gerçekleştirdiği ziyarette Hatay'ın bütün ilçelerini gezerek kendi bakanlığını ilgilendiren hususlar hakkında incelemelerde bulunmuştur (Ayyıldız, 03.06.1957). 16 Ekim 1957 tarihinde Genelkurmay Başkanı Orgeneral Fevzi Mengüç askeri tesislerde incelemelerde bulunmak üzere İskenderun'a gelmiştir. Havaalanında mülki ve askeri erkân tarafından karşılanan Org. Fevzi Mengüç tetkiklerinin ardından şehirden ayrılmıştır (Ayyıldız, 17.10.1957). Başbakan Adnan Menderes 19 Ekim 1957'de İskenderun'a gelerek başbakanlığı döneminde Hatay'a ikinci ziyaretini gerçekleştirmiştir. 1 yıl önceki ziyaretinde olduğu gibi kalabalık bir halk kitlesinin yoğun sevgi gösterileri eşliğinde karşılanan Başbakan, yaptığı gezi ve incelemelerinin ardından aynı gün şehirden ayrılmıştır (Ayyıldız, 20.10.1957). DP döneminde Hatay'a dördüncü ve son ziyaretini 1957 yılında gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Celal Bayar, bu dönemde Hatay'ı en fazla ziyaret eden devlet adamı olmuştur. 22 Ekim 1957 tarihinde İskenderun'a gelen Bayar, coşkulu bir kalabalığa hitap etmiş, İskenderun'un 10 yıl önceki haliyle bugünkü hali arasındaki farka dikkat çekerek, şehrin gösterdiği atılıma vurgu yapmıştır (Ayyıldız, 23.10.1957). 1957 yılı içinde Hatay'a son ziyareti gerçekleştiren devlet adamı, İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik olmuştur. Hatay'da tetkiklerde bulunmak üzere 28 Kasım 1957'de İskenderun'a gelen Bakan Gedik, beraberindekilerle birlikte İskenderun'da ve Antakya'da yaptığı incelemelerden sonra Hatay'dan ayrılmıştır (Ayyıldız, 29.11.1957).

Nafia (Bayındırlık) Vekili Tefik İleri 1958 yılında Hatay'a gelmiştir. İlk olarak İskenderun'a gelen İleri, sonrasında Antakya'ya geçerek şehrin ihtiyaçları ve durumu hakkında yetkililerden aldığı bilginin ardından tekrar İskenderun'a geçmiş

ve aynı gün şehirden ayrılmıştır (*Ayyıldız*, 07.05.1958). Çalışma Bakanı Haluk Şaman ile Ziraat Bakanı Nedim Ökmen de aynı yıl içinde Hatay'a ziyaret gerçekleştirmişlerdir (*Ayyıldız*, 25.10.1958).

DP döneminde Hatay'a son ziyareti gerçekleştiren kişi Başbakan Adnan Menderes olmuştur. Maraş'tan hareketle il sınırı Hassa'da Vali Ahmet Topaloğlu, DP İl Başkanı ve İdare Kurulu üyeleri ile vatandaşlar tarafından karşılanan Başbakan, Kırıkhan'a geçerek halka hitap etmiş ve Kırıkhanlılara vaatlerde bulunmuştur. Ardından Antakya'ya geçen Başbakan'ı burada da kalabalık bir halk kitlesi karşılamıştır. Belediye önünde halka seslenen Menderes, Antakya'ya hizmet etmek için geldiklerini, imar çalışmalarına kısa zamanda başlanacağını ve planlanan işlerin ne durumda olduğunu görmek için buraya tekrar geleceğini belirtmiştir (*Atayolu*, 15.02.196

III.BÖLÜM

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI'NDA HATAY'DA EKONOMİK HAYAT

3.1. Tarım ve Hayvancılık

Tarımsal üretim anlamında Türkiye'nin bir minyatürü olan Hatay'da ülke çapında yetişen mahsullerin hemen hemen hepsine tesadüf edilmektedir. Çok kısa mesafeler dâhilinde yayla, ova ve sahil iklimlerine ev sahipliği yapan Hatay'da yetişen başlıca mahsuller pamuk, zeytin, narenciye, çeşitli meyve ve sebze, tütün ve hububattır (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968:141). Reyhanlı, Antakya, Kırıkhan ilçeleri sınırları içinde geniş ve zengin Amik Ovası; İskenderun, Dört Yol ilçelerinin kıyı bölgelerinde şerit halinde uzanan düz araziler ilin tarımsal üretim potansiyelinin artmasına uygun ortam hazırlamış ve bu durum DP iktidarında nüfusun önemli bölümünün tarımla uğraşmasında etkili olmuştur (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:218). Özellikle 1944 yılından itibaren ziraat sahaları çok genişlemiş ve tarımsal araçların artışı sayesinde hem ürün çeşitleri çoğalmış hem de üretimde büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. 1944 yılında Hatay ilinde yalnız 4 traktör varken DP iktidarının henüz ikinci yılı olan 1952'de bu sayı 400'e ulaşmıştır. Bunların 209 adedi Marshall yardımlarından temin edilmiştir. Ekilen toprak miktarı ise 1948-1949 döneminde 105.653 hektar iken 1949-1950 döneminde 117.600, 1950-1951 döneminde ise 129.178 hektara ulaşmıştır (*Atayolu*, 11.06.1951).

Tarımsal kalkınmada önemli mesafeler kat eden Hatay'ın hayvancılık mevzuunda da önemli bir ivme yakaladığı söylenebilir. Hatay'da hayvan mevcudu Türkiye'ye dâhil olduğu dönemde 440.741 iken Demokrat Parti iktidarının sona erdiği yıl olan 1960'ta 681.642 adet olmuştur. Et istihali açısından da oldukça önemli bir konumda bulunan İskenderun mezbanesinde 1955 yılında 30.000 baş, 1956 yılında 35.000 baş ve 1957 yılında da 40.000 baş kasaplık hayvan kesilmiştir (*Atayolu*, 14.03.1957). 1959 yılında ise il genelinde 21.931 adet sığır ve dana, 8913 adet kıl keçisi, 44.028 adet koyun olmak üzere 74.873 baş hayvan kesilmiştir (*Atayolu*, 11.02.1960). Ancak Demokrat Parti iktidarının son bulmasının ardından özellikle kültür ziraatının gelişmesiyle otlaklar sonuna dek sürülmüş, tüketim ve

kaçakçılık gibi nedenlerle hayvancılıkta belirgin bir düşüş gözlenmiştir (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:244).

Hatay il genelinde teşkilatlanan ziraat merkezlerinin vilayetin tarımsal kalkınmasında oynadığı rol de vurgulanması gereken bir diğer husustur. Bu merkezler vasıtasıyla çiftçinin her türlü ihtiyaçları karşılanmaya ve bu sayede üretime katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Zirai kalkınma hedefine parti tüzüğünde yer veren DP, bu konudaki hedefini şu şekilde açıklamıştır:

“Ziraat milli gelirin en geniş kaynağını teşkil ettiğine ve nüfusumuzun %80’i ziraatla geçindiğine göre, zirai kalkınmanın memleket kalkınmasının temeli olacağına hiç şüphe yoktur. Bu sebeple, devlet gayretlerinin, ‘topraktan bol, iyi ve ucuz mahsul almak’ hedefinde toplanmasını zaruri görmekteyiz.”(Demokrat Parti Tüzük ve Program, 1949: 64-65).

Bu doğrultuda Dört Yol’daki Devlet Üretim Çiftliği’ne bağlı Turunçgiller İşletmesi anılması gereken önemli merkezlerden biridir. Portakal aş kalemeleri veren, iyi aşlanmış portakal ve zeytin fidanları yetiştiren, yüksek verimli sebzelerin fidelerini yetiştirip ucuz bedelle çiftçilere dağıtan ve bahçe işlerinde köylüye örnek teşkil eden bu merkez tarımsal kalkınmaya katkıda bulunmuştur (*Atayolu*, 03.11.1954).

İskenderun’da bulunan Bahçe Kùltürleri İstasyonu da bir diğer zirai merkezdir. Turunçgiller, zeytin ve benzeri fidanları yetiştirip ucuz bedelle çiftçiye dağıtmıştır. Bu merkezde bulunan çeşit bahçeleri sayesinde birçok teknik tecrübeye sahip kişiler tarafından çiftçiye uygulamalı ziraat teknikleri öğretilmiştir (*Atayolu*, 03.11.1954).

Reyhanlı’daki Devlet Üretim Çiftliği, iyi vasıflı hububat ve pamuk tohumları yetiştirir, temizler, ilaçlar, isteyen köylü ve çiftçiye dağıtır. Civardaki çiftçilere teknik bakımdan örneklik ve önderlik etmiş olan merkez aynı zamanda üstün vasıflı damızlık hayvanlar da yetiştirmiştir. Soğuksu kasabasında bulunan Boğa Yetiştirme Deposu’nda iyi vasıflı danalar toplanarak boğa olacak vaziyete kadar beslenip büyütülmüş ve boğası olmayan köylüye dağıtılmıştır. Birçok hayvan yemi ekilmiş ve

kış için hayvanlara çok yarayan yeşil silo yemleri hazırlanıp civardaki köylüye verilmiştir (*Atayolu*, 03.11.1954).

Samandağı'nda Dört Yol Turunçgiller İşletmesi'ne bağlı olarak çalışan bir fidanlık da çiftçiye yardım amaçlı kurulmuştur. Bu fidanlık yörenin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak açılmış, yalnız portakal, zeytin, şeftali gibi fidanlar yetiştirilip çiftçiye ucuz bir bedelle verilmiştir (*Atayolu*, 03.11.1954). Bunlarla birlikte il Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından köy ve kasabalarda, seyyar sinema makineleriyle köylü ve çiftçinin bilgi ve görgüsünü arttırmak amacıyla temin edilen zirai ve sağlık konularını kapsayan filmler gösterilmiştir (*Atayolu*, 13.08.1955). 1952 yılında Antakya'da Tarım İşçileri Sendikası kurularak çiftçilerin işçi ihtiyaçlarının giderilmesi amaçlanmıştır (*Atayolu*, 01.04.1952). Aynı zamanda Hatay genelindeki çiftçilere hitap etmek, çiftçilerin her türlü ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla 1957 yılında Hatay Çiftçi Birliği kurulmuştur. Kısa zamanda oldukça fazla üye sayısına ulaşan birlik Hatay'da tarım sektörünün ne derece önemli olduğunu ortaya koymuştur (*Atayolu*, 12.01.1957).

Özellikle pamuk üretimine hız verilen Hatay'da pamuk ekimi 1943 yılında yalnızca 657 hektar iken 1950'de 24.123 hektara, 1951 yılında 40.000 hektara (*Atayolu*, 17.06.1951), 1959 yılında ise 43.000 hektara yükselmiştir (*Atayolu*, 13.06.1959). Üretim miktarı da aynı oranda artış göstermiş, 1943 yılında 280 ton olan pamuk mahsulü 1950'de 24.778 ton olarak gerçekleşmiştir (*Atayolu*, 17.06.1951). Devam eden üretim neticesinde 1952 yılındaki pamuk mahsulü 16.030 ton olmuştur (*Atayolu*, 29.01.1952). 1959 yılı üretim miktarının ise 13.072 ton olduğu görülmüştür (*Atayolu*, 13.06.1959). Pamuk çiftçisinin önemli ihtiyaçlarından birini giderme adına 1950 yılında Adana'nın tanınmış çiftçilerinden Mahmut ağa tarafından Kırıkhan'da bir de çırçır fabrikası kurulmuştur (*Atayolu*, 16.11.1950).

Bununla birlikte 7 Ağustos 1952 tarihinde merkezi Antakya'da olmak üzere, pamuk, iplik ve dokuma, yağ ve sabun sanayii için lüzumlu fabrika ve tesisleri kurmak, ithalat, ihracat, komisyonculuk ve temsilcilik işleriyle uğraşmak amacıyla 25 yıl süre ve 3.000.000 Türk Lirası sermaye ile Akiş Pamuk, İplik, Dokuma ve Yağ Sanayi Anonim Ortaklığı'nın kurulmasına Bakanlar Kurulu kararı ile izin verilmiştir (BCA. 030.18.01.129.60.5). Resmi açılışı 1953 yılında Cumhurbaşkanı

Celal Bayar tarafından gerçekleştirilen bu kuruluşla pamuk ziraatının Hatay genelinde daha verimli hale gelmesi sağlanmıştır (*Atayolu*, 20.04.1953).

3.1.1. Toprak Dağıtımı

Tek Parti Dönemi'nde Hatay'da başlayan topraksız köylüye toprak dağıtım çalışmaları, 1950'li yıllarda da devam etmiştir. Özellikle Amik Gölü'nün kurutulması çalışmaları neticesinde tarıma açılan alanlar köylüye dağıtılmıştır. 31.000 dekarlık bir sahayı işgal eden Amik Gölü'nün bataklık halde bulunan 22.000 hektarlık kısmındaki sular Asi ve Küçük Asi nehirlerine akıtılmak suretiyle bataklık seviyesi 1957 yılında oldukça düşürülmüş ve yeni tarım alanları açılmıştır (*Ayyıldız*, 13.12.1957). 1949 yılında başlayan Amik Gölü çevresindeki köylüyü topraklandırma çalışmaları 1959 yılına kadar yoğun bir şekilde devam etmiştir. Sadece bu tarihler arasında Amik Gölü'nün kurutulmasının ardından tarıma açılan alanlardan 10.085 aileye tarım arazisi dağıtılarak toprak sahibi olmaları sağlanmıştır. İlk olarak dağıtılan topraklar hane başına ortalama olarak 40 dönüm kadar iken, sonraki yıllarda dağıtılan toprak miktarı hane başına 10-20 dönüm arasında değişiklik göstermiştir (Çalışkan, 2003: 111).

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu gereğince DP iktidarının ilk yılı olan 1950'de Hatay genelinde 85.462 dönüm arazi topraksız ailelere dağıtılmıştır. 2.177 ailenin toprak sahibi olduğu o yıl 65 köy bu kanundan istifade etmiştir (İstatistik Genel Müdürlüğü, 1951: 200).

1952 yılında Dört Yol'da kutlanan Toprak Bayramı sırasında dönemin Hatay valisi Rebi Karatekin, Emniyet Müdürü Muhsin Gökçaya, Alay Kumandanı, Toprak Komisyonu Başkanı ve birçok katılımcının hazır bulunduğu törende 168 aileye 184 dönüm toprak dağıtılmıştır (*Atayolu*, 16.06.1952).

1956 yılında Gökçeğöz Köyü'nde 78 aileye 1.700 dönüm toprak dağıtılmıştır. Tapuları teslim etmek için yapılan törene dönemin valisi Celal İzgi ve milletvekili Dr. Mithat Kuseyrioğlu da katılmışlardır (*Ayyıldız*, 30.04.1956).

1958 yılında Nafia Vekili Tefik İleri'nin Hatay'a yaptığı bir ziyaret sırasında da Amik Ovası'nda bulunan 81.000 dönüm arazi topraksız çiftçiye dağıtılmıştır

(Ayyıldız, 09.05.1958). Yine aynı yıl 31 numaralı toprak komisyonunca Hassa kazasının köy ve merkez mahallesi halkından 245 aileye Amik Ovası'ndan 537.200 lira değerinde 5.372 dekar toprak verilmiştir (Ayyıldız, 28.10.1958). Yine Hassa kazasının Arapuşağı, Kazılar ve Kireci köylerindeki 27 topraksız aileye 1.400 dönüm arazi verilmiştir (Ayyıldız, 27.12.1958).

3.1.2. Zararlılarla Mücadele

Tarımsal verimi oldukça düşüren ve ürünlere zarar vererek çiftçinin maddi kayıplar yaşamasına neden olan faktörlerle etkin bir şekilde mücadele etmek amacıyla, il Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından yoğun çalışmalar yürütülmüştür.

1951 yılında Dört Yol ilçesi pamuklarının 525 dekarlık sahasında görülen yeşil kurda karşı Seyhan Mücadele Enstitüsü'nün teknik rehberliği ve Seyhan Ziraat Mücadele Müdürlüğü'nden gönderilen toz serpici aletlerle bu saha tamamen ilaçlanmış ve haşerenin pamuk mahsulüne zarar vermesi engellenmiştir. Aynı yıl pembe kurt ve Earias zararlılarının salgınlaşmaması için önleyici tedbir olarak Hassa ve Kırıkhan ilçelerinde pamuk hasadının ardından 100.550 dekar pamuk tarlasının enkazı, teşkilatın kontrolü ve Bakanlık tarafından istihdam edilen işçiler tarafından temizlenmiş, ilacı Bakanlıkça verilerek Antakya ve Reyhanlı'da 612.000 kilo pamuk tohumluğu ilaçlanmıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 1952: 56).

1952 yılında Dört Yol ve Reyhanlı ilçelerinde ortaya çıkan yeşil kurda karşı yapılan mücadele neticesinde 8.540 dekar pamuk sahası ilaçlanmış, zarar ve ziyanın önüne geçilmiştir. Aynı şekilde Antakya, Altınözü, Hassa, Reyhanlı, Dört Yol ve Samandağı ilçelerinde zuhur eden Karadrinaya karşı 25.350 dekarlık alanda mücadele yapılmış ve hasar önlenmiştir. Pembe kurt bakımından Antakya, Reyhanlı, Dört Yol, Yayladağı, Altınözü, Hassa, İskenderun ve Kırıkhan ilçelerinde 151.950 dekar pamuk tarlasının hasattan sonra enkazı temizlettirilmiş, Reyhanlı'da 1, Antakya'da 3 gazlama odasında ve bir miktar da Mersin fümigatöründe olmak üzere toplam 892.000 kilo pamuk tohumluğu dezenfekte edilmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1952: 56).

Merkez kazası Saçaklı köyü ve civar tarlalarında görülen dikenli kurt zararlısına karşı müdürlük acil tedbirler olarak ekiplerle duruma müdahale edilmiştir

(*Atayolu*, 07.09.1955). Yine aynı yıl Harbiye’de bulunan yenedünya ağaçlarında tahribat yapan karaleke hastalığına karşı Teknik Ziraat Müdürlüğü tarafından ilaçlama çalışmaları başlatılmış ve zararın önüne geçilmiştir (*Atayolu*, 24.10.1955).

Reyhanlı kazasında ekinlere zarar veren yaprak kurdunun etkilediği 8-10 bin dekarlık alan müdürlük ekipleri tarafından derhal ilaçlanmış, İskenderun’a bağlı Arsuz nahiyesinde narenciye ve bilhassa limon ağaçlarında görülen uçkurutan hastalığına karşı mücadeleye girişilmiştir (*Atayolu*, 13.02.1957). Reyhanlı kazasındaki ekinlerde görülen ekin yaprak kurdu zararlısına karşı girişilen mücadele neticesinde 6000 dekar tarım arazisi ilaçlanarak mahsulün zayi olması engellenmiştir (*Ayyıldız*, 25.03.1957). Yine Harbiye bucağının Dursunlu köyü zeytinlerinde görülen zeytin güvesi ile zeytin pamuklu biti haşerelerine karşı başlatılan mücadele de olumlu sonuçlar vermiştir (*Atayolu*, 13.04.1957). Zeytin pamuklu bitinin görüldüğü bir diğer yer olan Yayladağı’nın merkez kazasına ve nahiyelerine bağlı köylerde de bu zararlılara karşı mücadeleye girişilmiştir (*Atayolu*, 20.04.1957). 1957 yılında özellikle Samandağı bahçelerinde görülen Piytomonde adı verilen hastalık mahsulü zarar vermiştir. İl Teknik Ziraat Müdürlüğü ekiplerince 6.000 ağaç ilaçlanarak zararın önüne geçilmeye çalışılmıştır (*Ayyıldız*, 06.08.1957).

Sebze bahçelerinde görülen nazara haşeresine karşı da ekiple mücadele başlatmışlardır. Merkez kazaya bağlı Dalyan köyü ile Samandağı kazasının Mutayran, Cilli, Yukarı Alevişik sebze bahçelerinde görülen bu haşere sebebiyle 380 dekar saha ilaçlanmış ve zararlının herhangi bir tahribat yapmasının önüne geçilmiştir. Pamuk üretimini olumsuz etkileyen pamuk kurtlarıyla da mücadele edilmiştir. Merkez kazasına bağlı Mirmiran ve Saçaklı köyleri pamuklarında pembe ve dikenli kurt, Dört Yol kazasının Erzin nahiyesi pamuklarında da yeşil kurt görülmüş ve mücadele başlatılmıştır. 1.754 dekar pamuk sahası ilaçlanmış ve olumlu sonuçlar elde edilerek üreticinin ciddi bir arar görmesi önlenmiştir (*Ayyıldız*, 13.08.1957).

3.1.3. Taşkın Önleyici Tesisler ve Sulama Çalışmaları

DP döneminde Hatay’da sulu tarımın yapılabilmesi adına önemli çalışmalar yapılmıştır. Zaman zaman çok şiddetli yağışlar alan Hatay’da tarım alanlarına zarar

veren taşkınların önlenbilmesi adına düzeltme ve ıslah çalışmaları da DP iktidarı döneminin önemli faaliyetleri arasındadır. Islah çalışmaları kapsamında bu dönemde taşkın önleyici tesisler, sulama kanalları ve kurutma tesisleri yapılmıştır (Hatay 1973 İl Yıllığı, 1974:220). Bu tesislerden bazıları hakkında aşağıda kısaca bilgi verilmiştir.

3.1.3.1. Aşkarbeyli Taşkın, Rusubat ve Erozyon Kontrol Kuruluşları

Bu tesiste yukarı havzada 1950 ile 1962 yılları arasında 185.110 metre sızdırmalı banket, 2470 adet kuru eşik, 1300 adet harçlı eşik, 205 metre vejetatifiksa, 59 hektar iğne yapraklı, 3 hektar diğer yapraklarla ağaçlandırma, 26.042 metre servis yolu, 58 adet ıslah sekisi ve kontur, 11 adet tersip bendi, 21 adet servis yolu menfezi, 115 metre çevirme hendeği, 42.008 metre taş seki teras, 3 adet meteoroloji istasyonu bulunmaktadır. 10.000.000 lira masrafla yapılan bu tesisten başka aşağı havzada ise denizden Aşkarbeyli köyüne kadar 6 km. uzunluğunda 15 metre taban genişliğinde saniyede 130 m³ kapasiteli bir taşkın kanalı yapılmıştır. Kanalın üzerinde iki tanesi Kızıldere kolunda olmak üzere 4 adet büyük tersip bentleri vardır. 9.626.620 lira bedelle yapılan bu tesis sayesinde İskenderun şehri ve arazileri ile İskenderun liman tesisleri taşkın ve rüsubattan korunmuştur (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:221).

3.1.3.2. Şekere Deresi

İskenderun şehrine inen çakıl ve rüsubata engel olmak amacıyla 1950-1955 yılları arasında bentler inşa edilmiş, 200.000 lira masraf harcanmıştır (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:221).

3.1.3.3. Habib-i Neccar Dereleri Bendi

1951-1955 yılları arasında 50.000 lira sarf edilerek Antakya şehri ve tarım arazileri taşkın ve çakıllardan korunmuştur (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:222).

3.1.3.4. Kavasiye Bendi

1954-1955 yılları arasında Kavasiye köyü arazilerini korumak amacıyla 40.000 lira sarf edilerek yapılmış, bu sayede şehrin önemli tarım arazilerini verimini düşürecek olumsuzluklara karşı tedbir alınmıştır (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:222).

3.1.3.5. Delibekirli Tersip Bendi

Kırıkhan ilçesini ve civarındaki tarım arazilerini rüsuftan korumak amacıyla 1954-1955 yılları arasında 150.000 lira bedelle inşa edilmiştir (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:222).

3.1.3.6. Muratpaşa Taşkın Kanalı

Balıkgölü'nün Gölbaşı ayağı olan Muratpaşa suyu yatağı, kaynağı olan iki göl arasında geniş bir bataklıktan ibaretti. 01.04.1955 ile 01.12.1955 tarihleri arasında eski yatağın doğusunda Amik Gölü'ne kadar boşaltma kanalı açılmış, Balıkgölü'nün batısına set çekilmiştir. 2.100.000 lira bedelle inşa edilen kanal üzerinde 2 adet köprü ve 2 adet de çelik yaya geçidi yapılmıştır (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:223).

3.1.3.7. Curcurun ve Sarısu Taşkın Kanalı

1955 yılının Haziran ayı ile Eylül ayları arasında açılan bu kanal ile iki dere birleştirilerek Muratpaşa kanalına bağlanmıştır. Saniyede 30 m³ kapasiteye sahip olan kanal 300.000 lira bedelle inşa edilmiş ve üzerine de 1 adet betonarme köprü yapılmıştır (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:223).

3.1.3.8. Afrin Taşkın Kanalı

1956 yılının Mayıs ve Haziran aylarında açılan kanal, Amik Gölü'nün büyük bir kısmının kurumasını sağlamıştır. Saniyede 420 m³ kapasitede olup iki tarafı da set

halindedir. 1.200.000 liraya sarf edilen kanal üzerinde 2 adet betonarme köprü, 1 şut ve kapama da yapılmıştır (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:223).

3.1.3.9. Reyhanlı-Asi Kooperatifi Sulama Kanalı

Müteşebbis çiftçiler tarafından 1951-1952 yılları arasında açılan kanal, Asi Nehri'nin Eşrefli yöresinden itibaren Amik Ovası'na doğru 18.000 metre uzunluğunda büyük kapasitede yapılmıştır. 4.000 hektarlık bir araziye sulayacak olan kanal 300.000 liraya mal olmuştur (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:224).

3.1.3.10. Hatay Sulama Kanalı

Hatay Ziraat Müdürlüğü tarafından Hassa'nın Söğüt köyünde yapılan kanal 2620 metre uzunluğunda olup 500 hektar genişliğindeki bağ ve bahçelere yetecek miktarda su verebilme kapasitesine sahiptir (*Ayyıldız*, 04.09.1958).

3.2. Ormanlar ve Madenler

Orman varlığı bakımından özellikle Amanos dağlarında bulunan ağaç çeşitleriyle Hatay önemli orman varlıklarına sahiptir. Hatay il ormanları batıda Akdeniz şeridi, doğu ve güneyde Suriye, kuzeyde ise Osmaniye İşletme Müdürlüğü sınırına dek uzanır. Bölge ormanlarının büyük bir kısmı Akdeniz sahil şeridi ile kısmen ziraat alanları olan Amik Ovası'dır. Bu nedenle iyi niteliklerde doğramalık kereste elde etmek mümkün olmamıştır (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974:248).

Hatay'da ormancılık faaliyetlerine ilişkin kurumsallaşma çalışmaları DP iktidarı öncesine dayanmıştır. 1945 yılında Bedirge Orman Fidanlığı kurularak faaliyete geçmiştir. 47,18 hektarlık bir alana sahip olan bu fidanlık yıllık 10.720.020 adet fidan üretim kapasitesine sahiptir (Ormancılık İstatistik Albümü, 1963: 125). Daha sonra 7 Şubat 1951 yılında kurulan 15. Mersin Orman Başmüdürlüğü'ne bağlı olarak Antakya Orman İşletme Müdürlüğü kurulmuştur (Ormancılık İstatistik Albümü, 1963: 12). Antakya, Arsuz, İskenderun, Kırıkhan, Hassa ve Yayladağı olmak üzere 6 bölge halinde teşkilatlanmıştır (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968:

149). Bunların dışında yerel düzeyde teşkilatlanma çalışmaları da olmuştur. Örneğin 1957 yılında Reyhanlı'da Ormancılık Kooperatifi kurularak ilçede ormancılığı teşvik ve ağaç varlıklarını çoğaltmak amaçlanmıştır (*Atayolu*, 15.05.1957).

1951 yılında 111 hektar orman içi ağaçlama sahasına sahip olan Bedirge ağaçlama sahasında 1959 yılına gelindiğinde bu alan 4.800 hektara yükselmiştir (Ormancılık İstatistik Albümü, 1963: 132). Orman dışı ağaçlama sahalarına bakıldığında ise 1950 yılında 12 hektar, 1951'de 85, 1952'de 25, 1953'te 114, 1954'te 165, 1958'de ise 27 hektarlık alanın ağaçlandırıldığı görülmüştür (Ormancılık İstatistik Albümü, 1963: 133). Yine 1959 yılında Avaklı ile Bedirge arasındaki 3.000 hektarlık dağlık araziye dikilen 10.000 çam fidanı ile çıplak olan bu bölge de ağaçlandırılmıştır (*Atayolu*, 20.03.1959).

Maden türü bakımından diğer illere oranla daha zengin sayılan Hatay'da krom, demir, bakır, kurşun gibi madenlerden başka, amyant, manganez, manyezit, antıman, alüminyum, barit, çinko, altın, zımpara cıva, sodyum, potasyum ve fosfor tuzları ile taş kömürü gibi az bulunur madenler de çıkarılmaktadır. Maden türleri çeşitliliğine rağmen maden üretimi aynı derecede gelişmemiştir. Bunun en önemli nedeni ise işletmelerin yeteri kadar ekonomik olmayışlarıdır. En çok üretilen madenlerin başında gelen kromu, sırasıyla demir, bakır ve kurşun izlemektedir (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 152). Var olan maden rezervlerinin yanında DP döneminde yeni maden rezervlerine de rastlanmıştır. 1952 yılında Hassa'nın Aktepe bucağına bağlı Bozat mevkiinde zengin miktarda krom madeni bulunmuştur. Oldukça geniş bir alana yayılan madenin işletilmesi için kısa sürede çalışmalar başlatılmıştır (*Atayolu*, 13.12.1952)

Madenciler tarafından üretilen maden miktarları tam olarak bilinemediği için ilin genel üretim durumu da kesin olarak tespit edilememiştir (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 154). Bununla birlikte DP iktidarı döneminde ihraç edilen krom miktarları hakkında bilgi verilecek olursa:

1950 yılında 7.380 ton, 1951'de 18.112, 1952'de 11.450, 1953'te 16.256, 1954'te 8.287, 1955'te 14.395, 1956'da 20.640, 1957'de 17.295, 1958'de 23.287, 1959'da 13.640 ve 1960'da 14.650 ton krom ihraç edilmiştir. Demirin o dönem itibarıyla ihraç oranı düşük olup 1957 yılında 4.000 ton, 1959 yılında da 8.000 ton demir ihraç edilmiştir (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 154).

Bunların dışında DP iktidarında madencilikle ilgili yaşanan önemli gelişmelerden biri de petrol arama faaliyetlerine ilişkin yapılan sondaj çalışmalarıdır. Her ne kadar müspet neticeler elde edilemese de sondaj çalışmaları dönemin önemli faaliyetlerinden sayılabilir. Örneğin 1950 yılında İskenderun'un Çengen bölgesinde Maden Tetkik ve Arama ekiplerince yapılan sondaj çalışmaları bir hayli ümit verici olmuşsa da ilerleyen süreçte herhangi bir olumlu netice alınamamıştır (*Atayolu*, 28.12.1950). Yine 1952 yılında Samandağı'na bağlı Hüseyinli köyü mevkiinde Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'ne bağlı ekipler sondaj çalışmalarına başlamak üzere girişimde bulunmuşlardır. Aynı mevkide 1910 yılında yabancı bir firma tarafından yapılan sondajda petrol damarlarına rastlanması üzerine, bölgede tekrar sondaj çalışmaları yapılmış ancak müspet sonuçlar alınamamıştır (*Atayolu*, 16.02.1952). Bu girişimlerden biri de 1956 yılında İskenderun'un Arsuz nahiyesinde yapılan sondaj çalışmalarıdır. Gilliland Oil Corporation S.A. adlı bir şirket marifetiyle gerçekleştirilen sondaj çalışmaları en umut verici girişimlerden biri olmuştur. Şirketin Türkiye temsilcisi Celalettin Derviş Bükey adındaki sorumlu, şirketin bölgeye gönderdiği uzmanların yaptıkları tetkiklerde petrole rastlandığı, yapılacak sondaj çalışmalarından olumlu neticeler elde edeceklerini umduklarını belirtmiş, bu durumun hem Hatay ekonomisine hem de Türkiye ekonomisine yapacağı katkıya dikkat çekmiştir. O dönemde petrol için Türkiye hükümetinin günlük 140.000 dolar ödediği bir ülkede, petrol arama faaliyetlerinin ne derece önemli olduğu daha iyi anlaşılabilir (*Atayolu*, 25.07.1956). Türkiye'de yabancı sermaye eliyle açılan ilk sondaj tesisi olan bu yerin açılışına, şirketin Türkiye temsilcisi Celalettin Derviş Bükey'in daveti üzerine Başbakan Adnan Menderes de katılmıştır (BCA. 030.01.20.115.8).

Aynı zamanda DP iktidarının gerçekleştirmeye çalıştığı projelerden biri de İskenderun'a bir petrol rafinerisi kurma girişimidir. Batman'da bulunan rafinerinin haricinde rafineri tesisinin bulunmaması nedeniyle, artan ihtiyacı karşılamak amacıyla İskenderun, İzmit ve İstanbul'da da birer rafineri tesisi kurulması düşünülmüş, ancak bu girişim o dönemde gerçekleştirilememiştir (*Atayolu*, 22.12.1955). DP iktidarında yarım kalan en önemli projelerden bir tanesi de İran'ın Kum şehrinde üretilen petrolün boru hatları aracılığıyla İskenderun Limanı'na aktarılmasını öngören projedir. 500.000.000 dolara mal olacak bu projeye senelik 20-30 milyon ton kapasitede petrolün İskenderun'a akıtılması öngörülmüş,

başlangıçta Türkiye'nin bu projeden %23-25 daha sonra ise %50 kar elde etmesi düşünülmüştür. 14 bin Türk işçiye istihdam alanı açılmasının da mümkün olacağı proje Hatay ve Türkiye ekonomisi açısından oldukça ümit verici bir gelişme olmuştur (*Ayyıldız*, 05.11.1957). Her ne kadar imza aşamasına gelinmiş ve karşılıklı imzalar atılmış olmasına rağmen projenin, DP iktidarı döneminde ve sonrasında hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır (*Ayyıldız*, 29.10.1958).

3.3.Sanayi ve Ticaret

Coğrafi şartları gereği ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalı olan Hatay'ın endüstriyel gelişimi, DP iktidarında gözle görülür bir ivme kazanmıştır. Sanayi hammaddesi olan pamuk tarımının kısa sürede gelişmesiyle birlikte sermaye akımı hız kazanmış, Antakya'da daha önce de bahsetmiş olduğumuz bir iplik-dokuma fabrikası ile çok sayıda çırçır, yağ ve sabun fabrikaları kurularak Hatay ekonomisine canlılık kazandırılmıştır (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 121). DP iktidarına kadar olan dönemde sanayi kuruluşları bakımından pek ileri seviyede olmayan İskenderun'da da önemli adımlar atılmıştır. Türkiye'ye katıldığı yıl olan 1939'da sadece 1 yağ fabrikası bulunan kentte 1952 ve 1957 yıllarında olmak üzere 2 adet iplik dokuma fabrikası, 1954 yılında da İskenderun Gübre Fabrikası Süper Fosfat Tesisleri kurulmuştur (Mursaloğlu ve diğ., 2003:61). Senede 100.000 ton gübre üretmek üzere kurulan Gübre Fabrikası % 51 Amerikan, % 49 yerli sermaye ile kurulmuştur (*Atayolu*,16.12.1952). 24 Nisan 1954 yılında dönemin cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da katılımıyla fabrika açılarak üretime başlamıştır (*Atayolu*, 26.04.1954). Yine 1952 yılında Ağır Bakım ve Tamir Fabrikası kurularak orduda kullanılan her cins ateşli silahlar ile motorlu vasıtaların tamir ve bakımının yapılması sağlanmıştır (*Atayolu*, 13.11.1952). 1955 yılından sonra da kentte faaliyet gösteren küçük sanayi kuruluşlarının sayısı giderek artmıştır. Bunlar daha çok yedek parça, inşaat malzemesi, kamyon damperi, plastik örtü gibi dallarda toplanmışlardır (Kireççi, 1996: 128). 1951 yılında il genelinde yapılan sanayi ve işyeri sayımında 3.000 kadar işyeri tespit edilmiştir (*Atayolu*, 14.06.1951).

İlin ekonomik gelişimine yönelik atılan önemli adımlardan biri de 1957 yılında Serbest Bölge'nin İskenderun Limanı'nda kurulmasıdır. 11.10.1956 tarihli ve 4/8160 sayılı kararname ile kurulan İskenderun Serbest Bölgesi, 15.05.1957 tarihinde

işletmeye açılmıştır (*Atayolu*, 18.05.1957). İlin ticari canlılığının artmasına büyük katkı sağlayan bu kararın alınmasında, İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası'nın da öncü bir rolü olmuştur (Kireççi, 1996: 109).

3.3.1. Ticari Kuruluşlar

3.3.1.1. Antakya Ticaret ve Sanayi Odası

12.04.1939 tarihinde kurulan bu kuruluş 08.03.1950 tarihinde kabul edilen 5590 sayılı kanuna tabi olmuştur (1972 Hatay İl Yıllığı, 1973: 209). Kurulduğu dönemde Kurşunlu Han adı verilen bir yerde 10 kişilik oda meclisi ve 7 kişilik personeli ile hizmet veren kurumun, Yayladağı, Reyhanlı ve Samandağı'da da temsilcilikleri vardı (Nakip, 2012: 304). Mesleki ahlak ve birliği korumak, ticaretin genel menfaatlere uygun şekilde gelişmesine çalışmak ve diğer mesleki hizmetleri görmek amacıyla kurulan oda DP döneminde de etkinliğini sürdürmüştür (1967 Hatay İl Yıllığı, 1968: 127).

Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Ticaret Sicili Müdürlüğü verilerine göre bu dönemde ATSO'ya kayıtlı olan şirketlerin bilgileri şu şekildedir:

Tablo-5: DP Hükümetleri Döneminde ATSO'ya Kaydolan Şirketler

Şahıs/Şirket Ünvanı	Kuruluş Çeşidi	Oda Kayıt Tarihi
Ferit ZİROĞLU	Şahıs Şirketi	06.02.1950
Alaaddin MISTIKOĞLU	Şahıs Şirketi	15.05.1951
Şakir ÖĞRETEN	Şahıs Şirketi	18.05.1955
M. Fehmi ÇANKAYA	Şahıs Şirketi	05.03.1952
Reşit YÜKSEL	Şahıs Şirketi	12.02.1953
Şefik AYDINLI	Şahıs Şirketi	30.03.1953
Rıfat DEVİREN	Şahıs Şirketi	13.07.1953
Salih ÇOLAKOĞLU	Şahıs Şirketi	27.08.1953
Bülent HALEFOĞLU	Şahıs Şirketi	18.03.1954
Türkiye İş Bankası Antakya Şubesi	Anonim Şirket	05.04.1954

Salih BAĞDADIÖĞLU	Şahıs	12.05.1954
Türkiye Halk Bankası Antakya Şubesi	Şirketi	28.04.1954
Mehmet SEÇKİN	Anonim Şirket	19.07.1954
Reşat ÖZCAN Öz Ticaret	Şahıs	21.07.1954
Saadet CİVELEK	Şirketi	29.07.1954
Yusuf RENDE Renak Uluslararası Nakliyat	Şahıs	20.08.1954
Mehmet Dursun KARABİBER	Şirketi	11.09.1954
Durmuş DURMUŞ	Şahıs	13.10.1954
Nafi ÇOLAKOĞLU	Şirketi	05.11.1954
Salim OFLAZOĞLU	Şahıs	14.12.1954
Antakya Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi	Şirketi	16.12.1954
Ali SÜRMEĒİ	Esnaf ve Kefalet Kooperatifi	27.12.1954
Abdullah KAMBUROĞLU	Şahıs	14.04.1955
Ali ÖZDEMİR	Şirketi	07.06.1955
Asaf SEVİM	Şahıs	27.06.1955
Cemil SOLAK	Şirketi	06.07.1955
Sait GÜZEL	Şahıs	04.08.1955
Tacettin Önder ÖKTEN	Şirketi	26.08.1955
Mehmet KERİMOĞLU	Şahıs	12.12.1955
Hamit İŞLEKDEMİR	Şirketi	16.12.1955
Ali ÇAĞLAR	Şahıs	23.12.1955
Mehmet SAYAR	Şirketi	30.01.1956
Rasim GALİ	Şahıs	13.03.1956
Hüseyin ÖZBUĞDAY Un Çırçır ve Prese Fabrikaları	Şirketi	11.04.1956
Naim TAHHAN	Şahıs	20.06.1956
Garanti Kolektif Şirketi	Şirketi	26.06.1956
Zeki ARSLAN	Kolektif Şirket	06.07.1956
Mehmet NOHUT	Şahıs	11.07.1956
Sümerbank Alım Satım Müessesesi Antakya Şubesi	Şirketi	05.11.1956
	Diğer	

Mahmut BAYRAMOĞLU	Şahıs	10.01.1957
Mehmet TURKAY	Şirketi Şahıs	29.01.1957
Hasan NOHUT	Şirketi Şahıs	16.04.1957
Durmuş BALIKÇI	Şirketi Şahıs	25.06.1957
Dehnioglu Ticaret Nakliyat ve Sanayi	Şirketi Şahıs	27.06.1957
Ali MANSUROĞLU	Şirketi Şahıs	28.06.1957
Mustafa Nizamettin MİMAROĞLU	Şirketi Şahıs	18.07.1957
Memduh ÖZKAYA Öz Elektrik Antre İç ve Dış Ticaret	Şirketi Şahıs	29.08.1957
Fahrettin BARUTÇU Ticaret	Şirketi Şahıs	19.08.1957
Ahmet BAKIR Ticaret	Şirketi Şahıs	07.04.1957
Hüsamettin KİMYONOK	Şirketi Şahıs	09.05.1958
Rende Kolektif Şirketi	Kolektif Şirket	28.08.1958
Süleyman YUNUSOĞLU	Şahıs Şirketi	16.10.1958
Züheyir ASKER	Şahıs Şirketi	09.01.1959
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Samandağ Şubesi	Anonim Şirket	14.09.1953
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Altınözü Şubesi	Anonim Şirket	17.10.1953
Mehmet Ali BARUTÇU	Şahıs Şirketi	28.03.1959
Vecih ÖZKAYA	Şahıs Şirketi	21.04.1959
Şefik BAĞDADİOĞLU Kurtuluş Torna Atölyesi	Şahıs Şirketi	10.08.1959
Hikmet ÇANKAYA	Şahıs Şirketi	14.05.1959
Mehmet ZATEROĞLU	Şahıs Şirketi	07.12.1959
Mehmet ESMERGİL Ticaret	Şahıs Şirketi	22.01.1060
Hasan ZORLU	Şahıs Şirketi	27.02.1960
Hüseyin BAKIR Pres Ba Ticaret ve Sanayi	Şahıs Şirketi	26.03.1960
Mehmet KARAFAKI Ticarethanesi	Şahıs Şirketi	28.03.1960
Halit EMİRLEROĞLU	Şahıs Şirketi	04.05.1960
Zirai Donatım Kurumu Ajans Şefliği	Diğer	18.04.1960
Sınırlı Sorumlu 70 Numaralı Çukurova Pamuk Yer Fıstığı ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifi	Tarım Satış Kooperatifi	28.04.1960
Bekir Şafak Sevser Ticarethanesi	Şahıs Şirketi	16.05.1960
Seyfettin ŞENER	Şahıs	23.05.1960

İbrahim BURÇ	Şirketi Şahıs	23.05.1960
Kemal KAVLAK	Şirketi Şahıs	25.05.1960
Bülent KUNT Tuhafiye Mağazası	Şirketi Şahıs	26.05.1960
Naci ŞENER	Şirketi Şahıs	25.05.1960
	Şirketi	

Kaynak: Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret Sicili Müdürlüğü Arşivi

Tablodan da anlaşılacağı üzere 1950 ile 1960 yılları arasında Antakya Ticaret ve Sanayi Odası'na 64 şahıs şirketi, 4 anonim şirket, 1 esnaf ve kefalet kooperatifi, 1 tarım satış kooperatifi, 2 kolektif şirket ve 2 de diğer türde olmak üzere 74 yeni şirket kayıt yaptırırken 30 şirket de çeşitli nedenlerden dolayı üyelikten çıkmıştır.

3.3.1.2. Finans Kuruluşları

DP iktidarında Hatay genelinde mevcut olan banka şubelerine, 1950-1960 yılları arasında ihtiyaca binaen yenileri eklenmiştir. 1950 yılından itibaren ilin ticari, sınai ve zirai hayatının canlanması ile birlikte, mevcut banka şubelerinin binaları yenilenmiş, yeni banka şubeleri de açılmıştır.

1952 yılında İskenderun'a İş Bankası'nın yeni bir şubesi açılarak mevcut olan şubeye bir yenisi eklenmiştir (*Atayolu*, 23.07.1957). Yine 1952 yılında Antakya'da Osmanlı Bankası bir şube açarak hizmete başlamıştır (Nakip, 2012: 237). Ziraat Bankası'nın 1953 yılında Samandağı'na açtığı bir şubeyle ilçenin önemli bir ihtiyacı giderilmiştir (*Atayolu*, 14.09.1953). İş Bankası'nın Antakya'daki ilk şubesi 17 Mart 1954 tarihinde, Antakya Şehir Kulübü binasının alt katında Vali Celal İzgi'nin de katıldığı bir törenle hizmete açılmıştır (*Atayolu*, 18.03.1954). İş Bankası'nın açılışının ardından aynı yıl Halk Bankası da Antakya'da bir şube açmıştır. Kurtuluş Caddesi'nde açılan banka 25 Nisan günü hizmete girmiştir (*Atayolu*, 26.04.1954).

İnşaat çalışmalarında sağladığı kredilerle hizmet sunan Türkiye Emlak Kredi Bankası, İskenderun'da 1954 yılında şube açarak ilin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmuştur (*Körfez*, 17.04.1954). Açılan bu bankayla birlikte İskenderun'daki banka şubelerinin sayısı 9'a yükselmiştir.

3.3.2. Enerji Yatırımları

Enerji üretim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılan çalışmalarla DP iktidarında, Hatay'ın enerji sorunu önemli ölçüde halledilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar ilin coğrafyası hidroelektrik üretim potansiyeli açısından yeterli seviyede olmasa da, var olan kaynakların kullanılması noktasında verimli çalışmalar yapılmıştır.

Hatay'da elektrik enerjisi ilk olarak 1929 yılında Antakya ve İskenderun'da bulunan dizel santralleriyle üretilmiştir. Antakya'da monte edilen dizel motorları kısa bir süre sonra devreden çıkmış, Antakya Belediyesi tarafından yeni motorlar satın alınarak monte edilmiştir. Aradan geçen uzun yılların ardından dizel santralleri Hatay'ın elektrik ihtiyacını karşılayamaz olmuş ve nihayet DP dönemine gelindiğinde, hidroelektrik üretim potansiyeline sahip yerlerden enerji elde etme yoluna gidilmiştir (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974: 212).

Hatay ilk hidroelektrik tesisine 1953 yılında Batıayaz'da kurulan hidroelektrik santrali ile kavuşmuştur. Hatay'ın önemli turizm noktalarından biri olan Batıayaz yaylasında 30.000 lira masrafla kurulan bu santral için Almanya'dan tesisat getirilmiş ve ilk denemelerin ardından alınan olumlu sonuçlarla birlikte devamlı surette elektrik verilmeye başlanmıştır (*Atayolu*, 07.04.1953).

Bununla birlikte Harbiye'de bulunan Defne Hidroelektrik Santrali projesi, dönemin dikkate değer bir diğer enerji yatırımlarından biridir. İlin enerji ihtiyacını önemli ölçüde karşılayan santralin yapımına 1950 yılında başlanmıştır (*Atayolu*, 13.06.1950). 1952 yılında olumsuz hava şartları nedeniyle çalışmalar bir süre durdurulsa da, havaların düzelmesinin ardından yeniden başlamıştır (*Atayolu*, 15.03.1952). Yapımı yaklaşık 3 yıl süren Defne Hidroelektrik Santrali'nden ilk olarak 1953 yılında deneme amaçlı olarak elektrik verilmiştir. 110 volt üzerinden verilen elektrik olumlu sonuçlar vermiştir (*Atayolu*, 27.10.1953). Resmi açılışı 25 Nisan 1954 tarihinde gerçekleştirilen santralin açılışına Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da katılması öngörülmüş ancak şehre geç gelmesi nedeniyle törende bulunamamıştır. Dönemin Hatay Valisi Celal İzgi, Antakya Belediye Başkanı Şekip İnal ve kalabalık bir halk topluluğu huzurunda gerçekleştirilen açılışın ardından tesis elektrik üretimine resmen başlamıştır. Hatay'ın ekonomik hayatına da olumlu

etkilerinin olacağı düşünölen tesisin açılışıyla, DP iktidarında il önemli bir yatırıma kavuşmuştur. (*Atayolu*, 26.04.1954).

Tesisin kurumsallaşması, daha planlı ve programlı bir işleyişin sağlanması amacıyla santral bünyesinde bir birlik oluşturulmuştur. Başkanlığını Abdülkerim Çiçin'in yaptığı birlik, yıl sonlarında toplanarak o yıl içinde üretilen elektrik miktarını belirlemiş, elde edilen ekonomik geliri ortaya çıkararak bunu diğer ortak belediyeler arasında paylaşmıştır. Açıldığı yıl olan 1954 yılında santralden 5.621.113 kilovat elektrik enerjisi elde edilmiştir. Bu miktar 1955'te 8.067.755 kilovata, 1956 yılında ise 10.632.270 kilovata yükselmiştir. Aynı zamanda 1956 yılında elektrik satışından elde edilen kârdan İskenderun Belediyesi'ne 35.660 lira, Antakya'ya 33.431 lira, Kırıkhan'a 2.228 lira, Belen'e 1.485 lira ve Harbiye'ye 2.485 lira verilmiştir. Santralin 1956 yılı toplam cirosu ise 873.881.92 lira olarak hesaplanmıştır (*Atayolu*, 20.05.1957).

İlin elektrik enerjisi ihtiyacını giderme noktasında atılan bir diğer adım da, Adana Seyhan Hidroelektrik Santrali'nden Hatay'a enerji nakledilmesi projesidir. Çukurova Elektrik Türk Anonim Ortaklığı ile Defne Hidroelektrik Birliği arasında varılan anlaşma çerçevesinde, Seyhan'dan Hatay'a devamlı olarak 7.000 kilovat enerji nakledilmesi kararlaştırılmıştır. 9.600.000 liraya mal olan hattın Adana'dan Ceyhan'a kadar olan kısmının masrafı Çukurova Elektrik Türk Anonim Ortaklığı tarafından, Ceyhan'dan İskenderun'a kadar olan kısmı da Defne Hidroelektrik Birliği tarafından karşılanmıştır. Bu amaçla Defne Hidroelektrik Birliğine bağlı ortak belediyeler tarafından proje için 4.700.000 lira ödeme yapılmıştır. Projeye birlikte Hatay, Defne Hidroelektrik tesisinin de üretim miktarı eklendiğinde 8.500 kilovatlık bir enerjiye kavuşmuştur (*Atayolu*, 13.02.1957).

Bu enerji yatırımları sayesinde Hatay'ın ekonomik, sosyal ve ticari yaşantısında olumlu yönde gelişmeler yaşanmış, Adana ve Ceyhan'da işlenen pamuklar bundan böyle Hatay'da kurulan çırçır fabrikalarında işlenmeye başlanmıştır. Bu gelişmeler Hatay'daki elektrik ihtiyacını beklenenin üzerinde artırmış ve DP iktidarının sona ermesinin ardından ilde tekrardan bir enerji sıkıntısı baş göstermiştir (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974: 213).

Bunun yanında yol, su ve elektrik konularında DP iktidarında yapılan çalışmalar ile ilgili olarak genel bir bilgi verilecek olursa; 1950 ile 1955 yılları

arasında il genelinde 13 köye yol yapılmış, 5 köy içme suyuna kavuşmuş, 2 köye de elektrik götürülmüştür. 1955-1960 yılları arasındaysa 32 köy yola kavuşmuş, 53 köye içme suyu şebekesi ulaştırılmış, 1 köye de elektrik götürülmüştür (1973 Hatay İl Yıllığı, 1974: 293).

3.3.3. Bölgenin Dünyaya Açılan Kapısı İskenderun Limanı

Ortadoğu ve Akdeniz hinterlandı içerisinde sayılı limanlardan biri olan İskenderun Limanı'nın bölge için olduğu kadar, Hatay için de çok büyük bir önemi vardır. Çukurova ve İç Anadolu bölgeleri dışında Ortadoğu ülkelerine de hitap eden ve bu anlamda bölgenin ticari nabzının attığı limanın temelleri 1927 yılında atılmıştır (Kireççi, 1996: 92). DP iktidarında limanın kapasitesinin geliştirilmesi ve gelirinin artırılması yönünde adımlar atılmıştır.

1950 yılında limana yeni tesislerin inşası ve var olanların geliştirilmesi amacıyla Marshall Planı çerçevesinde 12.500.000 dolarlık bir bütçe tahsis edilmiştir (*Atayolu*, 16.09.1950). Bütçenin ayrılmasıyla birlikte yapılan en önemli yatırımlardan biri 1954 yılında yeni silo ve konveyör tesislerinin devreye girmesidir (Kireççi, 1996: 92). 1956 yılı liman için büyük yatırımların yapıldığı bir yıl olmuştur. İthalat ihracat potansiyelini yükseltme amacıyla 10.000.000 lira masrafla otomatik bant taşıma tesisleri açılmış, bilhassa buğday ve maden kömürü yükleme ve boşaltma kapasitesi artırılmıştır (*Ayyıldız*, 02.03.1956). Yine aynı yıl içerisinde 7.759.000 lira masrafla yapılan liman genişletme ve takviye çalışmaları sayesinde 7 büyük geminin aynı anda yanaşıp yük alıp vermesi mümkün hale getirilmiş, bu sayede limanda tıkanıklık ve bekleme tamamen ortadan kaldırılarak ticari hayat canlandırılmıştır. Aynı şekilde eklenen yeni alanlar sayesinde maden sahası 400.000 ton, kömür sahası da 100.000 ton stok yapabilecek kapasiteye çıkarılmıştır. Bu sayede liman senede 1.000.000 ton maden ihracı yapabilecek duruma getirilmiştir (*Ayyıldız*, 27.09.1956).

Bazı yıllar itibariyle limandaki ithalat ihracat hareketliliğini aşağıdaki tabloda görmek mümkündür:

Tablo-6: 1950-1955 Yıllarında İskenderun Limanı'ndan Yapılan İthalat İhracat

YILLAR	İTHALAT (Ton)	İHRACAT (Ton)
1950	194.968	227.190
1951	281.209	282.593
1952	520.103	405.721
1953	630.339	544.219
1954	724.903	420.872
1955	847.326	561.264

Kaynak: BCA. 030.01.113.714.6

Tabloda görüldüğü üzere; limanın ticaret hacminde yıldan yıla artış olmuş, bu durumun oluşmasında limanın fiziki kapasitesinin arttırılmasına yönelik yapılan çalışmaların etkisi önemli bir rol oynamıştır. 1956 yılı içerisinde İskenderun Limanı'na muhtelif ülkelere ait 600 geminin geldiği göz önünde bulundurulursa, yapılan çalışmaların karşılığının alındığı daha iyi anlaşılmaktadır (*Hatay Postası*, 16.02.1957).

3.4. Turizm Faaliyetleri

Türkiye'nin en güney ucunda bulunan, zengin doğal ve tarihi varlıklarıyla Hatay, turizm potansiyeli açısından oldukça avantajlı bir konumda bulunmaktadır. Var olan bu turizm potansiyelinin kullanılması amacıyla yapılan çalışmalarla Hatay'da turizm konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Turizmin geliştirilmesi noktasında atılan adımlardan ilki 1950 yılında Hatay Turizm Derneği'nin kurulması olmuştur. Hatay'da turizmin her bakımdan geliştirilmesi ve halk tarafından bu konunun benimsenmesi amacıyla kurulan dernek, yaptığı faaliyetlerle ilin gelişimine katkılarda bulunmuştur. Kurucuları arasında avukat Mesut Fani Bilgili, fabrikatör İhsan Akşehirli, Samandağ Belediye Başkanı Zeynelabidin Cilli, Halkevi başkanı Şükrü Balcı, Turizm Oteli sahibi Dürrü Karman, çiftçi Kadri Mursaloğlu önemli isimlerin bulunduğu derneğin başkanlığını Mesut Fani Bilgili yapmıştır (*Atayolu*, 29.07.1950). İl içinde Hatay'da yaşayanlara yönelik olarak turistik geziler de düzenleyen dernek, bu gezilerin ilkinin 1955 yılında

düzenlemiştir. Samandağ, Mağaracık, Çevlik güzergâhında düzenlenen bu gezi oldukça büyük rağbet görmüştür (*Atayolu*, 21.06.1955) Bu gelişmenin ardından yapılan çalışmalardan biri de 1955 yılında İskenderun'a bir turizm bürosu açılması olmuştur. Basın ve Yayın Turizm Genel Müdürlüğü tarafından İstanbul ve İzmir'den sonra üçüncü olarak Hatay'da da bir turizm bürosu kurularak, ilin turizm endüstrisinin gelişmesine ve turist hareketliliğinin artırılmasına katkıda bulunulmuştur (*Atayolu*, 29.11.1955).

Aynı şekilde ilin önemli turistik yerlerinden biri olan Batıyaz köyünde yaylacılığı ve turizmi geliştirmek ve otel, gazino, sinema vb. turistik tesisler inşa etmek amacıyla 1956 yılında merkezi Antakya'da olan Batıyaz Turizm Anonim Şirketi kurulmuştur. 100.000 lira sermaye ile kurulmuş olan şirket dönemin önemli turizm yatırımlarından biri olmuştur (BCA. 030.18.01.02.143.43.2).

DP döneminde Hatay'da oldukça büyük orandan bir turistik hareketlilik olduğu görülmektedir. Yapılan yatırımların ardından Hatay'a yerli ve yabancı çok sayıda turist gelmiş, bu sayede Hatay'ın ekonomisi de canlanmıştır. Gelen yabancı turist sayılarına bakılacak olursa; 1954 yılında 7.672, 1955 yılında 6.940, 1956 yılında 10.390, 1957 yılında 8.487, 1958 yılında da 4.382 yabancı turist Hatay'ı ziyaret etmiştir (Turizm İstatistikleri 1953-1958, 1959: 3). 4.794 yabancı turist ziyaret ettiği 1959 yılının ardından DP iktidarının son yılında ise 2.720 yabancı turist Hatay'a gelmiştir (Turizm İstatistikleri 1954-1963, 1964: 7).

Yaşanan bu turist hareketliliğinin ardından mevcut otellerin kapasitesi yetersiz olunca, yeni oteller inşa edilerek konaklama sıkıntısı giderilmeye çalışılmıştır. Hatay'ın en güzide turistik yerlerinden biri olan Batıyaz yaylasına inşa edilen Dağ Oteli, bu eksikliği giderme adına atılan önemli adımlardan biridir (*Atayolu*, 05.06.1951). Ülke içinden olduğu kadar civar ülkelerden de ziyaretçinin uğradığı bu yaylanın yolları 1952 yılında 20.000 lira masrafla yeniden yapılmıştır (*Atayolu*, 22.07.1952). Yine 1952 yılında Hatay'ın bir başka yayla yeri olan Atik yaylasına inşa edilen otel sayesinde, burası da turizme kazandırılarak ilin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunulmuştur (*Atayolu*, 14.03.1952). Aynı yıl içinde açılan bir diğer otel de Antakya'da, Jorj Karayusuf adındaki işletmecinin açtığı Şehir Palas Oteli'dir (*Atayolu*, 19.09.1952).

1956 yılında Belen Belediyesi tarafından yaptırılarak kiraya verilen Belen Turizm Oteli, dönemin turizm konusunda yapılan yatırımlarından bir diğeridir (*Ayyıldız*, 05.05.1956). Aynı yıl içinde açılan Saray Palas Oteli, modern ve konforlu yapısıyla turistlerin konaklama konusunda yaşadıkları sıkıntıyı ortadan kaldıracak nitelikte yapılmıştır (*Ayyıldız*, 28.06.1956).

Turizm bahsinde anılması gereken bir diğer husus da Hatay'ın turistik yerlerinin tanıtılmasına yönelik olarak, Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü tarafından finanse edilen film ve fotoğraf çekimi çalışmasıdır. İskenderun Turizm Bürosu şefi Tahsin Karacabey ve İstanbul Turizm Bürosu memurlarından Ruknettin Ulutuğ refakatinde Alman film operatörlerinden Ditor Sohamoni ve Eberhard Voigt 1957 yılında Antakya'ya gelerek Arkeoloji Müzesi'nde, St. Pierre Kilisesi'nde ve şehrin bazı kısımlarında film ve fotoğraf çekmişlerdir. Film yapımcıları İskenderun, Samandağ, Reyhanlı, Arsuz ve Payas gibi yerlerde tarihi eserleri, doğal güzellikleri ve gerek devlet tarafından, gerekse özel sektör tarafından yapılan eser ve tesisleri siyah film ve renkli fotoğraflarla çekerek Hatay'ın turizme kazandırılması noktasında önemli bir çalışmaya imza atmışlardır (*Atayolu*, 20.04.1957).

SONUÇ

Türkiye çok partili sisteme geçişle birlikte temsil kabiliyeti daha geniş olan bir meclis yapısına kavuşmuştur. Bu geniş temsil olanağına sahip olan meclis yapısı içinde 1950'den itibaren çoğunluğu ve iktidarı elinde bulunduran DP, uygulamış olduğu sosyal ve ekonomik politikalarla Türkiye'yi çok kısa bir zaman zarfında hızlı büyüme imkânına ulaştırmıştır. Türkiye'de cereyan eden bu gelişme pariteleri, diğer illerde olduğu gibi Hatay'da da hissedilmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Hatay'da sosyal, kültürel ve ekonomik alanda önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak DP döneminde yaşanan gelişmeler eskiyle mukayese edilemeyecek kadar bariz bir farklılık yaratmıştır. DP dönemindeki çalışmalar neticesinde Hatay'ın, kalkınma ve gelişme endekslerinde gözle görülür bir ilerleme kaydedilmiştir.

Hatay, denize kıyısının bulunması ve verimli tarım arazilerine sahip olması hasebiyle hem ticari hem de tarımsal potansiyeli yüksek olan bir ildir. Ayrıca Suriye'ye açılan iki gümrük kapısının varlığı da vilayetin ticari canlılığına ivme kazandıran faktör olmuştur. Tüm bu kalkınma potansiyeline bir de DP yatırımları eklenince, il genelinde halkın yaşam standartları yükselişe geçmiştir.

DP iktidarı döneminde Hatay'ın verimli topraklarının sulanması için birtakım projeler hazırlanmış ve bunlar hayata geçirilmiştir. Tarımsal üretime zarar veren unsurlarla mücadeleye büyük önem verilerek, hem ürün kalitesi hem de miktarı artırılmıştır. Tarımda modern tekniklerin kullanılması ve Amik Gölü'nün planlı bir şekilde kurutulup tarıma açılmasıyla da tarımsal üretimde ciddi bir artış sağlanmıştır.

Söz konusu dönemde bölgeye sanayileşme konusunda çok önemli yatırımlar yapılmıştır. Devlet-vatandaş işbirliğiyle tekstil, elektrik ve maden sanayi tesisleri kurulmuştur. Bahsedilen dönemde tarımsal verimliliği arttırmak amacıyla İskenderun'da kurulmuş olan *Süper Fosfat Tesisleri* faaliyetlerine halen devam etmektedir. Ayrıca bölgenin âdeta dünyaya açılan kapısı durumundaki İskenderun Limanı'nın kapasitesi arttırılmıştır. Böylece ilin ticari hacmi genişletilmiştir.

DP döneminde Türkiye'de esen liberal havanın etkisiyle, Hatay'da da birçok sivil toplum örgütü kurulmuştur. Sosyal hayatın vazgeçilmez unsurlarından olan bu kuruluşlar Hatay'da çeşitli sosyal sorumluluk projeleri gerçekleştirmişlerdir. Yaptıkları faaliyetlerle Hatay halkı toplumsal meseleler karşısında ne kadar duyarlı olduklarını ortaya koymuşlardır. Bulgar mezalimi nedeniyle Türkiye'ye göç etmek

zorunda kalan ve bir kısmı Hatay'a yerleşen göçmenlere yerli halkın gösterdiği büyük ilgi örnek bir davranış olarak zikredilmesi gerekir. Diğer taraftan Bulgaristan göçmenleri bölgeye kültürel, ekonomik ve mesleki zenginlik kattıkları gibi, toplumsal adaptasyon bakımından da olumlu katkılar sağlamışlardır.

DP iktidarı döneminde Hatay milletvekilleri Hatay'a hizmet götürme bânında önemli roller üstlenmişlerdir. Yine bu dönemde eğitimin yaygınlaşması, spor ve sanat faaliyetlerinin geniş halk kitlelerine ulaşması gibi konularda da bir hayli gelişme yaşanmıştır. Dönemin demokrasi atmosferinin bir yansıması olarak çok sayıda gazete ve dergi yayın hayatına girmiştir. Ayrıca sağlık alanında çeşitli kuruluşlar meydana getirilmiş, var olan sağlık kuruluşlarının kapasitesi arttırılmış ve sağlık hizmetleri yaygınlaştırılmıştır. Aşılama çalışmaları, salgın hastalıklar (özellikle sıtma) ile mücadeleye özel önem verilmiştir. Hastalık ve Analık Sigortasının uygulanması da sosyal devlet anlayışının pratik yansımasını göstermektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Hatay halkının gayretlerine, Türk devletinin katkısıyla başlayan ve DP hükümeti döneminde artarak devam eden ekonomik, sosyal ve kültürel yatırımlar eklenince bölgenin refah seviyesi yükselmiştir. Bu ise Hatay'ın sıkça söz edilen bir şehir olmasına vesile olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

a) Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

- 030.11.1.232.16.4, (07.07.1952).
03.11.1.239.23.20, (30.07.1953).
030.11.1.239.23.17, (30.07.1953).
030.11.1.245.20.8, (27.05.1954).
030.11.1.254.41.12, (24.11.1955).
030.11.1.261.40.13, (27.09.1956).
030.11.1.262.49.19, (08.12.1956).
030.11.1.264.9.10, (16.03.1957).
030.11.1.264.13.5, (03.04.1957).
030.11.1.274.3.3, (28.01.1959).
030.18.01.02.128.36.17, (07.05.1952).
030.18.01.02.141.92.2, (22.10.1955).
030.18.01.127.87.13, (06.12.1951).
030.18.01.129.43.8, (25.05.1952).
030.18.01.129.63.13, (29.07.1952).
030.01.20.115.8, (24.09.1956).
030.18.01.129.60.5, (07.08.1952).
030.18.01.02.143.43.2, (10.05.1956).

b)Antakya Ticaret ve Sanayi Odası Ticaret Sicili Müdürlüğü Arşivi

c) Gazeteler

- Atayolu Gazetesi:** 13.03.1957; 15.03.1957; 19.01.1960; 11.06.1952;
28.10.1952; 15.11.1952; 26.07.1955; 25.02.1956; 03.09.1959; 28.10.1959;
04.01.1951; 08.01.1951; 10.01.1951; 01.03.1951; 15.03.1951; 02.04.1951;
29.10.1950; 24.11.1950; 25.11.1950; 22.02.1951; 27.02.1951; 07.03.1951;
07.02.1952; 05.03.1951; 14.11.1953; 16.11.1953; 07.07.1952; 20.04.1954;
07.11.1955; 13.05.1959; 18.01.1960; 06.02.1951; 22.02.1954; 06.09.1954;
10.05.1957; 11.02.1960; 27.04.1957; 01.12.1955; 22.02.1957; 13.04.1957;
25.04.1957; 03.03.1951; 15.01.1952; 22.01.1952; 24.01.1952; 29.01.1952;

23.01.1952; 30.04.1957; 15.05.1957; 22.05.1957; 25.05.1957; 22.03.1952;
23.07.1952; 14.03.1957; 24.04.1957; 04.04.1957; 06.04.1959; 21.06.1950;
17.01.1951; 29.07.1950; 16.11.1950; 29.10.1950; 17.05.1951; 01.04.1952;
05.09.1952; 12.01.1952; 15.03.1955; 07.04.1955; 21.04.1955; 26.04.1955;
25.07.1955; 01.06.1955; 25.07.1955; 28.05.1956; 18.01.1957; 02.10.1959;
05.05.1951; 06.04.1951; 04.06.1951; 22.03.1952; 28.04.1959; 28.03.1957;
29.06.1957; 24.04.1959; 09.09.1955; 01.12.1955; 11.06.1956; 09.02.1957;
06.02.1952; 29.07.1955; 18.06.1951; 03.04.1951; 05.10.1950; 17.04.1959;
22.05.1951; 29.05.1951; 11.06.1951; 19.09.1952; 21.03.1953; 20.04.1953;
20.04.1954; 26.04.1954; 26.10.1954; 03.11.1955; 15.02.1960; 14.03.1957;
11.02.1960; 03.11.1954; 13.08.1955; 01.04.1952; 12.01.1957; 17.06.1951;
13.06.1959; 13.06.1959; 16.11.1950; 16.06.1952; 07.09.1955; 24.10.1955;
13.02.1957; 25.03.1957; 13.04.1957; 20.04.1957; 06.08.1957; 20.03.1959;
13.12.1952; 28.12.1950; 16.02.1952; 25.07.1956; 22.12.1955; 16.12.1952;
13.11.1952; 14.06.1951; 18.05.1957; 23.07.1957; 14.09.1953; 18.03.1954;
26.04.1954; 07.04.1953; 13.06.1950; 15.03.1952; 27.10.1953; 20.05.1957;
16.09.1950; 29.07.1950;21.06.1955; 29.11.1955; 05.06.1951; 22.07.1952;
14.03.1952.

Ayyıldız Gazetesi: 27.10.1958; 08.01.1951; 06.01.1951; 27.02.1951;
02.06.1952; 09.01.1951; 31.03.1951; 03.04.1951; 07.03.1951; 18.11.1957;
29.05.1951; 18.08.1951; 08.06.1957;05.05.1958; 27.12.1958; 03.11.1958;
04.02.1957; 21.06.1951; 06.06.1952; 06.03.1956; 18.03.1957; 23.03.1957;
04.01.1951; 15.02.1951; 25.01.1952; 18.06.1951; 14.02.1952; 21.02.1956;
16.03.1956; 11.04.1958; 20.08.1957; 09.08.1956; 14.11.1951; 16.05.1951;
08.05.1957; 05.05.1951; 04.10.1956; 05.10.1956; 15.01.1957; 03.06.1957;
17.10.1957; 20.10.1957; 23.10.1957; 29.11.1957; 07.05.1958; 25.10.1958;
13.12.1957; 30.04.1956; 09.05.1958; 28.10.1958; 13.08.1957; 04.09.1958;
05.11.1957; 29.10.1958; 02.03.1956; 27.09.1956; 05.05.1956; 28.06.1956.

Körfez Gazetesi:07.11.1954; 27.01.1954; 17.04.1954.

Hatay Postası Gazetesi: 09.05.1957; 02.02.1957; 05.02.1957; 24.09.1957;
25.12.1957; 09.04.1957; 16.02.1957.

d) Telif ve tetkik Eserler

- Ada, Serhan (2005). *Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918-1939)*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akşit, Oktay (1985). *Roma İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Alper, Yusuf (2000). *Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.
- Aslan, Cevat (2008). *Beşar Esed Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anonim (1949). *Demokrat Parti Tüzük ve Program*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Anonim (1968). *Hatay 1967 İl Yıllığı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Anonim (1974). *Hatay 1973 İl Yıllığı*
- Aydemir, Şevket Süreyya (1993). *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydın, Erdem (2002). “Türkiye’nin Kuruluş Yıllarında Sağlık Hizmetleri”. *Ankara Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 31 (3), 183-192. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/24/1102/13086.pdf> (E.T.: 30.12.2014).
- Aydoğan, Metin (2008). *Türkiye Üzerine Notlar (1923-2005)*, İzmir: Umay Yayınları.
- Bahadır, Gürhan (2010). *İslâm Fethinden Haçlılara Kadar Antakya (M.S. 636-1100)*. Antakya.
- Bahadır, Gürhan (2011). Farklı Medeniyetlerin ve Kültürlerin Bir Arada Yaşamasına Örnek Olarak Antakya. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 397-422. dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000068458 (Erişim Tarihi: 12.05.2015).
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1950). *21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı*, Ankara: BİGM Yay.
- Başkaya, Fikret (1994). *Az Gelişmişliğin Sürekliliği*, Ankara: İmge Yayınları.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1961). *Memur İstatistikleri*, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü (1959). *Turizm İstatistikleri 1953-1958*. Ankara.

- Bilhmeyer, Karl ve Tuchle, Hermann (1972). *I. ve IV. Yüzyıllarda Hıristiyanlık*. (Çev: Antun Göral), İstanbul.
- Birsel, Haktan ve Özkaya Duman, Olcay (2013). "Entelektüel Bir Kadro Hareketi Olarak Hatay Halkevi Dergisi". *Turkish Studies*, 8 (2), 47-58.
- Boyraz, Zeki (2004). "Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonları Açısından Kırıkhan Şehri". *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (11), 327-352.<http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/article/view/1021006299/1021006002> (Erişim Tarihi: 06.05.2015).
- Boyraz, Zeki (2009). "Erzin'in Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (1), 151-175. <http://www.aku.edu.tr/aku/dosyayonetimi/sosyalbilens/makale/c9s1m10.pdf> (Erişim Tarihi: 06.05.2015).
- Çalışkan, Vedat (2003). "Amik Ovası ve Amik Gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Deneyiminin Günümüze Ulaşan Etkileri". *Türk Coğrafya Dergisi*, 41, 97-125. dergipark.ulakbim.gov.tr/tcd/article/view/1074000181 (Erişim Tarihi: 06.05.2015).
- Çetin, Bayram (2010). "Antakya (Hatay) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri", *Hatay Araştırmaları I*, (Ed.: Ahmet Gündüz-Selim Kaya), Hatay: Antakya Belediyesi Kültür Yay., s. 179-225.
- Çiftçi, Mehmet (2006). "Suriye Bayır Bucak Türkmenleri", *Uluslararası Göç Sempozyumu, Bildiriler, (8-11 Aralık 2005-İstanbul)*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yay., 159-161.
- Çolak, Filiz (2013). "Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951)". *Tarih Okulu Dergisi*, 14, 113-145. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usakjhs/article/viewFile/5000039651/5000038537> (Erişim Tarihi: 30.12.2014).
- Dağıstan, Adil ve Sofuoğlu, Adnan (2008). *İşgalden Katılıma Hatay*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Demircioğlu, Halil (1998). *Roma Tarihi, C. I*, Ankara: TTK Yayınları.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1961). *23 Ekim 1960 Genel Nüfus Sayımı*. İstanbul: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Devlet İstatistik Enstitüsü (1964). *Turizm İstatistikleri 1954-1963*. Ankara

- Dikilitaş, Osman, Sait (2007). *Demokrat Parti Hükümetlerinin Sosyoekonomik Alandaki İcraatları (1950-1960)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Downey, Glanville (1961). *A History Of Antioch In Syria From Seleucus To The Arab Congues*. New Jersey: Princeton University Prest.
- Düzgüğüneş, Melek (Ed.) (1973). *Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Erer, Tekin (1994). *On Yılın Mücadelesi*, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası.
- Erkan, Hüsnü (2008). *Entegre Sistemler Bağlamında Türkiye’nin Ekonomik Dönüşüm Süreçleri ve Geleceğe Yönelik Gelişimi*, 2. Ulusal İktisat Kongresi-Türkiye’nin İktisadi Dönüşüm Süreci, İzmir.
- Eroğlu, Cengiz; Babuçoğlu, Murat ve Köçer, Mehmet (2012). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Fırat, Melek ve Kürkçüoğlu, Ömer (2004). “1923-1939:Sancak (Hatay) Sorunu”. (Ed: Baskın Oran). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar Cilt:I 1919-1980*. İstanbul: İletişim Yayınları. s.279-292
- Göktepe, Cihat (2002). “Menderes Dönemi (1950-1960)”, *Türkler*, (Ed.: Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca), C. 16, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 901-910.
- Gündüz, Ahmet (2009). *XVI. Yüzyılda Antakya Kazası (1550-1584)*, Antakya: Color Ofset.
- Gündüz, Ahmet ve Gülcü, Erdinç (2009); “XVI. Yüzyılda Antakya Nahiyesi”, *MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S.12, Hatay, s. 289-323.
- Gündüz, Ahmet; Çelik, Mehmet Yusüf ve Akgül, İbrahim (2010). “Salnamelere Göre Antakya Kazasının İdari, Demografik ve Ekonomik Yapısı (1867-1906)”, *Hatay Araştırmaları-I*, (Edl.: Ahmet Gündüz-Selim Kaya), Ankara: Cantekin Matbaası, s. 77-101.
- Haddad, George (1949). *Aspect of Social life in Antioch in Hellenistic-Roman Period*. Chicago.
- Han, Ergül (1994). *Türkiye’de Sanayileşme Süreci ve Stratejisi*, Eskişehir: İİBF Yayınları.

- Hatipoğlu, Süleyman (2001). “Hatay’ın Kurtuluşunun Fikri Temelleri”, *Anavatana Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay*, Ankara: ATAM Yayınları, s. 41-67.
- Hatipoğlu, Süleyman (2012). *Milli Mücadele ve Anavatana Katılım Sürecinde Hatay*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- İstatistik Genel Müdürlüğü (1951). *Küçük İstatistik Yıllığı 1947-1950*. Ankara.
- İstatistik Genel Müdürlüğü (1961). *23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı*. İstanbul: İstatistik Genel Müdürlüğü.
- Kalaycı, İsa (2014). *Ortadoğu’dan Türkiye’ye Yapılan Göçler 1923-2000 (Irak ve Suriye Göçleri)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, T.C. Tarihi BD.
- Kalaycı, İsa (2014). “Fransız İdaresi Döneminde Suriye’den Hatay’a Yapılan Göçler (1919-1946)”, *Çağlar Boyunca Hatay ve Arkeolojisi Uluslararası Sempozyumu*, 21-24 Mayıs 2013 Hatay, (Edl.: Aynur Özfırat ve Çilem Uygun), Antakya: Mustafa kemal Üniversitesi Yayınları, s. 363-376.
- Kireççi, Refik (1994). *İskenderun*. İskenderun.
- Longrigg, S. H. (1958). *Syria and Lebanon Under French Mandate*, London: Oxford University Press.
- Mansel, Arif Müfid (2014). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Musraloğlu, Mehmet; İlkçi, Ahmet; Özkanatlı, Ahmet, Rıza (2003). *Cumhuriyet’in 80. Yılında İskenderun*. İstanbul: Seçil Ofset.
- Nakib, Hakbilen (1964). *Antakya Genel Kütüphanesi ve Toplum Eğitime Etkisi*. Bitirme Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Nakip, Bülent (2012). *Eski Antakya’dan Görünümler: Tarihsel Yapılar ve Eski Ünlü Yerler*. Antakya: Antakya Belediyesi Kültür Yayınları.
- Nergis, Savcı (2007). *Hatay Cumhuriyeti: Kuruluşu ve Anavatana Katılışı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Okur, Mehmet Akif (2004) “Fransız Manda Yönetimi Döneminde Suriye”, *Ortadoğu Siyasetinde Suriye*, (Haz.: Türel Yılmaz-Mehmet Şahin), Ankara: Platin Yay., s. 1-32.
- Ostrogorsky, George (1981). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev: Fikret Işıltan), Ankara: TTK Yayınları.

- Ozan, Nejat Aslan (2006).*Demokratikleş(tir)me Sürecinde Suriye*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: MÜ Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.
- Özdemir, Rifat (1994). “Osmanlı Döneminde Antakya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı”. *Bellekten*, LVIII, 119-157.
- Öztürk, Levent (1998). *Asrı Saadet'ten Haçlı Seferlerine Kadar İslâm Toplumunda Hıristiyanlar*. İstanbul: İz Yayınevi.
- Öztürk, Mustafa (2004). “16. ve 17. Yüzyılın Başlarında Antakya”, *VI. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu*, 19-20 Nisan 2002-Antakya, Antakya: Hatay Folklor Araştırmaları Derneği, s. 101-112.
- Pehlivanlı, Hamit; Sarıncı, Yusuf ve Yıldırım, Hüsamettin (2001). *Türk Dış Politikasında Hatay (1918-1939)*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Sahillioğlu, Halil (1991). “Antakya mad.”, *İslam Ansiklopedisi*, c.3, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sosyal, İsmail (1983). “Türk-Fransız Siyasal İlişkileri (1921-1984)”, *Bellekten*, XLVII (188), Ankara: TTK Basımevi, s. 959-1031.
- Şahin, İbrahim Fevzi (2006). *Erzin İlçesinin Coğrafyası*. Erzurum: Akif Yayınları.
- Şentürk, Doğan (2003).*Ortadoğu'da Arap Birliği Rüyası, Saddam'ın BAAS'ı*, İstanbul: Alfa yayınları.
- Tarım Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü (1963). *Ormanlık İstatistik Albümü 1955-1959*. Ankara.
- TC. Köyişleri Bakanlığı (1965).*Köy Envanter Etüdlere Göre Hatay*, Ankara: Başkent Matbaası.
- Toker, Metin (1970). *Tek Partiden Çok Partiye*, Ankara: Milliyet Yayınları.
- Tekin, Mehmet (1985). *Hatay Basın Tarihi*. Antakya: Kültür Basımevi.
- Tekin, Mehmet “Suriye'de Türkmen Bölgesi ve Basında Bayır-Bucak Türkleri”, *Güneyde Kültür*, V/53: 20-27.
- Tunca, Yusuf (1963). *Sağlı ve Sosyal Yardım Bakanlığı Çalışmaları ve Tıbbi İstatistik Yıllığı 1956-1959*. Ankara: Gürsoy Basımevi.
- Türk, Muammer (2012). *Ebu Ubeyde Bin Cerrah'in (r.a.) Hediyesi Antakya*, İskenderun: Color Ofset.
- Türkmen, Ahmet Faik (1937). *Mufassal Hatay Tarihi, c.1*, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

Umar, Ömer Osman (2002). “Suriye Türkleri”, *Türkler*, (Ed.: Hasan Celal Güzel vd.), C. 20, Ankara: Yeni Türkiye Yay., s. 594-602.

Umar, Ömer Osman (2004). *Osmanlı Yönetimi ve Fransız Manda İdaresi Altında Suriye 1908-1938*, Ankara: ATAM Yayınları.

URL-1: www.antakyasehirkulubu.com.tr/myclub.html (E.T.: 28.01.2015).

Zürcher, Erik Jan (1998). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (Çev.:Yasemin Saner Gönen), İstanbul: İletişim Yayınları.

DİZİN

1

14 Mayıs 1950, 1, 14

A

Adnan Menderes, 1, 14, 15, 23, 61, 63, 64, 65, 76, 106
Akiş Pamuk, İplik, Dokuma ve Yağ Sanayi Anonim Ortaklığı, 68
Amik Ovası, 18, 65, 69, 73, 74, 93
Antakya, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 19, 20, 21, 22, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 70, 72, 74, 77, 78, 81, 82, 83, 86, 87, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 102, 105
Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, 33, 78, 81, 90
Asi, 5, 19, 68, 73
Atayolu, 22, 23, 24, 25, 29, 30, 31, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 75, 76, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 90

B

Bayır-Bucak Türkmenleri, 19
Bizans, 8, 9, 95
Bulgar göçmenlerin, 29

C

Celâl Bayar, 23
Celal İzgi, 53, 63, 69, 81, 82
Cumhuriyet Halk Partisi, 1, 14, 63

D

Defne Hidroelektrik Santrali, 82
Demokrasi, 2
Demokrat Parti, 1, 2, 14, 15, 16, 23, 31, 36, 39, 40, 61, 66, 88, 89, 92, 94

Dörtlü Takrir, 1

Dört Yol, 19, 20, 21, 25, 26, 28, 33, 42, 43, 45, 55, 60, 65, 67, 69, 70, 71

E

Erzin, 19, 43, 71, 93, 96

G

Gençspor, 58, 59, 60
Gündüz Sineması, 56, 57

H

Harbiye, 10, 70, 82, 83
Hassa, 20, 21, 22, 26, 28, 42, 45, 46, 47, 55, 65, 69, 70, 74, 75
Hastalık ve Analık Sigortası, 41
Hatay, 1, 2, 4, 10, 12, 13, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 104, 106
Hikmet Kümbetlioğlu, 24, 29

İ

İskenderiye, 5, 6, 8
İskenderun, 13, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 54, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 72, 74, 75, 76, 77, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 95, 96
İskenderun Limanı, 23, 76, 88
İsmet İnönü, 63

K

Kırıkhan, 19, 20, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 39, 42, 45, 46, 49, 60, 61, 62, 64, 65, 68, 70, 72, 74, 83, 93

Körfez, 31, 37, 60, 81, 91

M

Marshall Yardımları, 1
Menderes, 15, 17, 64, 65, 94, 103, 104
Mesut Fani Bilgili, 50, 85

R

Reyhanlı, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 28, 29,
30, 33, 42, 44, 45, 46, 47, 51, 52, 54,
60, 61, 62, 64, 65, 67, 70, 73, 74, 78, 87
Romalılar, 5, 6, 7

S

Samandağı, 20, 22, 26, 28, 67, 70, 71, 75,
78, 81
Selevkos, 4, 5, 6, 7
Selevkoslar, 4, 5, 6
Suriye, 8, 9, 11, 12, 13, 19, 21, 26, 27, 74,
88, 92, 93, 95, 96

Ş

Şekip İnal, 31, 82

EKLER

Ek-1: Akiş Fabrikası'nın kurulmasına izin verilmesi ile ilgili bakanlar kurulu kararı.

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı
3
15415

KARAR

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü

Pamuk, iplik ve dokuma, yağ ve sabun sanayii için lüzumlu fabrika ve tesisleri kurmak, ithalât, ihracat, komisyonculuk ve mümessillik işleriyle uğraşmak ve merkezi Antakya olmak üzere 25 yıl süre ve üç milyon Türk lirası sermaye ile kurulmasına bağlanan "Akiş Pamuk, İplik, Dokuma ve Yağ Sanayii İşletmeleri Türk Anonim Ortaklığı"nın Ekonomi ve Ticaret Bakanlığının 4/9397/4487I sayılı ve 2/8/1952 tarihli yazısıyla gönderilen ilişik anasözleşmesi ve sermayesinin dörtte birinin yatırıldığını gösteren banka mektubu Bakanlar Kurulunca 7 /8 /1952 tarihinde incelenerek; adı geçen ortaklığın kurulmasına izin verilmesi, 865 sayılı kanunun 280 inci maddesine göre kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI
c. *Beyaz*

030-18-01-129-60-5

Başbakan *A. Menderes*

Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı *S. Bay*

Devlet Bakanı *M. Akıncı*

Adalet Bakanı *K. Man*

Millî Savunma Bakanı *M. Köymen*

İçişleri Bakanı *E. Menderes*

Dişleri Bakanı *F. Köpçük*

Maliye Bakanı *N. F. Köpçük*

Millî Eğitim Bakanı *R. Akıncı*

Bayındırlık Bakanı *R. Akıncı*

Eko. ve Ticaret Bakanı *F. Köpçük*

Sa. ve Sosyal. Bakanı *B. Köpçük*

C. ve Tekel Bakanı *S. Bay*

Tarım Bakanı *R. Akıncı*

Ulaştırma Bakanı *R. Akıncı*

Çalışma Bakanı *on. Çerem*

VE İşletmeler Bakanı *V.*

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 129 - Dosya No: 60 - Sıra No: 5

Kaynak: BCA. 030.18.01.129.60.5, 7 Ağustos 1952.

Ek-3: İş Bankası'nın Antakya'ya şube açmasına izin verilmesine dair bakanlar kurulu kararı

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı:
4
1246

KARARNAME

Türkiye İş Bankasının Çanakkale, Tekirdağ, Yozgat, Antakya ve Niğde Vilâyetleriyle Niğde Vilâyetinin Aksaray Kazasında birer şube açmasına izin verilmesi; Maliye Vekâletinin muvafakatına dayanan Ekonomi ve Ticaret Vekâletinin 6/8/1953 tarihli ve 4/II083/ - 45407 sayılı yazısı üzerine, 2999 sayılı kanunun 4 üncü maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 7 / 8 /1953 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Başbakan

030	18	01	133	63	5
-----	----	----	-----	----	---

Başvekele Devlet Vekili Devlet Vekili Adalet Vekili Milli Savunma Vekili
İçişleri Vekili Dışişleri Vekili Maliye Vekili Milli Eğitim Vekili
Bayındırlık Vekili Eko. ve Ticaret Vekili Sa. ve So. Y. Vekili G. ve Tüket. Vekili
Tarım Vekili Ulaştırma Vekili Çalışma Vekili İşletmeler Vekili

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 133 - Dosya No: 63 - Sıra No: 5

Kaynak: BCA. 030.18.01.133.63.5, 7 Ağustos 1953.

Ek-4: Gilliland Oil Corporation SA Şirketi'nin Arsuz sahasında yapacağı petrol sondajının açılışına Başbakan Menderes'i daveti

Telgraf Adresi
BÜKEY-ANKARA

CEDEBÜKEY-İSTANBUL

Telefon :
Ankara : 10551
İstanbul : 40910

10/3
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL

BÜKEY
ANKARA

Ticaret Sicil No. 268

Codes :
Bentley's Second
Rudolf Mosse

CELÂLETTİN D. BÜKEY

24.9.1956

İstanbul, Galata Postası K. 573

Ankara, Posta K. 21

İşaretiniz: İlgiliniz:
Sayın Başvekil
Adnan Menderes
Park Otel
İstanbul

Türkiye müessesileri bulduğum Gilliland Oil Corporation SA şirketinin sahiplerinden Mr. Jos. Gilliland petrol kanununa göre kendilerine verilmiş olan arama ruhsatnamelerinden Iskenderun - Arsuz sahasında 5/10/1956 Çarşamba günü birinci petrol arama kuyusunu açmaya başlayacaktır. Türkiyede yabancı sermaye eliyle açılacak ilk petrol kuyusu olması dolayısıyla bu ameliyeye huzurunuzla başlanmasına müsaade ve muvafakatlarınızı istirham eder derin saygılarınızı sunarız

Celâlettin Bükey

İstanbul'dan gelmiştir

030	01			20	115	8
-----	----	--	--	----	-----	---

Fon No: 30 1 0 0 - Kutu No: 20 - Dosya No: 115 - Sıra No: 8

Kaynak:BCA. 30.01.20.115.8, 24 Eylül 1956.

Ek-5: Hatay ilinin eğitim ihtiyaçları ile ilgili Başbakan Menderes'e sunulan istekler

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ
474
6.10.1956

HATAY VİLAYETİNİN MAARİF İLE İLGİLİ DİLEKLERİ :

(Maarif V.)

- 1- Şehir ve kasabalarda ilk öğrenim çağındaki çocukların yüzde 60,8 i ve köylerde de yüzde 34,3 ü okumaktadır. Şehir ve kasabalardaki çocukların tamamını okutabilmek için mevcut 31 okula ilâveten daha 27 okula ihtiyaç vardır. Köylerde ve nahiyelerdeki çocukların tamamını okutabilmek için mevcut 169 okula ilâveten daha 186 okula ihtiyaç vardır. Şehir, kasaba ve köylerimiz muhtaç oldukları bu okullara kavuşturmak için tedbir alınması,
- 2- Şehir ve kasabalarda çalışan 267, nahije ve köylerde çalışan 280 olmak üzere cem'an bu yerlerde mevcut 547 öğretmene ilâveten daha şehir ve kasabaların 205, nahije ve köylerin de 560 olmak üzere Vilâyetin cem'an 765 öğretmene ihtiyacı vardır. Bu öğretmenlerimiz mahallî kaynaklarımızdan bularak yetiştirmek ve Vilâyetin bu öğretmen ihtiyacını süratle karşılamak için Antakya merkezinde bir İlk Öğretmen Okulu açılması,
- 3- Antakya lisesinin talebe mevcudu ekseri kazalarda Orta Okulların açılması dolayısıyla 900 e yükselmiş olduğundan bu okulun tevsiine ve yatılı bir hale getirilmesine ihtiyaç görülmektedir. Bölgenin de ihtiyacını karşılayacak şekilde bu okulun tevsi ve yatılı hale getirilmesi.
- 4- Antakya Kız Enstitüsü için mevcut bina ve yerinin veyahut da hariçten bir yerin istimlak suretiyle alınarak yeni bir bina yaptırılması, Bu için mahallinde incelenmesi için Vekâletten mimar gözetilmesi,
- 5- Kız Enstitüsü için hariçte yeni bir bina yapılarak boşaltılması halinde bugünkü binanın Antakya'nın çok muhtaç olduğu eğitim merkezi haline getirilmesi ve ayrıca umumî kütüphane, öğretmenler Derneği ve çocuk kütüphanesinin de buraya toplanması,
- 6- Bu sene ikinci sınıfları teşkil edilen İskenderun Lisesinin mevcut binaya sığmasına imkân kalmamıştır. Halen talebe mevcudu 1000 olan bu okulun üstüne yeni bir kat çıkılması veyahut çok müsait olan bahçesine ilâve bir pavyon yapılması ve ayrıca imkân olursa burasının da yatılı bir hale getirilmesi,
- 7- Gerek mevki ve gerekse bölge itibarıyla bir kolej ve onun inkişafı için lüzumlu şartları tamamen haiz olan İskenderun'da bir Maarif koleji açılması,
- 8- İskenderun Kız Enstitüsüne tahsis edilen Halkevi binasının tadil ve tevsi edilerek Enstitü haline getirilmesi ve okulun bütün teşkilâtıyla buraya nakli,
- 9- İskenderun Kız Enstitüsünden boşalacak binanın Eğitim merkezi haline getirilmesi ve umumî Kütüphane ve Çocuk Kütüphanesinin buraya nakli,

030 01 1137146
18

Kaynak: BCA. 030.01.113.714.6, 6 Ekim 1956.

Ek-6: Antakya Halkevi binasının Doğumevi yapılmasına dair Bakanlar Kurulu kararı

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü

KARAR

Karar sayısı
3
14946

5830 sayılı kanunla Devlete intikal eden binalardan bazılarının tahsis cihetleri hakkındaki 8/II/1951 tarihli ve 3/13908 sayılı kararın Hatay Halkevi binasına ait hükmünün kaldırılması ve bu binanın Doğumevi olarak kullanılmak üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına tahsis edilmesi; Maliye Bakanlığının 27/12/1951 tarihli ve 3100-97/21529 sayılı yazısı üzerine, 5830 sayılı kanunun 7 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 7 / 5 /1952 tarihinde kararlaş - tırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

C. Zeynep

Başbakan *U. M. Akın*

Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı *S. Özalp*

Devlet Bakanı

Adalet Bakanı *A. M. Akın*

Millî Savunma Bakanı *M. K. Akın*

İçişleri Bakanı

Dışişleri Bakanı *J. Köprülü*

Maliye Bakanı *M. T. Akın*

Millî Eğitim Bakanı *M. K. Akın*

Bayındırlık Bakanı

Eko. ve Tüccar. Bakanı

Sa. ve So. Y. Bakanı *D. Akın*

G. ve Tekel Bakanı *M. K. Akın*

Tarım Bakanı

Ulaştırma Bakanı *M. K. Akın*

Çalışma Bakanı VE İşletmeler Bakanı V. *M. K. Akın*

030	13	01	1252	36	17
-----	----	----	------	----	----

Fon No: 30 18 1 2 - Kutu No: 128 - Dosya No: 36 - Sıra No: 17

Kaynak: BCA. 030.18.01.128.36.17, 7 Mayıs 1952.

